

Πρόγραμμα: ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΛΛΑΦΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ
INTERREG V-A GREECE - BULGARIA 2014-2020

Άξονας Προτεραιότητας: 4. A Socially Inclusive Cross-Border Area

Θεματικός Στόχος: 09 - Promoting social inclusion, combating poverty and any discrimination

Επενδυτική Προτεραιότητα: 9c. Providing support for social enterprises

Ειδικός Στόχος: 9. To expand social entrepreneurship in the CB area

Έργο: Support of Social Enterprises Development and Enhancement of Employment / SoSEDEE

Πακέτο Εργασίας 3: «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΩΝ»

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: D3.2.1

ΕΚΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Εργοδότης: ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΩΡΙΑ SOS ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΝΑΔΟΧΟΣ:

ΔΟΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΚΕ

Συγγραφική ομάδα:

Γεωργία Καραβαγγέλη, Οικονομολόγος – Διεθνολόγος, ΜAs, Κοιν.Σ.Επ. Θρα.Κι.

Αντώνιος Κώστας, Κοινωνικός Επιστήμων MSc, PhD, ΚοιΣΠΕ Καβάλας

Ιωάννης Τσουκαλίδης, Φυσικός, MBA TQM, Δομή Ανάπτυξης ΙΚΕ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή στο Έργο SOSEDEE.....	4
2. Γεωγραφική κάλυψη της Μελέτης (Ελληνική Πλευρά).....	5
3. Περίληψη - Στόχοι της Μελέτης.....	6
4. Προσδιορισμοί για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχείρηση.....	7
5. Σύντομη περιγραφή του οικοσυστήματος των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο	11
6. Το προφίλ των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής – Έρευνα Πεδίου.....	19
7. Κύρια εμπόδια και συστάσεις για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής	22
8. Ποσοτική έρευνα δείγματος υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρηματιών στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του προγράμματος συνεργασίας INTERREG ΕΛΛΑΔΑ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ 2014-2020 (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Ν. Σερρών, Ν. Θεσσαλονίκης).....	25
8.1 Μεθοδολογία	25
8.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασίας δεδομένων	26
8.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της 1ης ποσοτικής έρευνας.....	27
9. Ποσοτική έρευνα δείγματος δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του προγράμματος συνεργασίας INTERREG ΕΛΛΑΔΑ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ 2014-2020 (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Ν. Σερρών, Ν. Θεσσαλονίκης).....	41
9.1 Μεθοδολογία	41
9.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασίας δεδομένων	42
9.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της 2ης ποσοτικής έρευνας.....	43

10. Ποιοτική έρευνα δείγματος εκπροσώπων και αρμόδιων στελεχών φορέων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Κ.Αλ.Ο.) και συμβούλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την αναγνώριση εκπαιδευτικών αναγκών - αναγκών ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	50
10.1 Μεθοδολογία	50
10.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασίας δεδομένων	51
10.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της ποιοτικής έρευνας	53
11. Συμπεράσματα της Έρευνας Πεδίου	63
Βιβλιογραφία	66
Παράρτημα Α Ερωτηματολόγιο 1: Προφίλ Κοινωνικών Επιχειρήσεων.....	68
Παράρτημα Β Ερωτηματολόγιο 2: Δυνητικοί Κοινωνικοί Επιχειρηματίες	78
Παράρτημα Γ Οδηγός Συνέντευξης.....	83
Παράρτημα Δ Ποιοτική Έρευνα: Ερωτηματολόγιο για τους Εταίρους του Έργου	92

1. Εισαγωγή στο Έργο SOSEDEE

Το έργο “Support of Social Enterprises Development and Enhancement of Employment / SoSEDEE” χρηματοδοτείται με ποσοστό 85% από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και 15% από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) μέσα από το Διασυνοριακό Πρόγραμμα Συνεργασίας (ΠΣ) Interreg V-A Greece Bulgaria 2014-2020. Το κύριο αντικείμενο του έργου αφορά στην ανάπτυξη ενός «πιστοποιητικού κοινωνικής επιχειρηματικότητας», το οποίο θα αξιολογηθεί μέσα από την υλοποίηση δύο πιλοτικών εφαρμογών.

Στο έργο συμμετέχουν τρεις εταίροι από Ελλάδα και Βουλγαρία. Από τη Βουλγαρία, συμμετέχει ο Δήμος Gotse Delchev, ο οποίος είναι ο Επικεφαλής Εταίρος του έργου. Από την Ελλάδα συμμετέχουν το ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης μέσω του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και τα Παιδικά Χωριά SOS Ελλάδος μέσω του παραρτήματος Παιδικών Χωριών SOS Θράκης, Αρίστηνο Αλεξανδρούπολης.

Το έργο θα υλοποιηθεί μέσα από τα παρακάτω Πακέτα Εργασίας (ΠΕ):

- ΠΕ 1 "Συντονισμός και Διαχείριση"
- ΠΕ 2 "Επικοινωνία και Διάχυση"
- ΠΕ 3 "Εκπαίδευση και επιμόρφωση"
- ΠΕ 4 "Ίδρυση και λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων"
- ΠΕ 5 "Διάχυση σε ευρωπαϊκό επίπεδο".

Η διάρκεια του έργου είναι δύο (2) χρόνια.

2. Γεωγραφική κάλυψη της Μελέτης (Ελληνική Πλευρά)

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και Εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας.

3. Περίληψη - Στόχοι της Μελέτης

Ο βασικός σκοπός αυτής της έκθεσης είναι να παράσχει μια σύντομη επισκόπηση του προφίλ των κοινωνικών επιχειρήσεων και των οικοσυστημάτων τους στη ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του προγράμματος INTERREG V-A GREECE - BULGARIA 2014-2020, για την εκπόνηση ενός υψηλής ποιότητας πακέτου κατάρτισης για την κοινωνική επιχειρηματικότητα, προσαρμοσμένο στα κύρια χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις των κοινωνικών επιχειρηματιών στη διασυνοριακή περιοχή και των ομάδων στόχων των εταιρών του σχεδίου (νέοι που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες πληθυσμού οι οποίοι αντιμετωπίζουν επαγγελματικά και οικονομικά προβλήματα).

Ειδικότερα, η μελέτη αυτή εξετάζει τις πρόσφατες εξελίξεις του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα, σε σχέση με τις δημόσιες πολιτικές υποστήριξης που αφορούν το θεσμικό πλαίσιο και τα μέτρα στήριξης για την ανάπτυξη του τομέα κατά την τελευταία δεκαετία.

Επιπλέον, η μελέτη αυτή επιχειρεί να διερευνήσει το μέγεθος του τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας (στατιστικά στοιχεία σχετικά με τον αριθμό των κοινωνικών επιχειρήσεων, τον τομέα δραστηριότητάς τους, το εισόδημα και την απασχόληση που προσφέρουν κ.λπ.) στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής.

Επιπρόσθετα, στην έκθεση αυτή εξετάζονται το προφίλ των εν ενεργεία και των δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών, σχετικά με την κοινωνική επιχειρηματικότητα, τα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, το εκπαιδευτικό τους υπόβαθρο και τις δεξιότητές τους σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν για την έκθεση αυτή.

Τέλος, η μελέτη αυτή παρουσιάζει τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο τομέας της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και οι φορείς του στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής, σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διενεργήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη συγκεκριμένη μελέτη.

4. Προσδιορισμοί για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρήση

Σύμφωνα με την εθνική, την ευρωπαϊκή και τη διεθνή επιστημονική βιβλιογραφία, οι βασικοί όροι που σχετίζονται ή/και αλληλεπικαλύπτουν την έννοια της «Κοινωνικής Οικονομίας», είναι μεταξύ άλλων, οι «Μη Κερδοσκοπικός Τομέας», «Τρίτο Σύστημα» «Τρίτος Τομέας», «Αλληλέγγυα Οικονομία». Ωστόσο, για κανέναν από αυτούς τους όρους δεν υπάρχει ενιαίος και καθολικά αποδεκτός εννοιολογικός προσδιορισμός. Μεταξύ αυτών, ο πιο διαδεδομένος, κυρίως στην Ευρώπη, είναι αυτός της «Κοινωνικής Οικονομίας».

Η κοινωνική οικονομία χαρακτηρίζει το χώρο της οικονομίας που τοποθετείται μεταξύ του δημοσίου τομέα και του ιδιωτικού τομέα, όταν αυτοί οι παραδοσιακοί τομείς (κράτος και αγορά), είτε αδυνατούν, είτε δεν επιθυμούν να αναπτύξουν οικονομική δραστηριότητα με κοινωνικούς στόχους και η κοινωνία ενεργοποιείται και αναλαμβάνει την κάλυψη των αναγκών που εμφανίζονται (Rimke, 2000, Borzaga and Defourny, 2001, Defourny, 2001, Χρυσάκης κ.ά., 2002, Moulart and Ailenel, 2005).

Η κοινωνική οικονομία περιλαμβάνει ένα σύνολο δράσεων προώθησης, ενίσχυσης και υποστήριξης της απασχόλησης, της επιχειρηματικότητας και της κοινωνικής ένταξης για την προστασία ευπαθών και ευάλωτων ατόμων, την καταπολέμηση της ανεργίας, την αναβάθμιση της εκπαίδευσης, την προαγωγή της υγείας, την προστασία του περιβάλλοντος, την ευημερία της τοπικής κοινότητας κ.ά. Οι Οργανώσεις της δεν αποσκοπούν στην επιδίωξη ιδιωτικού οφέλους (κέρδους), αλλά στην παραγωγή και παροχή προϊόντων και υπηρεσιών για την ικανοποίηση συλλογικών, κοινωνικών και οικονομικών αναγκών της τοπικής κοινότητας και των μελών της. Στις Οργανώσεις αυτές ανήκουν οι Ενώσεις, οι Συνεταιρισμοί, οι Αλληλασφαλιστικοί Οργανισμοί, τα Ιδρύματα, οι Σύλλογοι, τα Σωματεία, οι Εθελοντικοί Φορείς, οι Μη Κυβερνητικοί - Μη Κερδοσκοπικοί Οργανισμοί (ΜΚΟ) και οι Κοινωνικές Επιχειρήσεις, των οποίων η λειτουργία βασίζεται στις αρχές της δικαιοσύνης, της ανεξαρτησίας, της δημοκρατίας, της ελεύθερης συμμετοχής, της προτεραιότητας του ατόμου, της αλληλεγγύης, της ισότητας, της ισονομίας της αειφορίας κ.ά. (Borzaga and Maiello, 1998, Rimke, 2000, Borzaga and Defourny, 2001, Defourny, 2001, Χρυσάκης κ.ά., 2002, Μητροσύλη, 2007, Φεφές, 2007, Νικολόπουλος και Καπογιάννης, 2012, Γεώργας, 2013, Κώστας, 2014).

Όσον αφορά στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, η έννοιά της εμφανίστηκε τη δεκαετία του 1990 στις αγγλοσαξονικές κυρίως χώρες. Όπως στην έννοια της κοινωνικής οικονομίας, καθολικά αποδεκτός εννοιολογικός προσδιορισμός για την κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν υπάρχει. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα, όπως

και η κοινωνική οικονομία, στοχεύει στην επίλυση κοινωνικών, κυρίως, προβλημάτων που αδυνατεί να καλύψει το κράτος (δημόσιος τομέας) και όπου δεν επιθυμεί να παρέμβει η αγορά (ιδιωτικός τομέας).

Σύμφωνα με ένα γενικό προσδιορισμό, κοινωνική επιχειρηματικότητα χαρακτηρίζει το ευρύ φάσμα σχέσεων, δράσεων, πρωτοβουλιών και επιχειρηματικών λειτουργιών, που ρητά επιδιώκουν, μεταξύ άλλων, κάποιον κοινωνικό σκοπό και στοχεύουν στην επίλυση, κοινωνικών κυρίως προβλημάτων, τα οποία δε μπορεί να καλύψει το κράτος και δεν επιθυμεί να παρέμβει η αγορά (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013: 14).

Επιπλέον, η κοινωνική επιχειρηματικότητα διαμορφώνεται ως ένας νέος εναλλακτικός και καινοτόμος θεσμός με σκοπό την επίλυση ζωτικών προβλημάτων λειτουργίας της αγοράς εργασίας, μέσα από την ανάπτυξη δράσεων παραγωγής αγαθών και προσφοράς υπηρεσιών, ενίσχυσης της απασχόλησης, υποστήριξης της επιχειρηματικότητας, παροχής αναγκαίων κοινωνικών υπηρεσιών κ.ά. για τη βελτίωση της κοινωνικής συνοχής, την τοπική ανάπτυξη, την υιοθέτηση νέων ευέλικτων μορφών απασχόλησης, την ανταγωνιστικότητά και τη συνεχή κοινωνική και οικονομική δραστηριότητα της κοινότητας και των μελών της (Borzaga and Defourny, 2001, Χρυσάκης κ.ά., 2002, Γεώργμας, 2013, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2013).

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι αποτέλεσμα ανάληψης πρωτοβουλιών από πολίτες για την παραγωγή αγαθών και την προσφορά υπηρεσιών με πρωταρχικό τον κοινωνικό σκοπό (όφελος των μελών της κοινότητας) και με περιορισμένη ύπαρξη οικονομικού οφέλους (Defourny, 2001:13, Μητροσύλη, 2007:22-23), δηλαδή αφορά τις πρωτοβουλίες και τα εγχειρήματα τα οποία βασίζονται σε επιχειρηματική δυναμική για την επίτευξη ενός κοινωνικού πρωτίστως σκοπού (Γεώργμας και Κώστας, 2018: 448).

Σύμφωνα με τους Στραβοσκούφη και Γεώργμα (2013:139-142), οι κοινωνικές επιχειρήσεις είναι μία νέα, καινοτόμα και εναλλακτική μορφή επιχείρησης με σκοπό να επιλύσει τα προβλήματα της λειτουργίας της αγοράς εργασίας, αλλά και να καλύψει κενά του δημόσιου και του κοινωνικού τομέα, ενώ παράλληλα, προσπαθούν να καταπολεμήσουν τις καταστάσεις της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού, της ανεργίας κ.ά., της εποχής μας, χρησιμοποιώντας πόρους εντός και εκτός της αγοράς (Γεώργμας και Κώστας, 2018:448).

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις χαρακτηρίζονται από πολύ-εταιρικήτητα καθώς μέλη/συνεταιριστές/μέτοχοι/ιδιοκτήτες μπορεί να είναι φυσικά ή/και νομικά πρόσωπα με διευρυμένη συμμετοχή τους (μισθωτοί, ελεύθεροι επαγγελματίες, εθελοντές,

χρήστες υπηρεσιών, δημόσιοι και ιδιωτικοί οργανισμοί κ.ά.) στη λειτουργία και τις δράσεις τους (Μητροσύλη, 2007:22). Επίσης δημιουργούν νέες ευκαιρίες πρόσβασης στην αγορά εργασίας για άτομα που αδυνατούν να ενταχθούν σε αυτήν με άλλον τρόπο (όπως άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, μακροχρόνια άνεργοι, άνεργες γυναίκες, άνεργοι με χαμηλά προσόντα, νέοι ή/και ηλικιωμένοι άνεργοι, μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, άτομα με αναπηρίες, πρώην χρήστες ουσιών, αποφυλακισμένοι, μετανάστες κ.ά.) Διοικούνται με «ανοικτό» τρόπο, δηλαδή με τη συμμετοχή όλων των μερών (μέλη, εργαζόμενοι κ.ά.), δίχως να περιορίζεται η εμπλοκή «χαρισματικών» ηγετών (Defourny 2001: 13, Μητροσύλη 2007: 22-23, Κώστας, 2014, European Commission, 2013:33).

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Κοινωνική Οικονομία (EMES), το 1999, παρουσιάστηκε ότι για να προσδιοριστούν οι κοινωνικές επιχειρήσεις πρέπει να πληρούνται τα ακόλουθα 4 οικονομικά και 5 κοινωνικά χαρακτηριστικά:

Τα οικονομικά χαρακτηριστικά τους είναι (EMES, 1999):

- α) η συνεχής παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών από αυτές,
- β) ο υψηλός βαθμός διαχειριστικής και διοικητικής τους αυτονομίας,
- γ) η ανάληψη επιχειρηματικού και οικονομικού κινδύνου στη λειτουργία τους,
- δ) η ύπαρξη αμειβόμενης και ασφαλιζόμενης εργασίας στις δράσεις τους.

Τα κοινωνικά τους χαρακτηριστικά είναι (EMES, 1999):

- α) ο στόχος τους να επωφεληθούν από αυτές τα μέλη τους και η κοινότητα,
- β) η συλλογική διάσταση της λειτουργίας τους,
- γ) η συμμετοχή των μελών τους στις αποφάσεις,
- δ) η πολύ-εταιρική τους,
- θ) ο περιορισμός στη διανομή του πλεονάσματος και των κερδών τους

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τους Γεώργια και Κώστα (2018:468), η κοινωνική επιχείρηση πρέπει να τηρεί τα παρακάτω κριτήρια:

- να δραστηριοποιείται σε μια επιχειρηματική δραστηριότητα σε σταθερή βάση παράγοντας αγαθά ή/και προσφέροντας υπηρεσίες,
- να διαθέτει καθορισμένο κοινωνικό σκοπό,
- να θέτει αυστηρές προδιαγραφές στη διανομή των κερδών ώστε αυτά να επανεπενδύονται στην ίδια με στόχο δημιουργία μεγαλύτερου κοινωνικού αντίκτυπου,

- να είναι ανεξάρτητη από το κράτος ή από επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα,
- να διοικείται δημοκρατικά και να συμμετέχουν σε αυτή τόσο οι εργαζόμενοι όσο και όσοι επηρεάζονται από τις εμπορικές της δραστηριότητες (μέλη, εταίροι κ.ά.).

Συνδυαστικά και επιπρόσθετα, για τον προσδιορισμό μιας επιχείρησης ως κοινωνικής πρέπει να ικανοποιούνται οκτώ σημαντικά κριτήριά (Σακελλαρόπουλος και Οικονόμου, 2007, όπ. Αναφ. στον Κώστα, 2014:54-55):

- 1) Ο ανθρωποκεντρικός τους χαρακτήρας με βασικό σκοπό την ικανοποίηση κοινωνικών αναγκών από τη δραστηριότητά τους.
- 2) Η φιλικότητά τους προς τους εργαζόμενούς τους και η απασχόληση σε αυτές ανέργων που ανήκουν σε ευπαθείς και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.
- 3) Η απουσία διανομή των κερδών για τα μέλη τους, αλλά η επανεπένδυση τους στην επιχείρηση για τους κοινωνικούς της σκοπούς.
- 4) Ο συνδυασμός των κοινωνικών και οικονομικών τους στόχων ώστε να εξασφαλίζουν την οικονομική τους βιωσιμότητα με την παράλληλη επίτευξη των κοινωνικών τους στόχων.
- 5) Η κοινή τους ιδιοκτησία, όχι προς το όφελος κάποιου ιδιώτη, αλλά προς όφελος της κοινότητας.
- 6) Ο δημοκρατικός και δίκαιος τρόπος λειτουργίας τους και η τήρηση της διαφάνειας στη λήψη των αποφάσεων.
- 7) Η δυνατότητα παροχής εθελοντικής εργασίας στις δράσεις τους, χωρίς αμοιβή, με αντάλλαγμα προσωπική ηθική ικανοποίηση.
- 8) Ο προσανατολισμός τους στην τοπική κοινωνία, με στόχο την κοινωνική συνοχή και την οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο.

Τέλος, σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.ΑΛ.Ο.), ο ορισμός και ο σκοπός της κοινωνικής οικονομίας στην Ελλάδα είναι ότι η Κ.ΑΛ.Ο. είναι ένα σύνολο οικονομικών δραστηριοτήτων που βασίζονται σε μια εναλλακτική οργάνωση παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, οι οποίες βασίζονται στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης και της συνεργασίας και στον σεβασμό για το περιβάλλον και τους ανθρώπους (άρθρο 2.1).

Στον Πίνακα του παραρτήματος Δ παρουσιάζεται αναλυτικά το θεσμικό και ρυθμιστικό πλαίσιο της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας καθώς και το οικοσύστημα στο οποίο αναπτύσσεται και εξελίσσεται με παράλληλα αναφορά στις βασικές προκλήσεις και προτάσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της.

5. Σύντομη περιγραφή του οικοσυστήματος των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Ελληνικό θεσμικό πλαίσιο

Σύμφωνα με την Έκθεση του British Council για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.ΑΛ.Ο.) για την Ελλάδα, ο τομέας της Κ.ΑΛ.Ο. βρίσκεται σε ένα σχετικά αρχικό στάδιο αλλά υφίσταται δυναμικές αλλαγές και ταυτόχρονα έχει άμεση ανάγκη για υποστήριξη, κυρίως για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, δικτύωσης, χρηματοδοτικών και άλλων πολιτικών που θα δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό περιβάλλον (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β).

Στην Ελλάδα, υπάρχουν μεγάλες δυνατότητες για την ανάπτυξη και τη διεύρυνση του αντικτύπου της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα. Οι φορείς της Κ.ΑΛ.Ο. βοηθούν στην αντιμετώπιση ορισμένων από τις σημαντικότερες προκλήσεις της χώρας, ιδιαίτερα της φτώχειας και της ανεργίας, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκουν να προωθήσουν και να παρουσιάσουν εναλλακτικά επιχειρηματικά μοντέλα που ενσωματώνουν το κοινωνικό όφελος στην οικονομική δραστηριότητα (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β).

Η Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα είναι επί του παρόντος ελάχιστα ανεπτυγμένη σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, με την πλειοψηφία των φορέων της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα να είναι μικροί σε μέγεθος και προσφάτως συσταθέντες, ενώ ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν εξαιρετικά δύσκολες οικονομικές συνθήκες σχετικά με την έναρξη των νέων φορέων, την οικονομική βιωσιμότητα και την ανάπτυξη της αγοράς (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β).

Παράλληλα, το υφιστάμενο αντίξοο οικονομικό και κοινωνικό τοπίο στην Ελλάδα θεωρείται από τους φορείς της Κ.ΑΛ.Ο. ως ένας λόγος για τον οποίο υπάρχει ανάγκη για μια πιο ισχυρή Κ.ΑΛ.Ο., προκειμένου να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες, να αντιμετωπίσει την ανεργία και να θεσπίσει νέα οικονομικά και επιχειρηματικά μοντέλα σε περιοχές όπου τα συμβατικά μοντέλα έχουν αποτύχει (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β).

Σύμφωνα με την Έκθεση του British Council για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.ΑΛ.Ο.) στην Ελλάδα, βάσει των ευρημάτων, η έκθεση καταλήγει σε μια επισκόπηση των προκλήσεων και συστάσεων για την ανάπτυξη του τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα ενόψει της δημιουργίας ενός σχετικού αποτελεσματικού, ευνοϊκού περιβάλλοντος.

Αυτές επικεντρώνονται σε τέσσερις βασικούς τομείς (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β):

- α) ευαισθητοποίηση και προώθηση,
- β) χρηματοδότηση,
- γ) κατάρτιση, εκπαίδευση και δεξιότητες,
- δ) νομοθεσία και κανονιστικές διατάξεις.

Οι Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 στην Ελλάδα είναι:

- α. Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.).
- β. οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.).
- γ. οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων
- δ. οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, εφόσον σωρευτικά:

- i) Αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας.
- ii) Μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.
- iii) Το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή κερδών.
- iv) Εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας.
- v) Αποβλέπει στην ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων του και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας μέσω της οριζόντιας και ισότιμης δικτύωσης με άλλους φορείς ΚΑΛΟ.
- vi) Δεν έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α ή β' βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημόσιου τομέα.

Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.), σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 είναι οι:

- 1) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) Ένταξης, οι οποίες διακρίνονται σε δύο υποκατηγορίες:

- i) Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή, των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες. Ποσοστό 30% κατ' ελάχιστον των μελών και των

εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.

ii) Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων, οι οποίες επιδιώκουν την ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού. Ποσοστό 50% κατ' ελάχιστον των μελών και των εργαζομένων στις επιχειρήσεις αυτές ανήκουν υποχρεωτικά σε αυτές τις κατηγορίες.

2) Κοινωνικούς Συνεταιρισμούς Περιορισμένης Ευθύνης (Κοι.Σ.Π.Ε.) του άρθρου 12 του ν. 2716/1999, οι οποίες θεωρούνται αυτοδικαίως Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις Ένταξης.

3) Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.) Συλλογικής και Κοινωνικής ωφέλειας, οι οποίες αναπτύσσουν δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης», ή και παρέχουν «κοινωνικές υπηρεσίες γενικού ενδιαφέροντος».

Επιπρόσθετα, τα γενικά χαρακτηριστικά των Φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα είναι:

- Αναπτύσσουν δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας
- Να εφαρμόζουν δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά (ύψος συνεταιριστική μερίδας) κάθε μέλους
- Να προβλέπεται στο καταστατικό του περιορισμός στη διανομή κερδών ως εξής:
 - ποσοστό τουλάχιστον 5% διατίθεται για το σχηματισμό αποθεματικού,
 - ποσοστό έως 35% αποδίδεται στους εργαζόμενους του φορέα κίνητρο παραγωγικότητας,
 - το υπόλοιπο 60% διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διεύρυνση της παραγωγικής του δραστηριότητας.

Δύο βασικές υποχρεώσεις που ισχύουν οριζόντια σε όλους τους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. είναι να:

- τηρούν Μητρώο Εθελοντών, στο οποίο εντάσσονται τα μη μέλη, που λειτουργούν ως εθελοντές,
- να παρουσιάζουν ετήσια δαπάνη μισθοδοσίας τουλάχιστον ίση με το 25% του τζίρου, εφόσον ο κύκλος εργασιών και τα έσοδα των επιχορηγήσεων από την προηγούμενη διαχειριστική χρήση υπερβαίνει το 300% του ετήσιου κόστους

μισθολογικής δαπάνης, για έναν εργαζόμενο με βάση τον κατώτατο νομοθετημένο μισθό.

Το Τμήμα Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας υπάγεται στη Διεύθυνση Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, της Ειδικής Γραμματείας Κ.Α.Λ.Ο. του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ελέγχει και εγκρίνει τις αιτήσεις εγγραφής, παρακολουθεί τις δράσεις των φορέων και πιστοποιεί τη λειτουργία τους ως φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας και σχεδιάζει και αναπτύσσει τα υποστηρικτικά μέτρα για τη λειτουργία τους. Τέλος, τηρεί το Γενικό Μητρώο Κ.Α.Λ.Ο. όπου εγγράφονται οι φορείς ανάλογα με την κατηγορία και τη λειτουργία τους.

Αναλυτικά οι αρμοδιότητες του είναι οι ακόλουθες:

- α) Την παροχή πληροφοριών τύπου help desk σε πολίτες αναφορικά με τις προϋποθέσεις σύστασης και λειτουργίας κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων, συνεταιρισμών εργαζομένων, απόκτησης ιδιότητας «Φορέα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας».
- β) Την παροχή πληροφοριών τύπου help desk σε πολίτες αναφορικά με τη λειτουργία και συμμετοχή στις υποστηρικτικές δομές και στα υποστηρικτικά μέτρα.
- γ) Την έγκριση σύστασης Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και Συνεταιρισμών Εργαζομένων.
- δ) Την τήρηση και λειτουργία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
- ε) Το σχεδιασμό και την ανάπτυξη υποστηρικτικών μέτρων για τους Φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
- στ) Την παρακολούθηση των δράσεων που αναπτύσσονται για την υποστήριξη των Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Το Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας είναι βάση δεδομένων των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. που τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή αποτελείται από τα εξής επιμέρους Μητρώα:

α. Μητρώο Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας (εφεξής «Μ.Κ.Ε»), στο οποίο εγγράφονται:

- i) υποχρεωτικά, οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (εφεξής «Κοιν.Σ.Επ.») και οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων (εφεξής «Συν.Εργ.»), οι οποίες

συστήνονται με βάση το Ν. 4430/ 2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016) και οι Κοι.Σ.Π.Ε. του ν. 2716/1999 (ΦΕΚ 99/Α/17.5.1999) και
ii) προαιρετικά, σύμφωνα με το αρ.35 του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016), οι Κοιν.Σ.Επ. που συστάθηκαν με το ν. 4019/2011 (ΦΕΚ 216/Α/30.09.2011),

Το Μ.Κ.Ε περιλαμβάνει πέντε επιμέρους κατηγορίες (Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων, Κοι.Σ.Π.Ε, Κοιν.Σ.Επ. Συλλογικής και Κοινωνικής Ωφέλειας και Συνεταιρισμοί Εργαζομένων).

β. Ειδικό Μητρώο Άλλων Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (Ε.Μ.Α.Φ.Κ.Α.Ο), (εφεξής «Ειδικό Μητρώο») στο οποίο εγγράφονται προαιρετικά τα υφιστάμενα νομικά πρόσωπα, τα οποία πληρούν σωρευτικά τα ειδικά κριτήρια που περιγράφονται στο άρθρο 3, παρ.1 εδάφ.δ' του ν. 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α/31.10.2016).

Το Ειδικό Μητρώο διακρίνεται σε επιμέρους κατηγορίες ανάλογα με τη νομική μορφή των εγγεγραμμένων Φορέων.

Ειδικότερα, περιλαμβάνει τις εξής κατηγορίες:

- i) Αγροτικοί Συνεταιρισμοί του ν. 4384/2016
- ii) Αστικοί Συνεταιρισμοί του ν. 1667/1986
- iii) Αστικές εταιρίες των αρ. 741 Α.Κ
- iv) Λοιπές νομικές μορφές.

Σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διενεργήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη συγκεκριμένη μελέτη, και σύμφωνα με το Ν. 4430/2016 για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.ΑΛ.Ο.), σκοπός ήταν να δημιουργηθεί ένα νομικό πλαίσιο για την κοινωνική οικονομία ως εναλλακτική λύση (άρθρα 4 έως 13), που να ρυθμίζει κυρίως τις κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις (άρθρα 14-23) και τους συνεταιρισμούς των εργαζομένων (άρθρα 24-34), για την οργάνωση των οικονομικών τους δραστηριοτήτων.

Επιπλέον, ο αρμόδιος οργανισμός που εποπτεύει / παρακολουθεί τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα είναι η Εθνική Επιτροπή για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, αποτελούμενη από εκπροσώπους της κυβέρνησης, των πανεπιστημίων και των οργανώσεων που εκπροσωπούν μειονεκτούντα άτομα, εργαζόμενους, συνεταιρισμούς και άλλους φορείς Κ.ΑΛ.Ο. Σκοπός της είναι να

προωθήσει το διάλογο με τους πολίτες προκειμένου να διαμορφώσει πολιτικές για την ανάπτυξη κοινωνικών και αλληλέγγυων δραστηριοτήτων και να γνωμοδοτεί για την εφαρμογή του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία (άρθρο 12).

Επιπρόσθετα, η Επιτροπή που καθόρισε τις κατευθυντήριες γραμμές και τις στρατηγικές για τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα είναι η Συντονιστική Επιτροπή της Κ.Α.Λ.Ο., αποτελούμενη από αντιπροσώπους από διάφορα υπουργεία, η οποία ρυθμίζει θέματα που σχετίζονται με την Εθνική Στρατηγική για την Κ.Α.Λ.Ο., παρακολουθεί και αξιολογεί την εφαρμογή της εν λόγω στρατηγικής και υποβάλλει προτάσεις στο Υπουργείο Εργασίας για μελέτες και προγράμματα, για την προώθηση της εφαρμογής της στρατηγικής για τον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα (άρθρο 13).

Οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. έχουν πρόσβαση στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας (άρθρο 10.2) και στο Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης. Έχουν πρόσβαση σε προγράμματα υποστήριξης της επιχειρηματικότητας και μπορούν να τους παραχωρηθούν περιουσιακά στοιχεία από τοπικούς δημόσιους οργανισμούς, για την υποστήριξη των δημόσιων και κοινωνικών δραστηριοτήτων τους (άρθρο 5). Μπορούν επίσης να συνάπτουν συμβάσεις με τις δημόσιες αρχές για το σχεδιασμό και την εκτέλεση έργων κοινωνικού συμφέροντος και μπορούν να λαμβάνουν χρηματοδοτήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση, τα τομεακά ή τα περιφερειακά προγράμματα και να τους παρέχονται αγαθά, εγκαταστάσεις, μηχανήματα κλπ. (Άρθρο 6). Οι φορείς της Κ.Α.Λ.Ο. έχουν πρόσβαση σε όλα τα προγράμματα υποστήριξης του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2014-2020.

Ακολούθως, σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διεξήχθησαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη μελέτη αυτή, και σύμφωνα με επίσημες μελέτες και εκθέσεις για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, οι φορείς της SSE έχουν πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις:

1) από πολλά χρηματοδοτικά έργα και προγράμματα της ΕΕ, τα σημαντικότερα από τα οποία είναι τα εξής: το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το Πρόγραμμα της ΕΕ για την Απασχόληση και την Κοινωνική Καινοτομία (EaSI-PROGRESS, EURES, Microfinance Progress), τα Προγράμματα INTERREG, ERASMUS+, Δημιουργική Ευρώπη, HORIZON 2020, LIFE, Ανθρωπιστική βοήθεια, Περιβάλλον, Δικαιοσύνη και προγράμματα της κοινωνίας των πολιτών,

- 2) από Μικροπιστώσεις - Μικροχρηματοδότηση μέσω εταιρικών τραπεζών / δεοντολογικών τραπεζών (Εταιρική Τράπεζα Καρδίτσας, Πανκρήτια τράπεζα κ.λπ.) και επενδυτών κοινωνικού κεφαλαίου,
- 3) από Crowdfunding - Crowdsourcing, ιδρύματα-δωρητές (Social-Economy Institute, Ίδρυμα Μποδοσάκη, Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, Ίδρυμα Λάτση κλπ),
- 4) από εταιρικές συνεργασίες,
- 5) από την ιδιωτική οικονομία,
- 6) από όλα τα προαναφερόμενα μέτρα δημόσιας στήριξης και χρηματοδότησης του Ν. 4430/2016 του Υπουργείου Εργασίας (ΕΣΠΑ).

Τέλος, σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διεξήχθησαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη μελέτη αυτή και σύμφωνα με επίσημες μελέτες και εκθέσεις, τα ακαδημαϊκά ιδρύματα και τα εκπαιδευτικά προγράμματα που είναι προσαρμοσμένα στις κοινωνικές επιχειρήσεις στην Ελλάδα είναι:

- Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.
- Το Πανεπιστήμιο Μεσολογγίου, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Κατεύθυνση Διοίκησης Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας.
- Το Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα.
- Το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εργαστήριο Αγροτικής Πολιτικής και Συνεταιρισμών.

Εκτός από τα επίσημα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, υπάρχουν πολλά ερευνητικά ιδρύματα ή/και πρωτοβουλίες, στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής, που παρέχουν έρευνα ή/και τυπική ή άτυπη εκπαίδευση για την κοινωνική επιχειρηματικότητα:

Το πιο σημαντικό από αυτά είναι το Βρετανικό Συμβούλιο, το Heinrich Boell Stiftung, του Πανεπιστημίου της Λαϊκής Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, το κέντρο «Εργάνη», το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας και το Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων της Κεντρικής Μακεδονίας, που εδρεύει στη Θεσσαλονίκη.

Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, στην Καβάλα, δραστηριοποιείται η εταιρεία «ΔΟΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΚΕ» και στην Κομοτηνή, η Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση Θράκης Κίνητρο, φορείς εξειδικευμένοι στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, ενώ παράλληλα στην περιφέρεια αυτή, δραστηριοποιείται και το Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, το οποίο αναπτύσσει και εφαρμόζει προγράμματα και δράσεις πληροφόρησης και άτυπης εκπαίδευσης για την Κ.Α.Λ.Ο.

6. Το προφίλ των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής – Έρευνα Πεδίου

Με βάση τα στοιχεία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας (στις 16-01-2019), στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής είναι εγγεγραμμένες συνολικά 205 κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις και φορείς Κ.Α.Ο.

Σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διενεργήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη συγκεκριμένη μελέτη, οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις και οι φορείς Κ.Α.Ο. στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής, παρουσιάζουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στη συγκεκριμένη διασυνοριακή περιοχή της έρευνας, αύξηση του αριθμού των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων και των φορέων Κ.Α.Ο.

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα φορείς Κ.Α.Ο. δραστηριοποιούνται στον τομέα των τροφίμων και της διατροφής. Ακολουθούν οι τομείς του τουρισμού / αναψυχής, της μεταποίησης, της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Σημαντική είναι επίσης και η παρουσία του πρωτογενή τομέα και του τομέα της ανακύκλωσης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Κύριο χαρακτηριστικό των συμμετεχόντων στην έρευνα φορέων Κ.Α.Ο. είναι ότι το μορφωτικό επίπεδο των μελών τους αλλά και των εργαζομένων τους είναι αρκετά υψηλό. Η πλειοψηφία όχι μόνο έχει ολοκληρώσει την Γ'βάθμια εκπαίδευση αλλά έχει αποκτήσει μεταπτυχιακό ή/και διδακτορικό τίτλο. Επομένως, οι περισσότεροι άνθρωποι που ασχολούνται με την κοινωνική επιχειρηματικότητα τείνουν να έχουν ολοκληρώσει σπουδές σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι περισσότεροι φορείς Κ.Α.Ο. της έρευνας ανήκουν στην κατηγορία των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και έχουν ως γενικό σκοπό τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης. Επίσης, αποσκοπούν περισσότερο στην αντιμετώπιση του οικονομικού αποκλεισμού, στην προώθηση της εκπαίδευσης και στην ενδυνάμωση / αναβάθμιση των γυναικών. Μικρότερη δραστηριότητα εμφανίζουν στον τομέα της βελτίωσης της υγείας και ευημερίας.

Όσον αφορά στο οικονομικό προφίλ τους, στην πλειοψηφία τους οι ενεργοί φορείς Κ.Α.Λ.Ο. των συμμετεχόντων στην έρευνα, δεν εμφανίζουν σημαντικά κέρδη ή σημαντικές ζημιές και ο κύκλος εργασιών τους είναι σχετικά μικρός. Είναι μάλιστα αρκετά μικρός έτσι ώστε να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Για αυτό το λόγο, παρατηρείται ότι όσοι φορείς μπορούν να ανταπεξέλθουν να καλύψουν μισθολογικά κόστη και να απασχολούν προσωπικό, το κάνουν με το καθεστώς της μερικής απασχόλησης. Ορισμένοι Φορείς μάλιστα συμπεριλαμβάνουν στη δράση τους εθελοντές προκειμένου να εξυπηρετήσουν τον κοινωνικό τους σκοπό.

Οι περισσότεροι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. των συμμετεχόντων στην έρευνα συνδέουν την κοινωνική οικονομία με την κοινωνική επιχειρηματικότητα και αποσκοπούν τόσο στην επίτευξη του κοινωνικού όσο και στην επίτευξη του οικονομικού τους σκοπού. Τα έσοδα τους προέρχονται κυρίως από συναλλαγές με ιδιώτες και λιγότερο από συναλλαγές με δημόσιους φορείς. Οι βασικότερες πηγές χρηματοδότησης είναι τα ίδια κεφάλαια και οι εισφορές των μελών. Ορισμένοι έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση από εθνικά ή ευρωπαϊκά κονδύλια ενώ η χρηματοδότηση τους από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι ελάχιστη.

Ως βασικότερη στρατηγική ανάπτυξή τους θεωρείται η ανάπτυξη νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και η προσέλκυση νέων πελατών. Ενώ ακολουθεί η αύξηση πωλήσεων με υφιστάμενους πελάτες.

Όσον αφορά την αξιολόγηση των ικανοτήτων τους για την περαιτέρω ανάπτυξή τους, οι περισσότεροι θεωρούν ότι υστερούν στην ανάπτυξη και υλοποίηση επιχειρηματικού σχεδιασμού και στρατηγικής, στην ανάπτυξη και εισαγωγή νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και στην αποτελεσματική χρήση διαθέσιμης τεχνολογίας. Επομένως, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση και υποστήριξη στους παραπάνω τομείς.

Αναφορικά με τα εμπόδια ανάπτυξης του τομέα της Κ.Α.Λ.Ο., οι περισσότεροι συμμετέχοντες στην έρευνα υποστηρίζουν ότι τα μεγαλύτερα εμπόδια είναι η απόκτηση εξωτερικής χρηματοδότησης, η υψηλή φορολογία και το ύψος του ΦΠΑ καθώς και η διατήρηση ταμειακών ροών (ρευστότητα). Τα τρία αυτά εμπόδια είναι άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους και αντικατοπτρίζουν τη δύσκολη οικονομική συγκυρία μέσα στην οποία προσπαθεί να αναπτυχθεί ο φορέας Κ.Α.Λ.Ο. στην Ελλάδα.

Τέλος, σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη μελέτη αυτή, τα δίκτυα και τα μηχανισμοί υποστήριξης της Κ.ΑΛ.Ο. με ιδιαίτερη αναφορά στη διασυνοριακή περιοχή είναι:

- το Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης,
- το Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας,
- η Πανελλήνια Ομοσπονδία Κοινωνικών Συνεταιρισμών Περιορισμένης Ευθύνης (ΠΟΚΟΙΣΠΕ),
- η πρωτοβουλία συνεργασίας για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία "ΠΡΟΣΚΑΛΩ", Θεσσαλονίκη,
- το Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας.

7. Κύρια εμπόδια και συστάσεις για την ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής

Σύμφωνα με τα στοιχεία που προκύπτουν από την «Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» του British Council (2017) για το Υπουργείο Εργασίας, τα βασικά εμπόδια των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. είναι, με σειρά σημαντικότητας, τα εξής (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β):

1. Έλλειψη ευαισθητοποίησης και γνώσης του ευρύτερου δημόσιου τομέα (φορολογικές υπηρεσίες, υπηρεσίες κοινωνικής ασφάλισης, τοπικές αρχές, σχολεία και πανεπιστήμια) σχετικά με τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας και τη διαχείρισή τους σύμφωνα με το νομικό πλαίσιο.
2. Έλλειψη πρόσβασης στη χρηματοδότηση και έλλειψη χρηματοοικονομικών εργαλείων προσαρμοσμένων στις κοινωνικές επιχειρήσεις.
3. Έλλειψη προσαρμοσμένης εκπαίδευσης (τυπικής ή άτυπης) για τον τομέα της κοινωνικής αλληλεγγύης, του ρόλου της στην τοπική ανάπτυξη καθώς και έλλειψη ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρήσεων και ειδικών δεξιοτήτων των κοινωνικών επιχειρηματιών (start-up ικανότητες, δεξιότητες επικοινωνίας, δεξιότητες λήψης αποφάσεων).
4. Η γραφειοκρατία και η έλλειψη κατανόησης του νομικού πλαισίου.

Βάσει της εμπειρίας από τη λειτουργία των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα, έχουν καταγραφεί προβλήματα και εμπόδια για τη λειτουργία τους. Αυτά είναι (Κώστας, Τσουκαλίδης, Χαϊνάς, 2016):

- η αδύναμη οικονομική τους κατάσταση,
- η μη απορρόφηση των πόρων του ΕΣΠΑ για την κοινωνική επιχειρηματικότητα,
- η καθυστέρηση ενεργοποίησης του Ταμείου Κοινωνικής Οικονομίας,
- η αδυναμία απόκτησης τεχνικού εξοπλισμού και υποδομών για τη λειτουργία τους,
- η απουσία εργαλείων μέτρησης του κοινωνικού τους αντίκτυπου,
- η αυξημένη γραφειοκρατία και η χαμηλή εξειδίκευση των αρμόδιων με αυτές συνεργαζόμενων δημόσιων φορέων,
- η προβληματική συνεργασία τους με άλλους φορείς, είτε δημόσιους είτε ιδιωτικούς,
- η έλλειψη (εξ)ειδικευμένου προσωπικού για τη διαχείρισή τους,
- η «διστακτικότητα» της πολιτείας να δημιουργήσει συνθήκες ανάπτυξής τους,

- η καθυστέρηση δημιουργίας θεσμικού εθνικού παρατηρητηρίου και κατάλληλων περιφερειακών υποστηρικτικών δομών κοινωνικής επιχειρηματικότητας,
- η απουσία περιβάλλοντος/συνθηκών δικτύωσης τους με τις υπόλοιπες οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας,
- οι αποσπασματικές δράσεις ενημέρωσης, κατάρτισης και συμβουλευτικής για την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διενεργήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη συγκεκριμένη μελέτη, τα κυριότερα εμπόδια και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις, με σειρά σημαντικότητας, είναι:

1. Έλλειψη πρόσβασης στη χρηματοδότηση (δάνεια κ.λπ.).
2. Διατήρηση της ταμειακής ροής.
3. Φορολογία, ΦΠΑ, επιχειρηματικά επιτόκια.
4. Διαθεσιμότητα / κόστος κατάλληλων χώρων.
5. Έλλειψη κατανόησης / συνειδητοποίησης των κοινωνικών επιχειρήσεων μεταξύ τραπεζών και οργανισμών υποστήριξης.
6. Προσδιορισμός / διάγνωση κοινωνικών αναγκών.

Σύμφωνα με την «Εκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» του British Council (2017) για το Υπουργείου Εργασίας, οι βασικές συστάσεις για τους φορείς Κ.Α.Ο. είναι οι εξής (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β):

- Δημιουργία Εθνικού Κέντρου για την ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
- Ανάπτυξη μιας ειδικής στρατηγικής για την προώθηση και επικοινωνία του τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και των φορέων του.
- Δημιουργία ενός ανεξάρτητου ταμείου για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.
- Συγκρότηση μιας ομάδας δράσης κοινωνικής χρηματοδότησης για την ανεύρεση εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης.
- Βελτίωση της προσβασιμότητας στη χρηματοδότηση μέσω της ευαισθητοποίησης και της συνεργασίας με τις ιδιωτικές / συνεταιριστικές τράπεζες.
- Ανάπτυξη ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων σχετικά με την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, για τη μέτρηση του κοινωνικού

αντίκτυπου με τη συνεργασία όλων των σχετικών φορέων (πανεπιστήμια, σχολεία, φορείς Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας κ.λπ.).

- Ανάπτυξη πειραματικής κατάρτισης με την υποστήριξη δικτύων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.
- Απλούστευση του νομοθετικού και κανονιστικού πλαισίου.
- Φορολογικά κίνητρα για αυτούς που παράγουν κοινωνικό αντίκτυπο και αποτελέσματα.

Οι βασικές συστάσεις, σύμφωνα με την Έκθεση του British Council για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (Κ.ΑΛ.Ο.) στην Ελλάδα, συμπεριλαμβάνουν τα εξής (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, 2017β):

- α) Δημιουργία ενός εθνικού κέντρου για την Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα,
- β) Σχεδιασμός και εφαρμογή μιας ολιστικής στρατηγικής επικοινωνίας και ευαισθητοποίησης για την προώθηση του κινήματος της Κ.ΑΛ.Ο.,
- γ) Παροχή κεφαλαίου εκκίνησης (με τη μορφή επιχορηγήσεων ή δανείων) στις νεοφυείς επιχειρήσεις της Κ.ΑΛ.Ο.,
- δ) Συγκρότηση μιας ομάδας δράσης κοινωνικής χρηματοδότησης για την ανεύρεση εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης,
- ε) Εισαγωγή και προσαρμογή δοκιμασμένων μοντέλων εξειδικευμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων,
- στ) Παροχή εξειδικευμένης εκπαίδευσης για τη μέτρηση του κοινωνικού αντικτύπου.

8. Ποσοτική έρευνα δείγματος υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρηματιών στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του προγράμματος συνεργασίας INTERREG ΕΛΛΑΔΑ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ 2014-2020 (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Ν. Σερρών, Ν. Θεσσαλονίκης)

8.1 Μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση και την εξέταση των υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρηματιών πραγματοποιήθηκε, κατά το διάστημα του Αύγουστος 2018 - Ιανουάριος του 2019, έρευνα πεδίου στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020, για την ανάπτυξη μελέτης με τίτλο «Προφίλ των κοινωνικών επιχειρηματιών στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής», στο πλαίσιο του έργου “Support of Social Enterprises and Enhancement of Employment / SoSEDEE”, του ΠΣ INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020.

Σκοπός της συγκεκριμένης ποσοτικής ερευνητικής δραστηριότητας ήταν να εξεταστεί το προφίλ των υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων (ομάδα - στόχος) στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής.

Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει μια σειρά ερωτήσεων που αφορούν σε α) γενικά στοιχεία της επιχείρησης όπως ο κλάδος δραστηριοποίησης και η νομική μορφή, β) οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης όπως κύκλος εργασιών, αριθμός εργαζομένων κ.λπ. και γ) άλλα στοιχεία που αφορούν τις βασικές προσεγγίσεις ανάπτυξης που ακολουθούνται καθώς και τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζονται.

Τα πορίσματα της έρευνας αυτής στόχο έχουν να συμβάλλουν στην αποτύπωση και χαρτογράφηση της υφιστάμενης κατάστασης των κοινωνικών επιχειρήσεων στην περιοχή μελέτης, όσον αφορά το μέγεθος τους, τη δομή τους και τα κύρια χαρακτηριστικά τους, τις δραστηριότητες τους, τις στρατηγικές ανάπτυξης τους και τα βασικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν.

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής αυτής έρευνας, προέκυψαν από τη συμπλήρωση 52 ανώνυμων διαδικτυακών ερωτηματολογίων από υφιστάμενους κοινωνικούς επιχειρηματίες. Το διαδικτυακό ερωτηματολόγιο είναι συμβατό με τις απαιτήσεις του GDPR (προστασία προσωπικών δεδομένων) και προωθήθηκε στην ομάδα στόχου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείων, ιστοσελίδων και μέσω κοινωνικής δικτύωσης.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του Γενικού Μητρώου Φορέων Κοινωνικής Αλληλεγγύας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας (στις 16-01-2019), στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής είναι εγγεγραμμένες συνολικά 205 κοινωνικές επιχειρήσεις.

Παρά τις προσπάθειες μας για συγκέντρωση μεγάλου αριθμού και ποσοστού συμπληρωμένων ερωτηματολογίων, η ομάδα-στόχος δεν ανταποκρίθηκε σε άριστο βαθμό. Ωστόσο, από τους 205 φορείς Κ.Α.Ο. στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής, στο ερωτηματολόγιο ανταποκρίθηκαν οι 52 φορείς, δηλαδή πάνω από το 25% του συνόλου του δείγματος, ποσοστό ικανό να οδηγήσει σε αξιόπιστα αποτελέσματα.

Αυτό βέβαια παρατηρείται και σε έρευνες που εκτελεί το αρμόδιο Υπουργείο Εργασίας, μέσω της Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής και Αλληλεγγύας Οικονομίας σε κοινωνικές επιχειρήσεις που το ίδιο το υπουργείο εποπτεύει και, η συμμετοχή στη συμπλήρωση ερωτηματολογίων στις έρευνες αυτές, είναι επίσης αρκετά χαμηλή. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην τελευταία ετήσια έκθεση του Υπουργείου Εργασίας, μόνο 251 φορείς ανταποκρίθηκαν από τους περίπου 1265. Επομένως, για τους σκοπούς της συγκεκριμένης έρευνας θεωρούμε το ποσοστό συμμετοχής ικανοποιητικό.

8.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασία δεδομένων

Στη συγκεκριμένη ποσοτική έρευνα λήφθηκαν υπόψη όλες εκείνες οι προϋποθέσεις για την ομαλή διεξαγωγή της και την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της.

Τα υποκείμενα της ποσοτικής έρευνας, δηλαδή το δείγμα, ήταν υφιστάμενοι κοινωνικοί επιχειρηματίες (ομάδα στόχος) όλων των νομικών μορφών, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020.

Το ερευνητικό εργαλείο (μέσο συλλογής δεδομένων) ήταν ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο σε διαδικτυακή μορφή docs.google.com. Ο εκτιμώμενος χρόνος συμπλήρωσης του ήταν 8-10 λεπτά.

Οι τρεις (3) θεματικές (βασικές ερωτήσεις) του ερωτηματολογίου (Παράρτημα Α), από τις οποίες προέκυψαν τα δεδομένα και τα αποτελέσματα, αφορούσαν:

- στην αποτύπωση του προφίλ του ερωτώμενου σε σχέση με το πεδίο δραστηριότητάς τους και το μορφωτικό επίπεδο,

- στην εξέταση του μεγέθους των κοινωνικών επιχειρήσεων μέσω οικονομικών στοιχείων (κύκλος εργασιών, οικονομικά αποτελέσματα, αριθμός εργαζομένων-εθελοντών, κ.λπ.)
- στη διερεύνηση των στρατηγικών ανάπτυξης και επέκτασης (αν υπάρχουν)
- στην περιγραφή των βασικότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν για τη λειτουργία τους και περαιτέρω ανάπτυξη τους.

Τέλος, κατά την περίοδο Ιανουαρίου 2019 - Φεβρουαρίου 2019, τα αποτελέσματα αυτά μελετήθηκαν, επεξεργάστηκαν, αναλύθηκαν, ερμηνεύτηκαν και σχολιάστηκαν, ώστε να προκύψουν βασικά συμπεράσματα και διαπιστώσεις.

Επομένως, τα δεδομένα της συγκεκριμένης ποσοτικής έρευνας σε συνδυασμό με τα δευτερογενή στοιχεία (επίσημες εκθέσεις υπουργείου εργασίας, μητρώο κοινωνικής επιχειρηματικότητας, επίσημες δημοσιεύσεις σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κ.α.) χρησιμοποιούνται για τη χαρτογράφηση των υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής.

8.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της 1ης ποσοτικής έρευνας

Στην πρώτη ποσοτική έρευνα, η οποία αφορούσε δείγμα υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένου φορέων Κ.Α.Λ.Ο. σύμφωνα με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο), στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του ΠΣ INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020, εξετάστηκαν, καταγράφηκαν, αναλύθηκαν και διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Η πρώτη ερώτηση εξέταζε την περιοχή/τόπο/περιφερειακή ενότητα δραστηριότητας των υφιστάμενων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Βάσει του Πίνακα 1 το μεγαλύτερο ποσοστό απόκρισης (75%) παρατηρείται στην ΠΕ Ροδόπης όπου 6 από τους 8 εγγεγραμμένους φορείς ανταποκρίθηκαν στην έρευνα ενώ εκπροσωπούν το 11,54% του δείγματος. Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό απόκρισης (53,33%) παρατηρείται στην ΠΕ Καβάλας, όπου 8 από τις 15 εγγεγραμμένες επιχειρήσεις ανταποκρίθηκαν στην έρευνα οι οποίες εκπροσωπούν το 15,38% του δείγματος. Ακολουθούν με σειρά προτεραιότητας οι ΠΕς Σερρών, Δράμας, Έβρου, Ξάνθης και Θεσσαλονίκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που στην ΠΕ Θεσσαλονίκης το ποσοστό απόκρισης ήταν το χαμηλότερο και συγκεκριμένα 15,67% (ανταποκρίθηκαν 21 επιχειρήσεις επί 134 εγγεγραμμένων), ωστόσο έχουν το μεγαλύτερο ποσοστό εκπροσώπησης στο δείγμα, δηλαδή 40,38 %.

Πίνακας 1: Γεωγραφική Κατανομή Δείγματος (Ελλάδα)					
Περιφέρεια	Περιφερειακή Ενότητα	Συχνότητα	Εγγ.στο Μητρώο	Ποσοστό εκπροσώπησης (%)	Ποσοστό απόκρισης (%)
Αν. Μακεδονίας & Θράκης	Δράμα	3	8	5,77	37,50
	Έβρος	6	17	11,54	35,29
	Καβάλα	8	15	15,38	53,33
	Ξάνθη	3	11	5,77	27,27
	Ροδόπη	6	8	11,54	75,00
Κεντρικής Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη	21	134	40,38	15,67
	Σέρρες	5	12	9,62	41,67
	Σύνολο	52	205	100	

Ωστόσο, μεταξύ των ευρύτερων Περιφερειών υπάρχει ισορροπία, καθώς 26 ερωτώμενοι (εκπρόσωποι και στελέχη φορέων Κ.ΑΛ.Ο.) ανταποκρίθηκαν από την Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και άλλοι 26, από την Περιφέρεια της Κεντρικής Μακεδονίας.

Η επόμενη ερώτηση αφορούσε στη θέση του ερωτώμενου στο φορέα. Το 61,54% των ερωτώμενων (εκπρόσωποι και στελέχη φορέων Κ.ΑΛ.Ο.) ήταν μέλη της διοικούσας επιτροπής του φορέα. Συνεπώς, πρόκειται για μέλη που είναι ενεργά στο φορέα και γνωρίζουν την πορεία του, τις δράσεις, τις προκλήσεις και τα προβλήματα του. Αμέσως μετά ακολουθούν τα μέλη-ιδιοκτήτες με ποσοστό της τάξεως του 23,08%.

Πίνακας 2: Θέση στο φορέα		
Θέση στο φορέα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Μέλος - μέτοχος - συνέταιρος - ιδιοκτήτης	12	23,08
Διοικούσας επιτροπή/διοικητικό συμβουλίου	32	61,54
Διευθυντής - Ανώτερος Υπάλληλος - Διαχειριστής	7	13,46
Εργαζόμενος - Υπάλληλος	0	0,00
Εθελοντής	1	1,92
Άλλο	0	0,00
Σύνολο	52	100

Αξίζει να σημειωθεί ότι κανένας ερωτώμενος που συμπλήρωσε το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο δεν είναι εργαζόμενος στο φορέα.

Στην επόμενη ερώτηση, διερευνάτε ο κλάδος/τομέας δραστηριότητας τους δείγματος των υφιστάμενων φορέων Κ.Α.Λ.Ο. που μετέχουν στην έρευνα. Το μεγαλύτερο ποσοστό (21,15%) δραστηριοποιείται στον κλάδο/τομέα «Τρόφιμα και Διατροφή». Με σημαντική διαφορά και με ποσοστό 13,46% ακολουθεί ο κλάδος «Πολιτισμός και Αναψυχή» και, έπειτα, με ποσοστό της τάξεως του 9,62%, οι κλάδοι «Μεταποίηση» και «Εκπαίδευση-Κατάρτιση» αντίστοιχα (από 5 φορείς). Οι κλάδοι με το μικρότερο ποσοστό (της τάξεως του 3,85% αντίστοιχα, είναι το «Λιανεμπόριο» και οι «Δημιουργικές Βιομηχανίες-web, Σχεδιασμός, Εκτύπωση».

Επίσης, αξιοσημείωτη είναι, με ποσοστό 7,69%, η παρουσία του Πρωτογενή Τομέα/γεωργία/κτηνοτροφία/αλιεία καθώς και της Περιβαλλοντικής Ανακύκλωσης/Επαναχρησιμοποίηση/Ευαισθητοποίηση αντίστοιχα (από 4 φορείς).

Πίνακας 3: Κλάδος δραστηριότητας		
Κλάδος δραστηριότητας	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Τρόφιμα και διατροφή	11	21,15
Πολιτισμός και αναψυχή	7	13,46
Εκπαίδευση - κατάρτιση	5	9,62
Μεταποίηση	5	9,62
Πρωτογενής τομέας - γεωργία/κτηνοτροφία/αλιεία	4	7,69
Περιβαλλοντική ανακύκλωση/επαναχρησιμοποίηση	4	7,69
Άλλο (δικτύωση, έρευνα, καθαριότητα)	4	7,69
Επιχειρηματική υποστήριξη / συμβουλευτική	3	5,77
Τουρισμός / φιλοξενία	3	5,77
Λιανεμπόριο	2	3,85
Δημιουργικές βιομηχανίες, σχεδιασμός, εκτύπωση	2	3,85
Φροντίδα υγείας	2	3,85
Σύνολο	52	100

Αναφορικά με τα έτη λειτουργίας του κάθε φορέα, το ποσοστό 28,85% του συγκεκριμένου δείγματος δραστηριοποιείται από 1 έως 2 χρόνια, το ποσοστό 25% (13 φορείς) από 4 έως 6 χρόνια, ενώ το ποσοστό 21,15% (11 φορείς) λιγότερο από ένα έτος. Αυτό δείχνει τη δυναμική του τομέα την τελευταία πενταετία.

Πίνακας 4: Έτη δραστηριότητας		
Έτη δραστηριότητας	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Λιγότερο από ένα έτος	11	21,15
1-2	15	28,85
2-4	10	19,23
4-6	13	25,00
6-8	3	5,77
8-10	0	0,00
Δεν γνωρίζω / δεν είμαι σίγουρος/-η	0	0,00
Περισσότερο από 10 έτη	0	0,00
Σύνολο	52	100

Σχετικά με το ερώτημα διερεύνησης του υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου των εργαζομένων του δείγματος, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (40%) έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή είναι κάτοχοι πτυχίου ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΑΕΙ/ΤΕΙ).

Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό (23,08%) είναι απόφοιτοι λυκείου, ενώ παράλληλα, άλλη μια κατηγορία με μεγάλο ποσοστό (21,15%) είναι κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού τίτλου. Μόνο ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 5,77% είναι απόφοιτοι Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Πίνακας 5: Υψηλότερο Μορφωτικό επίπεδο εργαζομένων / συνεργατών		
Μορφωτικό επίπεδο	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Απόφοιτος/-η Δημοτικού-Γυμνασίου	3	5,77
Απόφοιτος/-η Λυκείου	12	23,08
Απόφοιτος/-η Επαγγελματικής σχολής	5	9,62
Ανώτατη Μόρφωση (π.χ. Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ)	21	40,38
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	11	21,15
Σύνολο	52	100

Σχετικά με το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο των μελών ή της ομάδας διοίκησης, αντίστοιχα παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (50%) έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, δηλαδή είναι κάτοχοι πτυχίου ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΑΕΙ/ΤΕΙ), ενώ το ποσοστό της τάξεως του 36,54% κατέχει μεταπτυχιακό/διδακτορικό τίτλο. Μόνο το ποσοστό του 9,62% του συγκεκριμένου

δείγματος είναι απόφοιτοι επαγγελματικής σχολής και, μόλις το 3,85%, είναι απόφοιτοι λυκείου.

Πίνακας 6: Υψηλότερο Μορφωτικό επίπεδο μελών ή ομάδας διοίκησης		
Μορφωτικό επίπεδο	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Απόφοιτος/-η Δημοτικού-Γυμνασίου	0	0,00
Απόφοιτος/-η Λυκείου	2	3,85
Απόφοιτος/-η Επαγγελματικής σχολής	5	9,62
Ανώτατη Μόρφωση (π.χ. Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ)	26	50,00
Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό	19	36,54
Σύνολο	52	100

Όπως φαίνεται ξεκάθαρα, η πλειονότητα των μελών της ομάδας διοίκησης έχουν ολοκληρώσει σχολές τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και αρκετοί κατέχουν μεταπτυχιακούς τίτλους σπουδών.

Η επόμενη ερώτηση εξετάζει τη νομική μορφή των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα. Η συντριπτική πλειονότητα σε ποσοστό του 90,38% του συγκεκριμένου δείγματος είναι Κοιν.Σ.Επ., το 5,77% Κοι.Σ.Π.Ε. και το 3,85% μη κερδοσκοπικές νομικές οντότητες.

Ειδικότερα, 3 από τους 4 Κοι.Σ.Π.Ε. που δραστηριοποιούνται στην περιοχή μελέτης ανταποκρίθηκαν στην έρευνα. Στους φορείς με μορφή ΑΜΚΕ συγκαταλέγονται και τα Περιφερειακά Δίκτυα Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων που έχουν συσταθεί τα τελευταία χρόνια στην περιοχή μελέτης.

Πίνακας 7: Νομική Μορφή επιχειρήσεων		
Νομική Μορφή	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση	47	90,38
Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης	3	5,77
Μη κερδοσκοπική νομική οντότητα	2	3,85
Σύνολο	52	100

Ακολούθως, εξετάζεται ο γενικός σκοπός που εξυπηρετούν οι φορείς του συγκεκριμένου δείγματος (στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις). Όπως ήταν

αναμενόμενο οι 40 φορείς (του συγκεκριμένου δείγματος) αποσκοπούν στη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης, δηλαδή της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Έπειτα, με μεγάλη διαφορά, ακολουθούν ο σκοπός για την αντιμετώπιση του οικονομικού αποκλεισμού (13 φορείς), ενώ άλλοι 13 φορείς (25%) αντίστοιχα, στοχεύουν στην προώθηση της εκπαίδευσης και της παιδείας.

Στη συνέχεια τοποθετείται ο σκοπός της ενδυνάμωσης και αναβάθμισης των γυναικών (9 φορείς), έπειτα ακολουθούν η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και η υποστήριξη της γεωργίας (8 φορείς). Τέλος, μικρότερο ενδιαφέρον παρατηρείται στον τομέα της βελτίωσης της υγείας και της ευημερίας.

Πίνακας 8: Γενικοί σκοποί επιχείρησης	
Γενικός σκοπός	Συχνότητα
Δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης	40
Προώθηση της εκπαίδευσης και της παιδείας	13
Αντιμετώπιση του οικονομικού αποκλεισμού	13
Ενδυνάμωση και αναβάθμιση των γυναικών	9
Αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού	8
Υποστήριξη της γεωργίας και συναφών δραστηριοτήτων	8
Προστασία του περιβάλλοντος	6
Υποστήριξη άλλων κοινωνικών επιχειρήσεων και οργανισμών	4
Άλλο (ιστορικός τουρισμός, υποστήριξη νέων, άνω των 55 ετών κ.λπ.)	4
Υποστήριξη ευάλωτων παιδιών και νέων	3
Βελτίωση της υγείας και της ευημερίας	1

Σημειώνεται ότι, σημαντικό είναι το ενδιαφέρον των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. του συγκεκριμένου δείγματος για την προστασία του περιβάλλοντος, τον πολιτιστικό και εναλλακτικό τουρισμό, καθώς επίσης και για την υποστήριξη άλλων κοινωνικών επιχειρήσεων και οργανισμών.

Οι επόμενες ερωτήσεις εξετάζουν το οικονομικό προφίλ των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. Παρατηρείται ότι η πλειονότητα, σε ποσοστό 65,38% των φορέων, εμφανίζουν κύκλο εργασιών από 0 έως 10.000 ευρώ. Έπειτα, σε ποσοστό 11,54% (6 φορείς) εμφανίζουν κύκλο εργασιών από 10.001 έως 20.000 ευρώ, όπως αντίστοιχα, σε ποσοστό 11,54% (6 φορείς), καταγράφουν κύκλο εργασιών από 50.001 έως 100.000 ευρώ.

Τέλος, σε ποσοστό της τάξης του 3,85% (2 φορείς) εμφανίζουν μεγάλο κύκλο εργασιών από 100.001 έως 250.000 ευρώ, είτε (αντίστοιχα σε ποσοστό 3,85%) από

250.001 έως 1 εκ. ευρώ. Εδώ διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό που εμφανίζει υψηλούς κύκλους εργασιών οφείλεται στη δραστηριότητα των Κοι.Σ.Π.Ε.

Πίνακας 9: Κύκλος εργασιών		
Κύκλος εργασιών	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Πάνω από 1 εκ. ευρώ	0	0,00
250.001 έως 1 εκ. ευρώ	2	3,85
100.001 έως 250.000 ευρώ	2	3,85
50.001 έως 100.000 ευρώ	6	11,54
40.001 έως 50.000 ευρώ	1	1,92
30.001 έως 40.000 ευρώ	1	1,92
20.001 έως 30.000 ευρώ	0	0,00
10.001 έως 20.000 ευρώ	6	11,54
0 έως 10.000 ευρώ	34	65,38
Σύνολο	52	100

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα οικονομικά αποτελέσματα. Στην πλειονότητά τους οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. δεν εμφανίζουν σημαντικά κέρδη. Επιπλέον, το 32,69% του δείγματος (17 φορείς) εμφανίζει ισοσκελισμένα κέρδη και ζημιές, ενώ το 28,85% (15 φορείς) εμφανίζει πολύ μικρά κέρδη έως 1.000 ευρώ. Το 17,31% του συγκεκριμένου δείγματος (9 φορείς) εμφανίζει απώλειες, δηλαδή έχει περισσότερα έξοδα από ότι έσοδα, ενώ μόλις σε ποσοστό 9,62% (5 φορείς), εμφανίζουν κέρδη από 1.000 έως 5.000 ευρώ. Τέλος, ένα ποσοστό 7,69% (4 φορείς) φαίνεται να εμφανίζει κέρδη πάνω από 10.000 ευρώ ετησίως.

Πίνακας 10: Οικονομικά αποτελέσματα		
Οικονομικά αποτελέσματα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Κέρδος 0 έως 1.000 ευρώ	15	28,85
Κέρδος 1.000 έως 5.000 ευρώ	5	9,62
Κέρδος 5.000 έως 10.000 ευρώ	2	3,85
Κέρδος 10.000 + ευρώ	4	7,69
Ζημιές	9	17,31
0 ευρώ	17	32,69
Σύνολο	52	100

Όσον αφορά στον αριθμό των εργαζομένων στους ερωτώμενους φορείς Κ.Α.Λ.Ο., το 51,92% του δείγματος (27 φορείς) δηλώνει ότι δεν υπάρχουν εργαζόμενοι στο φορέα τους. Το 38,46% (20 φορείς) δηλώνει ότι απασχολεί από 1 έως 5 εργαζόμενους. Ένα

μικρό ποσοστό του συγκεκριμένου δείγματος, το 5,77% (3 φορείς), δηλώνει ότι απασχολεί 6 με 10 εργαζόμενους. Δύο μόνο φορείς, οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 3,85% του συγκεκριμένου δείγματος, δηλώνουν ότι απασχολούν 11 με 50 εργαζόμενους.

Πίνακας 11: Αριθμός αμειβόμενων εργαζομένων		
Εργαζόμενοι	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
1-5	20	38,46
6-10	3	5,77
11-50	2	3,85
Περισσότερους από 50	0	0,00
Δεν υπάρχουν εργαζόμενοι	27	51,92
Σύνολο	52	100

Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, έτσι και σχετικά με τον αριθμό των εργαζομένων στους ερωτώμενους φορείς Κ.Α.Λ.Ο., παρατηρείται ότι οι φορείς που παρουσιάζουν το μεγαλύτερο αριθμό εργαζομένων είναι οι Κοι.Σ.Π.Ε. που δραστηριοποιούνται στην περιοχή.

Επιπροσθέτως, στους περισσότερους φορείς Κ.Α.Λ.Ο. που έχουν εργαζόμενους (16 φορείς - 30,77%) το προσωπικό είναι μερικής απασχόλησης. Μόνο 5 φορείς (9,62%) απασχολούν προσωπικό με σχέση εργασίας πλήρους απασχόλησης και, τέλος, ορισμένοι φορείς (4 σε αριθμό), σε ποσοστό της τάξης του 7,69%, χρησιμοποιούν για τις δραστηριότητές τους εποχιακό προσωπικό. Αυτό παρατηρείται κυρίως σε φορείς Κ.Α.Λ.Ο. συλλογικού και παραγωγικού σκοπού.

Πίνακας 12: Μορφή απασχόλησης		
Μορφή απασχόλησης	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Πλήρους απασχόλησης	5	9,62
Μερικής απασχόλησης	16	30,77
Εποχιακής απασχόλησης	4	7,69
Δεν υπάρχουν εργαζόμενοι	27	51,92
Σύνολο	52	100

Όσον αφορά στον αριθμό των εθελοντών, το μεγαλύτερο ποσοστό (24 φορείς – 46,15%) δηλώνει ότι διαθέτει 1 έως 5 εθελοντές, ενώ αρκετοί φορείς (20 σε αριθμό και σε ποσοστό 38,46%) δε διαθέτουν εθελοντές. Ακολουθούν σε ποσοστό της τάξης

του 7,69% (4 φορές) οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. που διαθέτουν 6 με 10 εθελοντές, ενώ μόνο 2 φορές (3,85%) δηλώνουν ότι διαθέτουν από 11 έως 50 και άλλοι 2 φορές (3,85%) περισσότερους από 50 εθελοντές.

Πίνακας 13: Αριθμός εθελοντών		
Εθελοντές	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
1-5	24	46,15
6-10	4	7,69
11-50	2	3,85
Περισσότερους από 50	2	3,85
Δεν υπάρχουν εθελοντές	20	38,46
Σύνολο	52	100

Η επόμενη ερώτηση προσπαθεί να εξετάσει την κατανόηση του προσδιορισμού της έννοιας της κοινωνικής οικονομίας για τους ερωτώμενους (εκπρόσωποι και στελέχη φορέων Κ.Α.Λ.Ο.). Ειδικότερα, οι ερωτώμενοι του συγκεκριμένου δείγματος κλήθηκαν να επιλέξουν μία ή περισσότερες έννοιες που αντιπροσωπεύουν καλύτερα το πώς αυτοί αντιλαμβάνονται την ιδέα της κοινωνική οικονομίας (στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις).

Σε υψηλό ποσοστό, οι ερωτώμενοι του συγκεκριμένου δείγματος συνδέουν την κοινωνική οικονομία με την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Η οικονομία για το κοινό καλό, η συνεργατική οικονομία και η αλληλέγγυα οικονομία ακολουθούν ως οι επόμενοι επικρατέστεροι όροι για την κοινωνική οικονομία. Τέλος, η κυκλική οικονομία, η εταιρική κοινωνική ευθύνη και ο τρίτος τομέας κλείνουν τη σειρά κατάταξης των απαντήσεων σε φθίνοντα ποσοστά.

Πίνακας 14: Έννοια κοινωνικής οικονομίας	
Έννοια/προσέγγιση	Συχνότητα
Κοινωνική επιχειρηματικότητα	28
Οικονομία για το κοινό καλό	12
Συνεργατική οικονομία	11
Αλληλέγγυα Οικονομία	10
Κυκλική οικονομία	5
Εταιρική κοινωνική ευθύνη	4
Τρίτος τομέας	3
Άλλο	0

Ενδιαφέρον έχει η επόμενη ερώτηση, η οποία αφορά στον πρωταρχικό σκοπό λειτουργίας της επιχείρησης των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. του συγκεκριμένου δείγματος. Το ερώτημα δηλαδή, εάν βασικός σκοπός των συγκεκριμένων φορέων είναι η κοινωνική αποστολή ή το κέρδος ή και τα δύο μαζί.

Είναι αξιοσημείωτο ότι μόνο ένας φορέας του συγκεκριμένου δείγματος (1,92%) δίνει προτεραιότητα στο κέρδος, ενώ οι περισσότερες (42 φορείς - ποσοστό 80,77%) δίνουν προτεραιότητα στην επίτευξη τόσο του κοινωνικού όσο και του οικονομικού σκοπού, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό της τάξεως του 17,31% (9 φορείς) δίνουν προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση του κοινωνικού σκοπού.

Πίνακας 15: Προτεραιότητα φορέα		
Προτεραιότητα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Πρώτα το κέρδος	1	1,92
Πρώτα η κοινωνική αποστολή	9	17,31
Και τα δύο ταυτόχρονα	42	80,77
Σύνολο	52	100

Αναφορικά με τις βασικές πηγές εσόδων των φορέων Κ.Α.Λ.Ο. του συγκεκριμένου δείγματος, παρατηρείται ότι τα έσοδα των περισσότερων φορέων (30 φορείς - ποσοστό 57,69%) προέρχονται από συναλλαγές με ιδιώτες, ενώ μόνο ένα μικρό ποσοστό της τάξεως του 15,38% (8 φορείς) αφορούν σε συναλλαγές με φορείς του δημόσιου τομέα.

Επίσης, διαπιστώνεται ότι ορισμένοι φορείς (5 σε αριθμό) σε ποσοστό 9,62% έχουν έσοδα που προέρχονται από συναλλαγές με άλλες οντότητες και φορείς κοινωνικής οικονομίας. Ακολουθούν 4 φορείς (ποσοστό 7,69%) που δηλώνουν έσοδα είτε από δωρεές/φιλανθρωπίες και άλλοι 4 φορείς (ποσοστό 7,69%) δηλώνουν έσοδα είτε από συναλλαγές με διεθνείς οργανισμούς. Τέλος, ένας φορέας (1,92%) δήλωσε ως πηγή εσόδων τις εισφορές μελών για την κάλυψη των λειτουργικών δαπανών. Σημειώνεται ότι στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις.

Πίνακας 16: Βασικές πηγές εσόδων

Πηγή εσόδων	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Συναλλαγές με ιδιώτες	30	57,69
Συναλλαγές με δημόσιους φορείς	8	15,38
Συναλλαγές με άλλες οντότητες και φορείς ΚΑΛΟ	5	9,62
Συναλλαγές με διεθνείς οργανισμούς	4	7,69
Συναλλαγές με δωρητές / φιλανθρωπικές οργανώσεις	4	7,69
Άλλο (εισφορές μελών)	1	1,92
Σύνολο	52	100

Σε ότι αφορά στις βασικές πηγές χρηματοδότησης, οι περισσότεροι φορείς αυτοχρηματοδοτούνται, στηρίζονται δηλαδή στη χρήση ιδιωτικών κεφαλαίων και σε εισφορές σε είδος (παραχώρηση εκτάσεων, εξοπλισμού κ.λπ.). Ένας σημαντικός αριθμός δήλωσε ότι λαμβάνει χρηματοδότηση από τα ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ λίγοι λαμβάνουν χρηματοδότηση από δημόσια/εθνικά ταμεία.

Πολλοί λίγοι λαμβάνουν δωρεές και χρηματοδότηση από φιλανθρωπικά ιδρύματα. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μόνο ένας φορέας δήλωσε ότι έχει λάβει χρηματοδότηση μέσω του δανεισμού. Αυτό εν μέρει αποδεικνύει τη χαμηλή πρόσβαση που έχουν οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. στο δανεισμό από ιδιωτικές τράπεζες. Σημειώνεται ότι στη συγκεκριμένη ερώτηση οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερες από μία απαντήσεις.

Πίνακας 17: Βασικές πηγές χρηματοδότησης

Πηγή χρηματοδότησης	Συχνότητα
Ιδιωτικά κεφάλαια / ίδια συνεισφορά / σε είδος εισφορά	41
Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκά/Διεθνή προγράμματα)	12
Δημόσια ταμεία (εθνικά προγράμματα)	8
Δωρητές / φιλανθρωπικά ιδρύματα	4
Δάνεια	1
Άλλο (χορηγίες)	1

Στην επόμενη ερώτηση καταγράφονται οι τρόποι με τους οποίους θα προσπαθήσουν να αναπτυχθούν περαιτέρω οι επιχειρήσεις Κ.Α.Λ.Ο. του δείγματος κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους. Οι φορείς του συγκεκριμένου δείγματος είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερους από έναν τρόπο.

Η πλειονότητα των φορέων του συγκεκριμένου δείγματος σκοπεύει να αναπτυχθεί μέσω της ανάπτυξης νέων προϊόντων και υπηρεσιών και της προσέλκυσης νέων πελατών. Μεγάλο ποσοστό επίσης, επιδιώκει να αναπτυχθεί μέσω της αύξησης πωλήσεων σε υφιστάμενους πελάτες και μέσω της επέκτασης σε νέες γεωγραφικές περιοχές. Ορισμένοι φορείς σκοπεύουν να αναπτύξουν μια κοινοπραξία / στρατηγική συμμαχία, ενώ άλλοι στόχο έχουν να προσελκύσουν νέες επενδύσεις για επέκταση των δραστηριοτήτων τους.

Πίνακας 18: Τρόπος ανάπτυξης της επιχείρησης	
Τρόπος ανάπτυξης	Συχνότητα
Ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών	41
Προσέλκυση νέων πελατών	35
Αύξηση πωλήσεων με υφιστάμενους πελάτες	23
Επέκταση σε νέες γεωγραφικές περιοχές	20
Ανάπτυξη μέσω κοινοπραξίας / στρατηγικής συμμαχίας	13
Προσέλκυση νέων επενδύσεων για επέκταση	8
Δεν υπάρχει σχεδιασμός ανάπτυξης	2
Συγχώνευση με έναν άλλο οργανισμό	1
Εξαγορά άλλου οργανισμού	1
Άλλο (απόκτηση νέων μελών)	1
Νέο νομική οντότητα σε άλλη περιοχή ή δικαιόχρηση	0

Έπειτα ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να αξιολογήσουν τις ικανότητες τους σε μια συγκεκριμένη λίστα δεξιοτήτων που κρίνεται ότι είναι απαραίτητες για τη λειτουργία και ανάπτυξη τους.

Παρατηρείται ότι νιώθουν αρκετά ικανοί στη χρηματοοικονομική διαχείριση και στη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού καθώς επίσης και στην ανταπόκριση και κατανόηση του θεσμικού/νομικού πλαισίου. Μέτρια έως πολύ υψηλή αξιολογείται η ικανότητα του branding και των προσωπικών σχέσεων. Τέλος, οι περισσότεροι θεωρούν ότι έχουν μέτρια ικανότητα στην ανάπτυξη και υλοποίηση επιχειρηματικού σχεδιασμού και στρατηγικής, στην ανάπτυξη και εισαγωγή νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και στην αποτελεσματική χρήση διαθέσιμης τεχνολογίας.

Πίνακας 19: Αξιολόγηση Ικανοτήτων

Ικανότητες	Πολύ χαμηλή	Χαμηλή	Μέτρια	Αρκετά υψηλή	Υψηλή	Σύνολο
Διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού	0	3	16	26	7	52
Χρηματοοικονομική διαχείριση	1	7	16	22	6	52
Ανάπτυξη και υλοποίηση επιχειρηματικού σχεδιασμού και στρατηγικής	2	4	19	14	13	52
Ανάπτυξη και εισαγωγή νέων προϊόντων ή υπηρεσιών	1	4	21	14	12	52
Ανταπόκριση σε νομικό / θεσμικό πλαίσιο	1	5	8	20	18	52
Αποτελεσματική χρήση διαθέσιμης τεχνολογίας	3	15	23	11	0	52
Branding και προσωπικές σχέσεις	1	6	16	16	13	52

Η τελευταία ερώτηση της πρώτης κατά σειρά ποσοτικής έρευνας, η οποία αφορούσε σε δείγμα υφιστάμενων κοινωνικών επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένου φορέων Κ.ΑΛ.Ο. σύμφωνα με το ελληνικό θεσμικό πλαίσιο), στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του ΠΣ INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020, είναι πάρα πολύ σημαντική καθώς αποτυπώνει τα βασικότερα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. για την ανάπτυξη τους. Οι ερωτώμενοι είχαν τη δυνατότητα να επιλέξουν περισσότερα από ένα.

Όπως φαίνεται, το μεγαλύτερο εμπόδιο για ανάπτυξη τους είναι η απόκτηση εξωτερικής χρηματοδότησης. Τα επόμενα βασικότερα εμπόδια είναι η φορολογία/ΦΠΑ και η διατήρηση ταμειακών ροών (ρευστότητα). Ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας είναι η διαθεσιμότητα ή/και το κόστος των κατάλληλων εγκαταστάσεων. Ακολουθούν η κατανόηση / συνειδητοποίηση της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από τράπεζες και άλλους οργανισμούς υποστήριξης καθώς και το οικονομικό «κλίμα», λόγοι που εξακολουθούν να είναι εμπόδια για την ανάπτυξη των φορέων Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα. Τέλος, η έλλειψη πλάνου προώθησης / στρατηγικής μάρκετινγκ του προϊόντος / υπηρεσίας και η έλλειψη πρόσβασης σε τεχνική υποστήριξη και συμβουλευτικές υπηρεσίες αναφέρθηκαν επίσης ως εμπόδια ανάπτυξης των φορέων Κ.ΑΛ.Ο.

Πίνακας 20: Σημαντικότερα Εμπόδια

Εμπόδια	Συχνότητα
Απόκτηση εξωτερικής χρηματοδότησης	17
Διατήρηση ταμειακών ροών (ρευστότητα)	11
Φορολογία, ΦΠΑ	11
Διαθεσιμότητα / κόστος κατάλληλων εγκαταστάσεων	8
Κατανόηση / συνειδητοποίηση της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από τράπεζες και άλλους οργανισμούς υποστήριξης	6
Οικονομικό κλίμα	6
Έλλειψη πλάνου προώθησης/στρατηγικής μάρκετινγκ του προϊόντος/υπηρεσίας	5
Έλλειψη πρόσβασης σε τεχνική υποστήριξη και συμβουλευτικές υπηρεσίες	5
Καθυστερημένες πληρωμές	4
Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες	3
Εύρεση και πρόσληψη κατάλληλου προσωπικού	2
Εύρεση και πρόσληψη κατάλληλων στελεχών	1
Έλλειψη διοικητικών δεξιοτήτων	1
Κατανόηση / συνειδητοποίηση της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από την κοινωνία/πελάτες	1
Έλλειψη τεχνικών δεξιοτήτων	0
Έλλειψη ζήτησης για προϊόν / υπηρεσία	0
Άλλο	0

9. Ποσοτική έρευνα δείγματος δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του προγράμματος συνεργασίας INTERREG ΕΛΛΑΔΑ-ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ 2014-2020 (Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Ν. Σερρών, Ν. Θεσσαλονίκης)

9.1 Μεθοδολογία

Για τη διερεύνηση και την εξέταση των δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών, πραγματοποιήθηκε, κατά το διάστημα Αύγουστος 2018 - Ιανουάριος του 2019, έρευνα πεδίου στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020, για την ανάπτυξη μελέτης με τίτλο «Προφίλ των κοινωνικών επιχειρηματιών στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής», στο πλαίσιο του έργου “Support of Social Enterprises and Enhancement of Employment / SoSEDEE”, του ΠΣ INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020.

Αντικείμενο της ποσοτικής αυτής έρευνας, ήταν να διερευνηθούν, να εξεταστούν, να ερμηνευτούν και να αποτυπωθούν:

α) η εξοικείωση των δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών με τους όρους κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα και

β) οι προτιμήσεις τους όσον αφορά στην εκπαίδευση και την απόκτηση γνώσεων σε συγκεκριμένους τομείς που σχετίζονται με το κοινωνικό επιχειρείν.

Σκοπός της συγκεκριμένης ποσοτικής ερευνητικής δραστηριότητας ήταν να εξεταστεί, μέσα από τις απαντήσεις, τις επιθυμίες και τις ανάγκες των δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών (ομάδα - στόχος) στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020 (γεωγραφική περιοχή), ο βαθμός εξοικείωσης τους με τους όρους κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα καθώς οι προτιμήσεις τους όσον αφορά στο περιεχόμενο ενός εξειδικευμένου εκπαιδευτικού προγράμματος για την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Τα πορίσματα της ποσοτικής αυτής έρευνας έχουν ως στόχους να συμβάλλουν στην κατανόηση των αναγκών και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ατόμων που ενδιαφέρονται να δραστηριοποιηθούν στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας, να αναδείξουν τις ανάγκες σε επίπεδο εκπαιδευτικού περιεχομένου καθώς και να υποστηρίξουν δράσεις ενημέρωσης, πληροφόρησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και συμβουλευτικής για την κοινωνική επιχειρηματικότητα.

Τα αποτελέσματα της ποσοτικής αυτής έρευνας, προέκυψαν από τη συμπλήρωση 126 ανώνυμων διαδικτυακών ερωτηματολογίων από δυνητικούς κοινωνικούς επιχειρηματίες. Το διαδικτυακό ερωτηματολόγιο είναι συμβατό με τις απαιτήσεις του GDPR (Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων) και προωθήθηκε στους ερωτώμενους της ομάδας στόχου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείων, ιστοσελίδων και μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

9.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασίας δεδομένων

Στη συγκεκριμένη ποσοτική έρευνα λήφθηκαν υπόψη όλες εκείνες οι προϋποθέσεις για την ομαλή διεξαγωγή της και την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της.

Τα υποκείμενα της ποσοτικής έρευνας, δηλαδή το δείγμα, ήταν άνεργοι, φοιτητές, μισθωτοί και αυτό-απασχολούμενοι (ομάδα στόχος) όλων των ηλικιακών κατηγοριών, οι οποίοι διαμένουν στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020.

Το ερευνητικό εργαλείο (μέσο συλλογής δεδομένων) ήταν ένα τυποποιημένο ερωτηματολόγιο σε διαδικτυακή μορφή docs.google.com. Ο εκτιμώμενος χρόνος συμπλήρωσης του ήταν 8-10 λεπτά.

Οι τρεις (3) θεματικές (βασικές ερωτήσεις) του ερωτηματολογίου (Παράρτημα Β), από τις οποίες προέκυψαν τα δεδομένα και τα αποτελέσματα, αφορούσαν:

- στην αποτύπωση του προφίλ των ερωτώμενων σε σχέση με το πεδίο δραστηριότητάς τους και σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο
- στην εξέταση της εξοικείωσής τους με τους όρους της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας
- στη διερεύνηση των εκπαιδευτικών αναγκών ενός εξειδικευμένου προγράμματος σπουδών για την κοινωνική επιχειρηματικότητα σε σχέση με τις θεματικές ενότητες:

α) εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, β) επιχειρηματική εκκίνηση κοινωνικής επιχείρησης και γ) ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης.

Τέλος, κατά την περίοδο Ιανουαρίου 2019 - Φεβρουαρίου 2019, τα αποτελέσματα αυτά μελετήθηκαν, επεξεργάστηκαν, αναλύθηκαν, ερμηνεύτηκαν και σχολιάστηκαν, ώστε να προκύψουν βασικά συμπεράσματα και διαπιστώσεις.

9.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της 2ης ποσοτικής έρευνας

Στη δεύτερη κατά σειρά ποσοτική έρευνα, η οποία αποσκοπούσε σε δείγμα δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών, στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του ΠΣ INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020, εξετάστηκαν, καταγράφηκαν, αναλύθηκαν και διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Στην πρώτη ερώτηση που αφορούσε στην περιοχή κατοικίας των δυνητικών επιχειρηματιών, οι 120 ερωτώμενοι (95,24%) διαμένουν στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής, ενώ οι 6 (4,76%) είναι εκτός επιλέξιμης περιοχής.

Πίνακας 1: Γεωγραφική Κατανομή Δείγματος (Ελλάδα)		
Κάτοικος της διασυνοριακής περιοχής	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Ναι	120	95,24
Όχι	6	4,76
Σύνολο	126	100

Δεδομένου ότι η περιοχή μελέτης είναι το ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής, για τις ανάγκες τις έρευνες, η παρακάτω ανάλυση αφορά μόνο στο δείγμα (120) που διαμένει στη διασυνοριακή περιοχή.

Στη δεύτερη ερώτηση, στην ανά φύλο ανάλυση, σε δείγμα 120 δυνητικών κοινωνικών επιχειρηματιών (ερωτώμενοι), οι 83 (69,17%) ήταν γυναίκες, ενώ οι 37 (30,83%) άνδρες.

Πίνακας 2: Διάρθρωση φύλου		
Φύλο	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Γυναίκες	83	69,17
Άνδρες	37	30,83
Σύνολο	120	100

Παρατηρείται ότι, στο συγκεκριμένο δείγμα επικρατεί υπεροχή του γυναικείου φύλου. Αυτό είναι εύλογο και επιβεβαιώνει τα αποτελέσματα πολλών μελετών, καθώς σε γενικότερο πλαίσιο το γυναικείο φύλο αποτελεί το φύλο με τον υψηλότερο αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και ο συγκεκριμένος τομέας αποτελεί ευκαιρία με προοπτικές.

Η τρίτη ερώτηση εξέταζε τις ηλικιακές ομάδες - κατηγορίες που ανήκουν οι ερωτώμενοι του δείγματος. Αναλύθηκε στατιστικά και συνδυαστικά η κάθε ηλικιακή κατηγορία βάσει του φύλου όπου ανήκαν. Οι περισσότεροι, 47 άτομα, ανήκαν στην ηλικιακή κατηγορία των 35 έως 44 ετών (ποσοστό 39,17%). Ακολουθούν εκείνοι που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 18 έως 24 ετών (25%). Έπειτα, εκείνοι που ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 25 έως 34 ετών (22,5%). Τέλος, 11 άτομα (9,17%) ανήκαν στις ηλικιακές κατηγορίες των 45 έως 54 ετών και 5 άτομα (4,17%) στην ηλικιακή κατηγορία των 55 και άνω.

Από τα δεδομένα της ηλικιακής κατανομής του δείγματος, παρατηρείται πως οι νεότεροι σε ηλικία (18-24) καθώς και αυτοί που βρίσκονται στα πιο παραγωγικά χρόνια τους (35 - 44 ετών) είναι κυρίως γυναίκες και αποτελούν τις ηλικιακές ομάδες με το υψηλότερο ποσοστό του δείγματος (25% και 39,17% αντίστοιχα).

Πίνακας 3: Ηλικιακές ομάδες/κατηγορίες ανά φύλο					
Φύλο ανά ηλικιακή κατηγορία	18-24	25-34	35-44	45-54	55+
Γυναίκες	22	23	31	7	0
Άνδρες	8	4	16	4	5
Σύνολο	30	27	47	11	5
Ποσοστό (%)	25,00	22,50	39,17	9,17	4,17

Αναφορικά με το μορφωτικό επίπεδο του δείγματος, διαφαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (39,17%), 47 άτομα, είναι πτυχιούχοι ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων (ΑΕΙ/ΤΕΙ). Το δεύτερο μεγαλύτερο ποσοστό (26,67%), 32 άτομα είναι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων.

Ακολουθούν σε ποσοστό της τάξεως του 18,33%, 22 άτομα που έχουν απολυτήριο Ββάθμιας εκπαίδευσης (απόφοιτοι λυκείου / επαγγελματικής σχολής). Ένα μικρό ποσοστό (11,67%), 14 άτομα, είναι απόφοιτοι πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και, τέλος, υπάρχει ένα μικρό ποσοστό (4,17%), 5 άτομα, έχουν τίτλο ανώτερης μόρφωσης (π.χ. ΙΕΚ κ.λπ.).

Πίνακας 4: Μορφωτικό επίπεδο		
Μορφωτικό επίπεδο	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Απόφοιτος/-η Δημοτικού-Γυμνασίου	14	11,67
Απόφοιτος/-η Λυκείου - Επαγγελματικής σχολής	22	18,33
Ανώτερη Μόρφωση (π.χ. ΙΕΚ)	5	4,17
Ανώτατη Μόρφωση (π.χ. Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ)	47	39,17
Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό	32	26,67
Σύνολο	120	100

Στην επόμενη ερώτηση, η οποία εξέταζε την εργασιακή κατάσταση των ερωτώμενων, οι κατηγορίες με την πλειοψηφία ήταν φοιτητές, 26 σε αριθμό (σε ποσοστό 21,67%), και μισθωτοί, 45 στον αριθμό (ποσοστό 37,50%).

Πίνακας 5: Εργασιακή κατάσταση		
Εργασιακή κατάσταση	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Μισθωτός/-η	45	37,50
Αυτοαπασχολούμενος/-η - επιχειρηματίας	16	13,33
Άνεργος/-η που αναζητεί εργασία	23	19,17
Άνεργος/-η που δεν αναζητεί εργασία	3	2,50
Οικιακά	0	0,00
Φοιτητής/Φοιτήτρια	26	21,67
Συνταξιούχος	4	3,33
Μη ικανός για εργασία	0	0,00
Άλλο (ημιαπασχόληση)	3	2,50
Σύνολο	120	100

Τέλος, αναφορικά με την εξέταση της εξοικείωσης των ερωτώμενων με τους όρους κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα, παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό (41,67%), 50 άτομα, αν και δεν ασχολούνται με τον τομέα, είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τους όρους.

Επιπρόσθετα, 36 ερωτώμενοι (30%) ασχολούνται κατά κάποιο τρόπο με την κοινωνική οικονομία ή/και την κοινωνική επιχειρηματικότητα, όπως υποστήριξαν.

Τέλος, ένα μικρό ποσοστό (15,83%), 19 άτομα, δήλωσαν ότι είναι ελάχιστα εξοικειωμένοι, ενώ οι λιγότεροι, 15 σε αριθμό και ποσοστό 12,50%, δεν έχουν ακούσει τους όρους συγκεκριμένους όρους και έννοιες.

Πίνακας 6: Εξοικείωση με κοινωνική οικονομία		
Εξοικείωση	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Δεν τους έχω ακουστά	15	12,50
Είμαι ελάχιστα εξοικειωμένος με τους όρους	19	15,83
Είμαι αρκετά εξοικειωμένος με τους όρους	50	41,67
Ασχολούμαι ενεργά με την κοινωνική οικονομία ή/και κοινωνική επιχειρηματικότητα	36	30,00
Σύνολο	120	100

Οι τρεις τελευταίες ερωτήσεις διερευνούν το ενδιαφέρον, τις προτιμήσεις και τις ανάγκες των ερωτώμενων όσον αφορά στην εκπαίδευση και την απόκτηση γνώσεων σε συγκεκριμένους τομείς που σχετίζονται με το κοινωνικό επιχειρείν, οι οποίοι αφορούν στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο των παρακάτω ενοτήτων: α) Εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, β) Επιχειρηματική εκκίνηση κοινωνικής επιχείρησης και γ) «Ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης. Ειδικότερα, οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να βαθμολογήσουν το βαθμό σπουδαιότητας της εκπαιδευτικής ύλης ορισμένων θεματικών που ανήκουν στις παραπάνω ενότητες διδασκαλίας.

Όσον αφορά στην πρώτη ενότητα «Εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα», οι ερωτώμενοι τη θεωρούν την πιο σημαντική από όλες τις θεματικές. Πιο συγκεκριμένα, η θεματική «Βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας» φαίνεται να είναι η πιο σημαντική και ακολουθούν το «Νομικό πλαίσιο κοινωνικών επιχειρήσεων», τα «Οικονομικά» και τέλος οι «Βασικές αρχές διοίκησης.

Παρατηρείται, λοιπόν, ότι είναι πολύ υψηλή η σπουδαιότητα απόκτησης γνώσεων για τις θεματικές που σχετίζονται με τον πρώτο βαθμό εξοικείωσης με το αντικείμενο της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας.

Πίνακας 7: Προτίμηση εκπαιδευτικού περιεχομένου για την "Εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα"							
Διαστάσεις θεματικής	Εκπαιδευτικό περιεχόμενο	Καθόλου Σημαντική	Λίγο Σημαντική	Αρκετά Σημαντική	Πολύ Σημαντική	Πάρα πολύ σημαντική	Σύνολο
Γ.1.1	Βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας	2	2	19	36	61	120
Γ.1.2	Νομικό πλαίσιο κοινωνικών επιχειρήσεων	1	3	24	38	54	120
Γ.1.3	Βασικές αρχές διοίκησης	1	2	24	44	49	120
Γ.1.4	Οικονομικά	2	4	18	45	51	120

Στην ενότητα της «Επιχειρηματικής εκκίνησης» επίσης όλες οι θεματικές επιλέχθηκαν ως πάρα πολύ σημαντικές. Η θεματική που φαίνεται να έχει τη μεγάλη σπουδαιότητα είναι ο «Εντοπισμός κοινωνικών αναγκών και επιχειρηματικής ευκαιρίας». Ακολουθεί η θεματική της «Έρευνας αγοράς».

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι η θεματική της «Στρατηγικής σκέψης» είναι η τρίτη σε βαθμό σπουδαιότητας ενώ ακολουθεί με μικρή διαφορά η θεματική της «Αναγνώρισης χρηματοδότησης και προσέλκυση επενδυτών». Επίσης, η θεματική της «Συγκρότησης ιδρυτικής ομάδας και διαδικασίες λήψης αποφάσεων» και η θεματική της «Ανάπτυξης επιχειρηματικών μοντέλων» συγκεντρώνουν μεγάλο βαθμό σπουδαιότητας. Τέλος, η θεματική «Χρηματοοικονομική διοίκηση και λογιστική» συγκεντρώνει το μικρότερο βαθμό σπουδαιότητας.

Πίνακας 8: Προτίμηση εκπαιδευτικού περιεχομένου για την "Επιχειρηματική εκκίνηση κοινωνικής επιχείρησης"							
Διαστάσεις θεματικής	Εκπαιδευτικό περιεχόμενο	Καθόλου Σημαντική	Λίγο Σημαντική	Αρκετά Σημαντική	Πολύ Σημαντική	Πάρα πολύ σημαντική	Σύνολο
Γ.2.1	Έρευνα αγοράς	0	4	15	34	67	120
Γ.2.2	Ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων	1	4	23	43	49	120

Γ.2.3	Εντοπισμός κοινωνικών αναγκών και επιχειρηματικής ευκαιρίας	0	3	11	37	69	120
Γ.2.4	Αναγνώριση χρηματοδότησης και προσέλκυση επενδυτών	0	2	11	48	59	120
Γ.2.5	Χρηματοοικονομική διοίκηση και λογιστική	1	7	31	38	43	120
Γ.2.6	Στρατηγική σκέψη	0	4	12	39	65	120
Γ.2.7	Συγκρότηση ιδρυτικής ομάδας και διαδικασίες λήψης αποφάσεων	1	1	25	41	52	120

Όσον αφορά στην ενότητα «Ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης», οι ερωτώμενοι εξέφρασαν την πολύ μεγάλη σπουδαιότητα όλων των προτεινόμενων θεματικών πλην των θεματικών της «Διαχείρισης ομάδων», «Μέτρηση κοινωνικού αντικτύπου και δείκτες κοινωνικής απόδοσης» και «Διαχείριση ανθρώπινων πόρων» των οποίων η σπουδαιότητα κρίνεται πολύ σημαντική.

Οι θεματικές που συγκεντρώνουν το μεγαλύτερο βαθμό σπουδαιότητας είναι ο «Ποιοτικός έλεγχος», οι «Εργασιακές σχέσεις», η «Λήψη αποφάσεων και η «Εξυπηρέτηση πελατών». Ακολουθούν οι θεματικές «Ηγεσία», «Πλάνο υλοποίησης επιχειρηματικής ιδέας», «Μάρκετινγκ-επικοινωνία επιχειρηματικής ιδέας» και «Πωλήσεις».

Ο παρακάτω πίνακας, αποτυπώνει τη σπουδαιότητα ανά θεματική.

Πίνακας 9: Προτίμηση εκπαιδευτικού περιεχομένου για την "Ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης"							
Διαστάσεις θεματικής	Εκπαιδευτικό περιεχόμενο	Καθόλου Σημαντική	Λίγο Σημαντική	Αρκετά Σημαντική	Πολύ Σημαντική	Πάρα πολύ σημαντική	Σύνολο
Γ.3.1	Πλάνο υλοποίησης επιχειρηματικής ιδέας	1	2	18	42	57	120
Γ.3.2	Διαχείριση ομάδων	1	4	22	47	46	120
Γ.3.3	Δικτύωση (με άλλους φορείς του οικοσυστήματος)	1	6	24	44	45	120

Γ.3.4	Μέτρηση κοινωνικών αποτελεσμάτων και δείκτες κοινωνικής απόδοσης	2	8	27	43	40	120
Γ.3.5	Μάρκετινγκ - επικοινωνία επιχειρηματικής ιδέας	0	2	19	41	58	120
Γ.3.6	Πωλήσεις	1	6	18	38	57	120
Γ.3.7	Διαχείριση ανθρωπίνων πόρων	0	2	15	51	1	69
Γ.3.8	Εργασιακές σχέσεις	1	2	17	33	67	120
Γ.3.9	Εξυπηρέτηση πελατών	1	4	12	38	65	120
Γ.3.10	Ηγεσία	1	10	17	33	59	120
Γ.3.11	Εταιρική κοινωνική ευθύνη	1	10	16	44	49	120
Γ.3.12	Λήψη αποφάσεων	1	4	14	35	66	120
Γ.3.13	Ποιοτικός έλεγχος	0	2	16	32	70	120

10. Ποιοτική έρευνα δείγματος εκπροσώπων και αρμόδιων στελεχών φορέων κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (Κ.Α.Ο.) και συμβούλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την αναγνώριση εκπαιδευτικών αναγκών - αναγκών ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

10.1 Μεθοδολογία

Η ποιοτική έρευνα κινείται με κύριο αντικείμενο την αναγνώριση των εκπαιδευτικών αναγκών των ιδιοκτητών και των στελεχών κοινωνικών επιχειρήσεων, των συμβούλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας καθώς και των υπευθύνων σχετικών φορέων της Κ.Α.Ο. στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG V-A Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020, δηλαδή στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και στις Περιφερειακές Ενότητες Θεσσαλονίκης και Σερρών (περιοχή έρευνας πεδίου).

Ειδικότερα, η συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα, εξετάζει τις εκπαιδευτικές ανάγκες για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας όσον αφορά στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο, τις δεξιότητες που πρέπει να αναπτυχθούν από τους εμπλεκόμενους αλλά και τις τεχνικές εκπαίδευσης κατά σειρά προτεραιότητας.

Την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας (Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος 2018) στη διασυνοριακή περιοχή παρατηρείται έλλειψη ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων κατάρτισης στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Πιο συγκεκριμένα, η εκπαίδευση και η επιμόρφωση στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας γίνεται αποσπασματικά από διάφορους φορείς χωρίς να παρέχεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα σπουδών, παρόλο που οι Περιφέρειες της Κεντρικής Μακεδονίας και της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης έχουν υψηλά ποσοστά ενεργών φορέων Κ.Α.Ο.

Σκοπός της ποιοτικής έρευνας είναι να διερευνηθούν μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις, οι γνώμες, οι απόψεις και οι προτάσεις εκπροσώπων και στελεχών κοινωνικών επιχειρήσεων, συμβούλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας καθώς και υπευθύνων σχετικών φορέων της Κ.Α.Ο. (υποκείμενα της έρευνας - δείγμα) στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής του Προγράμματος Συνεργασίας INTERREG V-A Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020 (γεωγραφική περιοχή), όσον αφορά στις ανάγκες του εκπαιδευτικού περιεχομένου και των τεχνικών εκπαίδευσης για την ανάπτυξη ενός εκπαιδευτικού προγράμματος στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Κατά αυτό τον τρόπο, ήταν δυνατόν να εξεταστούν και να

καταγραφούν οι προτιμήσεις των ερωτώμενων με βάση την εμπειρία και τις ανάγκες τους στον τομέα της εκπαίδευσης.

Παράλληλα, τα πορίσματα της έρευνας αναμένεται να οδηγήσουν: α) στην ανάπτυξη κατάλληλων και αναγκαίων εκπαιδευτικών προγραμμάτων κοινωνικής επιχειρηματικότητας, β) στην εξειδικευμένη ανάπτυξη υπηρεσιών συμβουλευτικής υποστήριξης των στελεχών των Κοιν.Σ.Επ. και γ) στην ενθάρρυνση της συνεργασίας μεταξύ τοπικών Φορέων, κρατικών Οργανισμών και Κοιν.Σ.Επ., ώστε να λειτουργήσουν εξειδικευμένες δομές υποστήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

10.2 Δείγμα και τεχνική επεξεργασίας δεδομένων

Στη συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα, λήφθηκαν υπόψη όλες οι προϋποθέσεις για την ομαλή διεξαγωγή της και την επεξεργασία των αποτελεσμάτων της.

Τα υποκείμενα της ποιοτικής έρευνας (όπως ήδη αναφέρθηκε), δηλαδή το δείγμα, ήταν εκπρόσωποι και στελέχη κοινωνικών επιχειρήσεων, σύμβουλοι κοινωνικής επιχειρηματικότητας καθώς και εκπρόσωποι σχετικών φορέων της Κ.Α.Λ.Ο. με έδρα την ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής, οι οποίοι είχαν καλή γνώση για το θεσμό και το αντικείμενο της κοινωνικής οικονομίας και επαρκή εμπειρία σχετική με την ανάπτυξη δράσεων κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Δικαιολογημένα, λοιπόν, και στοχευμένα, τα ίδια αυτά άτομα αποτέλεσαν και τον πληθυσμό στον οποίο επικεντρώθηκε η παρούσα ποιοτική έρευνα.

Το συγκεκριμένο δείγμα (10 συμμετέχοντες/ερωτώμενοι), που συμμετείχαν ως ερωτώμενοι στη διαδικασία της ποιοτικής έρευνας ήταν εκπρόσωπο και στελέχη των κάτωθι φορέων:

- Κοι.Σ.Π.Ε. Ροδόπης - Έβρου (Αλεξανδρούπολη)
- Κοι.Σ.Π.Ε. Καβάλας (Καβάλα)
- Κοι.Σ.Π.Ε. Ίρις (Θεσσαλονίκη)
- Κοιν.Σ.Επ. Ανθρώπου Φύσης (Δράμα)
- Κοιν.Σ.Επ. ERGO CULTURE (Καβάλα)
- Κοιν.Σ.Επ. Θράκης Κίνητρο (Κομοτηνή)
- Κοιν.Σ.Επ. Περισυλλογή (Θεσσαλονίκη)
- Δίκτυο Κοιν.Σ.Επ. Κεντρικής Μακεδονίας (Θεσσαλονίκη)
- Δίκτυο Κοιν.Σ.Επ. Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (Κομοτηνή)
- ΔΟΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΚΕ (Καβάλα)

Ως ερευνητικό εργαλείο (μέσα συλλογής δεδομένων) χρησιμοποιήθηκε ένας οδηγός ημι-δομημένης συνέντευξης σε μορφή msword.

Οι δώδεκα (12) θεματικές (βασικές ερωτήσεις) του οδηγού ημι-δομημένης συνέντευξης (Παράρτημα Γ), από τις οποίες προέκυψαν τα δεδομένα και τα αποτελέσματα, αφορούσαν:

- στην αποτύπωση του προφίλ του ερωτώμενου σε σχέση με το πεδίο δραστηριότητάς τους και το μορφωτικό επίπεδο,
- στην εξέταση των εκπαιδευτικών αναγκών (εκπαιδευτικό περιεχόμενο και ενότητες) και των προτεινόμενων τεχνικών εκπαίδευσης για κάθε θεματική ενότητα,
- στην περιγραφή των επικρατέστερων δεξιοτήτων για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία και των προτεινόμενων τεχνικών εκπαίδευσης,
- στη διερεύνηση του επικρατέστερου χαρακτηριστικού (τρόπου σκέψης) ενός κοινωνικού επιχειρηματία και των προτεινόμενων τεχνικών εκπαίδευσης.

Μέσα από το συνολικό υλικό των συνεντεύξεων προέκυψαν πλούσια και ενδιαφέροντα δεδομένα και σημαντική πληροφόρηση για τις εκπαιδευτικές ανάγκες και τις προτιμήσεις όσον αφορά τις τεχνικές εκπαίδευσης, ώστε να αναπτυχθεί ένα κατάλληλα προσαρμοσμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην εν λόγω διασυνοριακή περιοχή.

Της διεξαγωγής των συνεντεύξεων προηγήθηκε τηλεφωνική επικοινωνία με τους εκπροσώπους και τα αρμόδια στελέχη προκειμένου να οριστούν ο τόπος, οι ημέρες και οι ώρες της διαδικασίας. Σ' αυτήν την πρώτη επικοινωνία, γνωστοποιήθηκαν ο σκοπός και οι στόχοι της έρευνας καθώς και η εκτίμηση της διάρκειας της συνέντευξης.

Σχεδόν όλοι οι εκπρόσωποι/στελέχη που κλήθηκαν στις συνεντεύξεις δέχθηκαν να λάβουν μέρος σ' αυτές, ώστε να ολοκληρωθεί κατ' αυτόν τον τρόπο η διαμόρφωση του προγραμματισμού τους. Οι προσωπικές συνεντεύξεις (με τη χρήση οδηγού ημι-δομημένης συνέντευξης) διήρκησαν έως και μία (1) ώρα. Η προθυμία και η συνεργασία των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια τη έρευνας καθώς και η ανταπόκριση και η κατανόηση των ερωτημάτων του οδηγού συνέντευξης ήταν άριστες.

10.3 Ανάλυση και σχολιασμός δεδομένων της ποιοτικής έρευνας

Στην ποιοτική έρευνα της μελέτης μας, η οποία αφορούσε σε δείγμα εκπρόσωπων και αρμόδιων στελεχών φορέων Κ.Α.Λ.Ο. και σύμβουλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας για την αναγνώριση εκπαιδευτικών αναγκών και αναγκών ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής του ΠΣ INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020, εξετάστηκαν, καταγράφηκαν, αναλύθηκαν και διαπιστώθηκαν τα ακόλουθα:

Οι πρώτες ερωτήσεις του οδηγού συνέντευξης «σκιαγραφούν» το προφίλ των ερωτώμενων όσον αφορά στον τύπο του φορέα που εκπροσωπούν, την περιοχή - τομέα δραστηριότητας στον οποίο δραστηριοποιούνται, το μορφωτικό επίπεδο των μελών / στελεχών / ιδιοκτητών / εργαζομένων καθώς και τον πρωταρχικό σκοπό λειτουργία τους.

Όσον αφορά στη διάρθρωση του δείγματος, οι περισσότεροι (90%) είναι εγγεγραμμένοι στο Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας, ενώ ένα μικρότερο ποσοστό (10%) ανήκει στην παραδοσιακή δομή των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα.

Παράλληλα, το 40% του συγκεκριμένου δείγματος ανήκει στην κατηγορία των Κοιν.Σ.Επ., το 30% στην κατηγορία των Κοι.Σ.Π.Ε., το 20% επίσης σε άλλο τύπο Φορέα Κ.Α.Λ.Ο. και το υπόλοιπο 10% στην κατηγορία των φορέων συμβούλων κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

Πίνακας 1: Διάρθρωση δείγματος συνεντεύξεων (Ελλάδα)		
Τύπος Φορέα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Κοιν.Σ.Επ.	4	40
Κοι.ΣΠΕ.	3	30
Άλλοι Φορείς Κ.Α.Λ.Ο.	2	20
Σύμβουλοι Κ.Ο.	1	10
Σύνολο	10	100

Το δείγμα καλύπτει σχεδόν ολόκληρη τη διασυνοριακή επιλέξιμη περιοχή στην Ελλάδα (πλην της Περιφερειακής Ενότητας των Σερρών). Οι περισσότεροι ερωτώμενοι προέρχονται από τις Περιφερειακές Ενότητες (στο εξής ΠΕ) Καβάλας και Θεσσαλονίκης.

Πίνακας 2: Γεωγραφική Κατανομή Δείγματος (Ελλάδα)		
Περιφερειακή Ενότητα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Καβάλα	3	30
Ροδόπη	2	20
Θεσσαλονίκη	3	30
Δράμα	1	10
Έβρος	1	10
Σύνολο	10	100

Αναφορικά με τον τομέα δραστηριοποίησης του δείγματος, παρατηρούμε ισορροπία και εκπροσωπούνται όλοι οι τομείς (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής). Το μεγαλύτερο ποσοστό του δείγματος (30%) δραστηριοποιείται στον τομέα της κοινωνικής ένταξης των ψυχικά ασθενών, ακολουθούν οι τομείς της συμβουλευτικής, της δικτύωσης και του πολιτισμού-εκπαίδευσης (20%) και τέλος η παραγωγή και μεταποίηση (10%).

Πίνακας 3: Τομέας Δραστηριότητας Δείγματος Ελλάδα		
Τομέας Δραστηριότητας	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Κοινωνική ένταξη των ψυχικά ασθενών	3	30
Συμβουλευτική	2	20
Παραγωγή-μεταποίηση	1	10
Πολιτισμός, αναψυχή, εκπαίδευση	2	20
Δικτύωση	2	20
Σύνολο	10	100

Από τις επόμενες ερωτήσεις του δείγματος, οι οποίες αφορούσαν στο μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων και των ομάδων διοίκησης - ιδιοκτητών, διαπιστώθηκε ότι το μορφωτικό επίπεδο όσων δραστηριοποιούνται στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι αρκετά υψηλό.

Συγκεκριμένα, το μορφωτικό επίπεδο των εργαζομένων, σε ποσοστό της τάξεως του 70%, έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (πτυχίο ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων).

Πίνακας 4: Μορφωτικό επίπεδο εργαζομένων (Ελλάδα)

Μορφωτικό επίπεδο	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Τριτοβάθμια εκπαίδευση	7	70
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	3	30
Πρωτοβάθμια εκπαίδευση	0	0
Υποχρεωτική εκπαίδευση	0	0
Σύνολο	10	100

Στη συνέχεια, η τελευταία ερώτηση, αφορούσε στον πρωταρχικό σκοπό λειτουργίας της επιχείρησης, εάν δηλαδή βασικός σκοπός είναι η κοινωνική αποστολή ή το κέρδος ή και τα δύο μαζί.

Είναι σημαντικό αλλά και αναμενόμενο ότι καμία επιχείρηση στο δείγμα δεν δίνει προτεραιότητα μόνο στη μεγιστοποίηση του κέρδους. Το 50% προτάσσει την κοινωνική αποστολή και την εξυπηρέτηση των κοινωνικών στόχων και, το υπόλοιπο 50%, επιδιώκει τόσο την επίτευξη χρηματοοικονομικών όσο και κοινωνικών στόχων.

Βασικό επιχείρημα των ερωτώμενων ήταν ότι στοχεύουν στην ανάπτυξη δράσεων και προγραμμάτων για την κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση ευπαθών ομάδων, ακόμη και αν δεν είναι εμπορικά βιώσιμοι. Αυτό είναι το κύριο χαρακτηριστικό των Κοι.Σ.Π.Ε. που έχουν μεγαλύτερο πρόσβαση σε προγράμματα που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο τομέα, ενώ από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες Κοιν.Σ.Επ. δίνουν προτεραιότητα τόσο στην εξυπηρέτηση του κοινωνικού όσο και του οικονομικού σκοπού, διότι διαφορετικά δε μπορούν να διασφαλίσουν τη βιωσιμότητα τους.

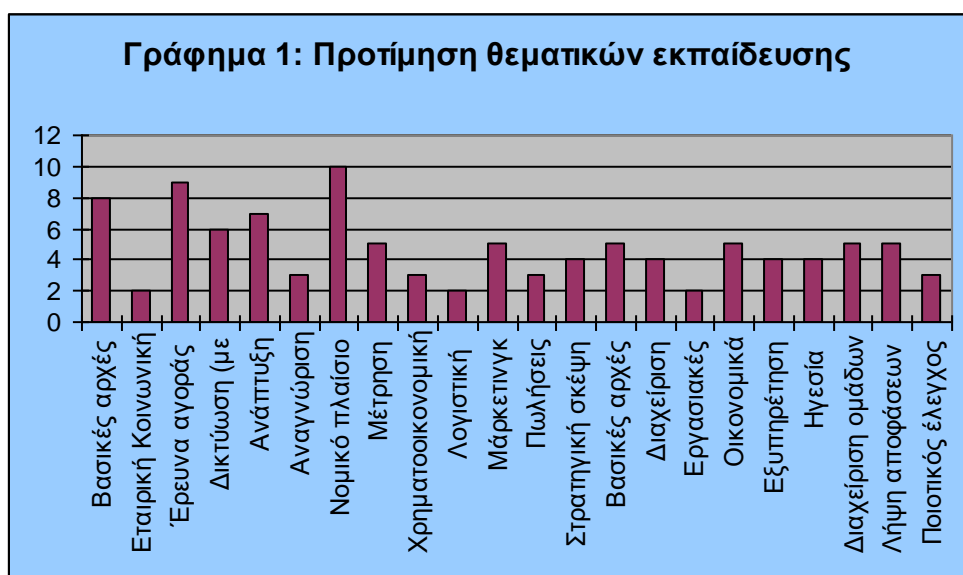
Πίνακας 5: Προτεραιότητα φορέα (Ελλάδα)

Προτεραιότητα	Συχνότητα	Ποσοστό (%)
Πρώτα το κέρδος	0	0
Πρώτα η κοινωνική αποστολή	5	50
Και τα δύο ταυτόχρονα	5	50
Σύνολο	10	100

Οι επόμενες ερωτήσεις, είχαν ως σκοπό να αποτυπώσουν α) τις προτιμήσεις και τις ανάγκες των ερωτώμενων όσον αφορά στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο ενός εξειδικευμένου προγράμματος για την ανάπτυξη μιας κοινωνικής επιχείρησης μέσω ενός κοινωνικού επιχειρηματία, β) τις απαραίτητες δεξιότητες που πρέπει να διαθέτει ένας κοινωνικός επιχειρηματίας καθώς και τον γ) τρόπο σκέψης του. Για κάθε μία

από τις προτεινόμενες θεματικές εκπαίδευσης, δεξιότητες και τρόπους σκέψης, αποτυπώνεται και η προτίμηση όσον αφορά στις τεχνικές εκπαίδευσης.

Πιο συγκεκριμένα, σχετικά με το εκπαιδευτικό περιεχόμενο, ζητήθηκε από τους ερωτώμενους να συμπληρώσουν με σειρά προτεραιότητας 7 θεματικές εκπαίδευσης από μια λίστα 22 προτεινόμενων θεματικών, τις οποίες θεωρούν ότι είναι πιο σημαντικές για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία.

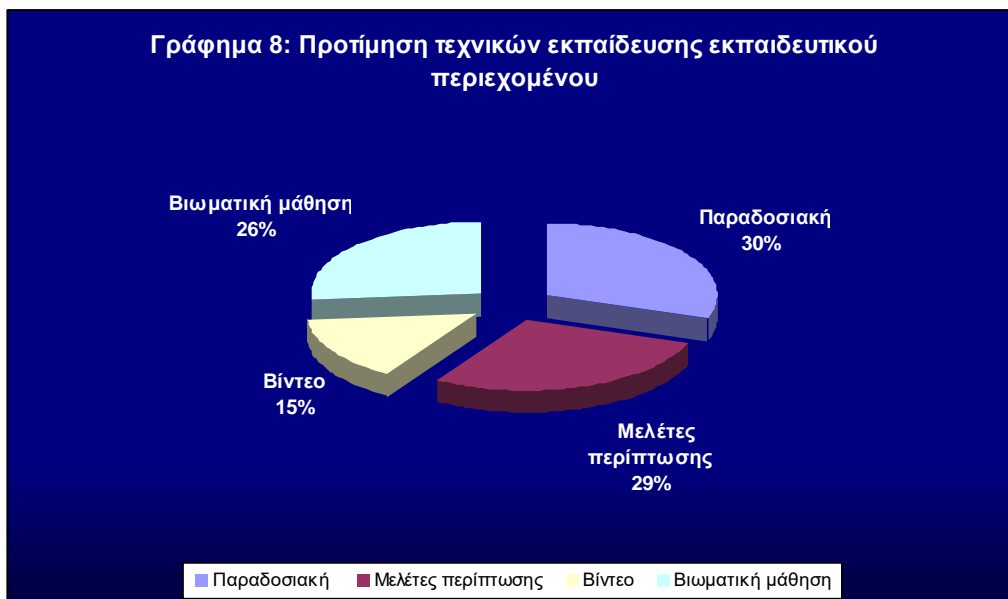
Παρατηρείται ότι οι βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας και το νομικό πλαίσιο έχουν επιλεγεί ως οι πιο σημαντικές θεματικές εκπαίδευσης για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία. Όταν ερωτήθηκαν γιατί επέλεξαν αυτές τις θεματικές, οι περισσότεροι ερωτώμενοι ανέφεραν ότι είναι απαραίτητο ένας κοινωνικός επιχειρηματίας να γνωρίζει τις αρχές και το θεσμικό πλαίσιο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας προκειμένου να είναι σε θέση να εκμεταλλεύεται όλα τα προνόμια που του παρέχονται για να αναπτύξει δράσεις που βασίζονται στις αρχές της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας, της αλληλεγγύης, της ισότητας, της ανεξαρτησίας, της ελεύθερης συμμετοχής, του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον, της προτεραιότητας του ατόμου και της αειφορίας.

Επίσης, σημαντικές θεματικές εκπαίδευσης για τους ερωτώμενους είναι η ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων, η έρευνα αγοράς και η δικτύωση. Έπειτα ακολουθούν η μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου, το μάρκετινγκ, τα οικονομικά, οι βασικές αρχές διοίκησης, διαχείριση ομάδων και λήψη αποφάσεων. Ιδιαίτερα για την ανάπτυξη του επιχειρηματικού μοντέλου έγινε αναφορά στην έλλειψη απαραίτητων δεξιοτήτων.

Λιγότερο ενδιαφέρουσες θεματικές φαίνεται να είναι η στρατηγική σκέψη, η διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, η εξυπηρέτηση πελατών και η ηγεσία. Οι θεματικές της αναγνώρισης χρηματοδότησης και προσέλκυσης επενδυτών, της χρηματοοικονομικής διοίκησης, των πωλήσεων και του ποιοτικού ελέγχου παρουσιάζουν πολύ μικρό ενδιαφέρον. Τέλος, ελάχιστο ενδιαφέρον παρατηρείται για την εταιρική κοινωνική ευθύνη, τη λογιστική και τις εργασιακές σχέσεις.

Ακολούθως, για κάθε μια από τις παραπάνω θεματικές προτάθηκε στους ερωτώμενους να επιλέξουν την καταλληλότερη τεχνική εκπαίδευσης. Πέραν της παραδοσιακής τεχνικής εκπαίδευσης που περιλαμβάνει τις διαλέξεις και τη μελέτη, οι ερωτώμενοι μπορούσαν να επιλέξουν είτε τις μελέτες περίπτωσης, είτε το βίντεο, είτε τη βιωματική μάθηση η οποία περιλαμβάνει ασκήσεις και πρακτική είτε να προτείνουν κάποια άλλη τεχνική. Οι ερωτώμενοι εξέφρασαν ιδιαίτερη προτίμηση πέραν της παραδοσιακής τεχνικής εκπαίδευσης, στις μελέτες περίπτωσης και στη βιωματική μάθηση. Για τους περισσότερους, η παραδοσιακή εκπαίδευση είναι απαραίτητη σχεδόν σε όλες τις θεματικές γιατί «καλλιεργεί» ένα ποιοτικά καλό θεωρητικό υπόβαθρο και γνώση, που είναι απαραίτητα για την ανάπτυξη του κοινωνικού επιχειρηματία.

Παράλληλα, παρατηρείται ιδιαίτερη προτίμηση στις μελέτες περίπτωσης και στη βιωματική μάθηση σε πιο σύνθετες και εξειδικευμένες θεματικές, όπως για παράδειγμα η έρευνα αγοράς, η μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου, το μάρκετινγκ και η διαχείριση ομάδων. Σύμφωνα με τα σχόλια των ερωτώμενων, αυτό συμβαίνει γιατί οι υπόλοιπες μέθοδοι βοηθούν καλύτερα στην κατανόηση και αξιοποίηση της θεωρίας μέσω της παρουσίασης καλών παραδειγμάτων και πρακτικών. Επίσης, για τη βιωματική μάθηση αναφέρθηκε ότι βοηθά στην ανάπτυξη δεξιοτήτων μέσα από τη συμμετοχή των εκπαιδευόμενων σε βιωματικές ασκήσεις.

Στο παραπάνω γράφημα, φαίνεται ξεκάθαρα ότι η παραδοσιακή μέθοδος προηγείται μόλις 1% από τις μελέτες περίπτωσης και 4% από τη βιωματική μάθηση. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι τόσο η παραδοσιακή μέθοδος μάθησης όσο και οι μελέτες περίπτωσης αλλά και η βιωματική μάθηση είναι σημαντικές τεχνικές εκπαίδευσης για την ανάπτυξη του κοινωνικού επιχειρηματία.

Στη συνέχεια, οι ερωτώμενοι ανέφεραν με σειρά προτεραιότητας τις πιο σημαντικές δεξιότητες για την ανάπτυξη του κοινωνικού επιχειρηματία. Όπως προκύπτει από την ανάλυση των ερωτηματολογίων, η πιο απαραίτητη δεξιότητα είναι αυτή της αναγνώρισης των κοινωνικών αναγκών. Όταν ερωτήθηκαν «γιατί;», η επικρατέστερη απάντηση ήταν ότι εξ ορισμού ο κοινωνικός επιχειρηματίας θα πρέπει πρωτίστως να είναι σε θέση να αναγνωρίσει τις ανάγκες της κοινωνίας στην οποία τελικά απευθύνεται, ώστε στη συνέχεια να αναπτύξει δράσεις για την ικανοποίησή τους.

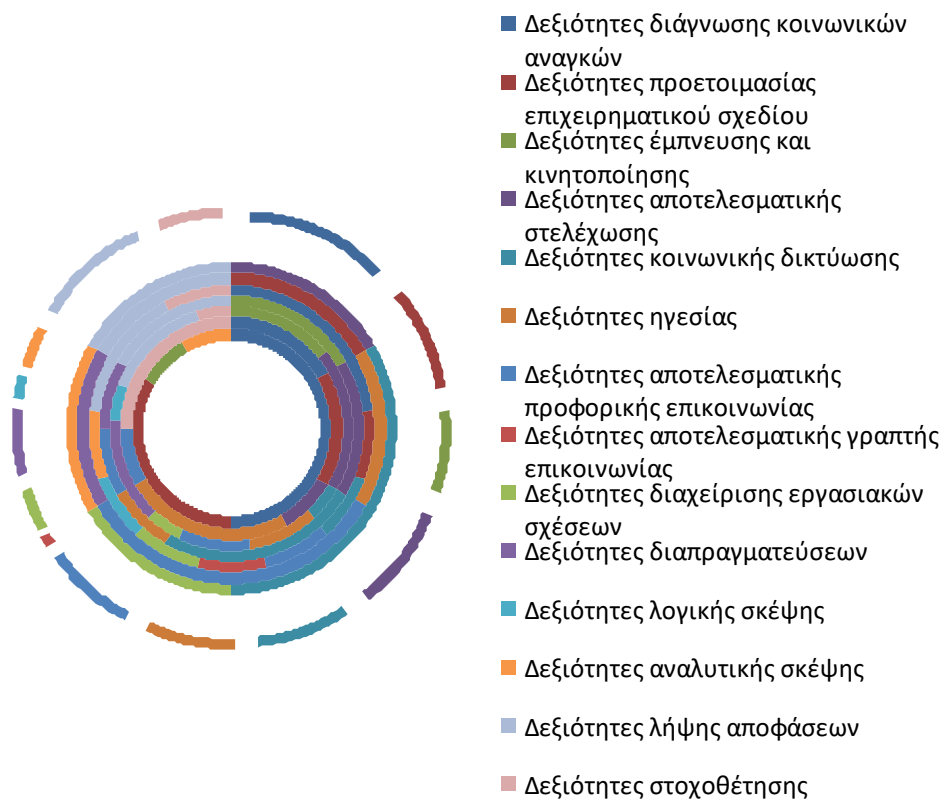
Επίσης σημαντική δεξιότητα κρίνεται η προετοιμασία του επιχειρησιακού σχεδίου προκειμένου η επιχείρηση να είναι βιώσιμη και ανταγωνιστική και να μπορεί να διεκδικεί χρηματοδότηση από τρίτους. Παρόλο που είναι μια δεξιότητα που λείπει τις περισσότερες φορές από το «κοινωνικό επιχειρείν», είναι απαραίτητη για την παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών και την ανάληψη επιχειρηματικού και οικονομικού κινδύνου στη λειτουργία τους.

Ακολουθούν οι δεξιότητες έμπνευσης και κινητοποίησης, ηγεσίας, αποτελεσματικής στελέχωσης, διαπραγματεύσεων, λήψης αποφάσεων και στοχοθέτησης. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι δεξιότητες στοχοθέτησης και ηγεσίας είναι δεύτερες στη σειρά

προτεραιότητας, γεγονός που σηματοδοτεί την ανάγκη για την περαιτέρω ανάπτυξη τους μέσω της εκπαίδευσης. Ο κύριος λόγος για αυτό, είναι, ότι οποιαδήποτε επιχείρηση, κοινωνική ή συμβατική, πρέπει να θέτει ρεαλιστικούς, πρακτικούς, συγκεκριμένους και ιεραρχικά οργανωμένους στόχους. Επίσης, η έννοια της ηγεσίας δεν είναι τόσο συνδεδεμένη με την έννοια της ιεραρχίας –όπως στις περισσότερες παραδοσιακές επιχειρήσεις-, αλλά με την έννοια της ενθάρρυνσης προκειμένου να συνεχίσουν τα μέλη-οι εργαζόμενοι- οι εθελοντές να προσπαθούν για την επίτευξη των κοινωνικών και οικονομικών στόχων.

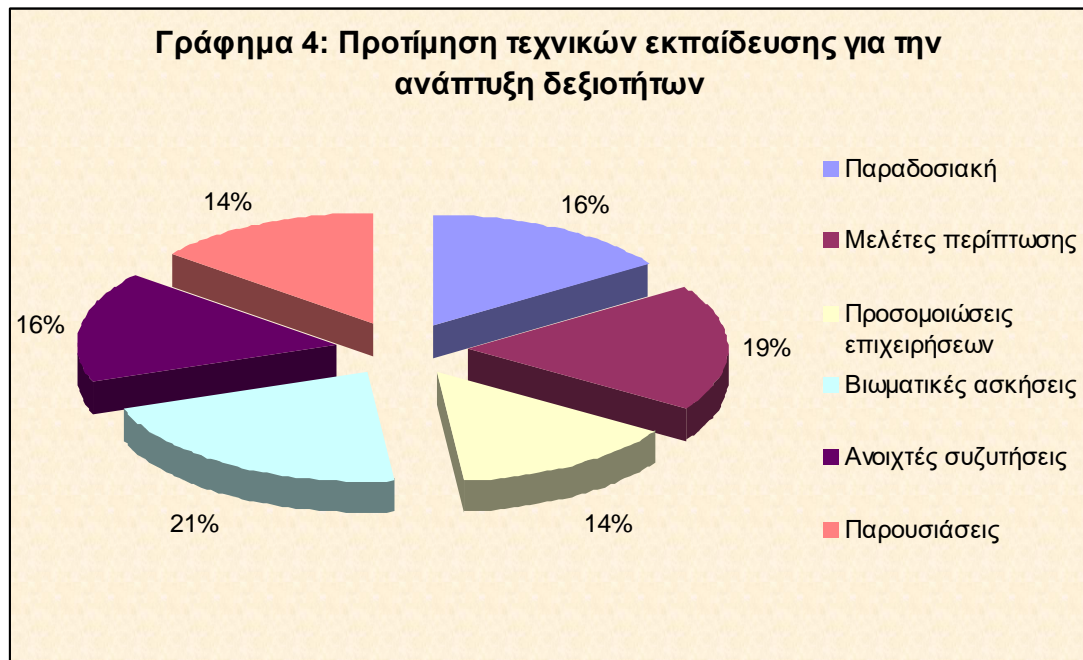
Σημαντικές θεωρούνται οι δεξιότητες κοινωνικής δικτύωσης και προφορικής επικοινωνίας, ενώ μικρότερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι δεξιότητες διαχείρισης εργασιακών σχέσεων, αναλυτικής και λογικής σκέψης. Τέλος, η δεξιότητα αποτελεσματικής γραπτής επικοινωνίας παρουσιάζει ελάχιστο ενδιαφέρον.

Γράφημα 3: Προτίμηση δεξιοτήτων

Στη συνέχεια, οι ερωτώμενοι επέλεξαν την πιο κατάλληλη τεχνική εκπαίδευσης για την ανάπτυξη των παραπάνω δεξιοτήτων. Εδώ, πέραν της παραδοσιακής μεθόδου, τις μελέτες περιπτώσεων και τις βιωματικές ασκήσεις, προστέθηκαν οι επιλογές των προσομοιώσεων επιχειρήσεων, των ανοιχτών συζητήσεων και των παρουσιάσεων. Σε αντίθεση με την προηγούμενη περίπτωση, του εκπαιδευτικού περιεχομένου, όπου η επικρατέστερη μέθοδος -έστω και με μικρή διαφορά- ήταν η παραδοσιακή, παρατηρείται μια προτίμηση στις βιωματικές ασκήσεις, ακολουθούν οι μελέτες περίπτωσης με τις ανοιχτές συζητήσεις και έπειτα η παραδοσιακή τεχνική εκπαίδευσης. Αν και με μικρή διαφορά, από τις υπόλοιπες δεξιότητες, μικρότερο ενδιαφέρον παρουσιάζεται για την προσομοίωση επιχειρήσεων και τις παρουσιάσεις.

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, οι ερωτώμενοι είναι πεπεισμένοι ότι μια δεξιότητα αναπτύσσεται καλύτερα μέσα από την πρακτική – βιωματική άσκηση καθώς και μέσα από την παρουσίαση καλών πρακτικών και παραδειγμάτων που έχουν εφαρμοστεί από άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις. Πρόκειται για δεξιότητες που προϋποθέτουν πρακτική άσκηση για να αναπτυχθούν και να εμπεδωθούν, μέσα από παρουσίαση μοντέλων – εφαρμογή και ανατροφοδότηση.

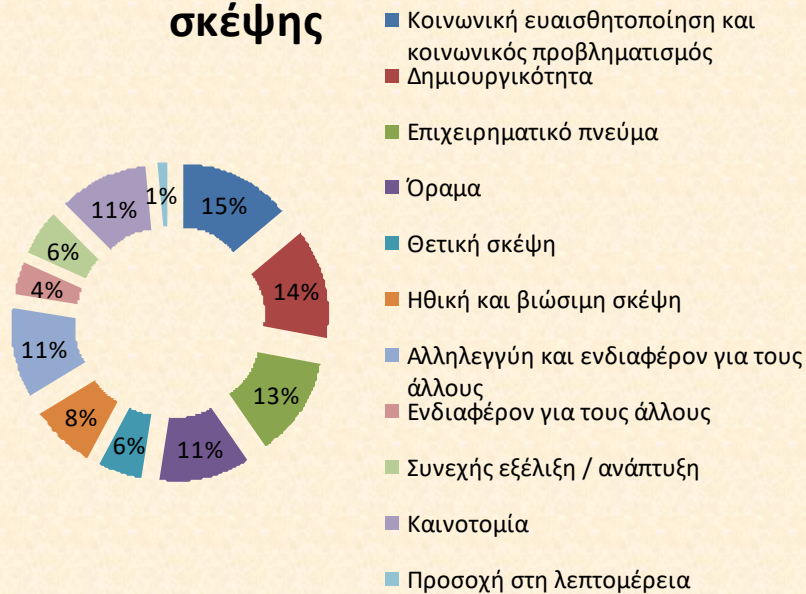
Οι δύο τελευταίες ερωτήσεις αναφέρονται στα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου σκέψης που πρέπει να έχει ένας κοινωνικός επιχειρηματίας καθώς και στις καταλληλότερες τεχνικές εκπαίδευσης για κάθε ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά.

Σκοπός των ερωτήσεων είναι να αποτυπώσουν τα χαρακτηριστικά του τρόπου σκέψης που ουσιαστικά διαφοροποιούν ένα κοινωνικό επιχειρηματία από τους υπόλοιπους.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, παρατηρούμε ότι ορθώς το πρώτο χαρακτηριστικό στον τρόπο σκέψης ενός κοινωνικού επιχειρηματία πρέπει να είναι η κοινωνική ευαισθητοποίηση και ο κοινωνικός προβληματισμός. Ο κύριος λόγος για την επιλογή του συγκεκριμένου χαρακτηριστικού από τους ερωτώμενους, έχει να κάνει με το γεγονός ότι οι κοινωνικοί επιχειρηματίες είναι εκείνοι οι επιχειρηματίες που αναλαμβάνουν νέες πρωτοβουλίες, οι οποίες δεν αναλαμβάνονταν από άλλους συμβατικούς επιχειρηματίες, με στόχους την κοινωνική αλλαγή και την υποστήριξη του κοινωνικού τομέα. Δραστηριοποιούνται με καινοτόμους τρόπους για να επιτύχουν βιώσιμη κοινωνική αξία και θεωρούν ότι έχουν την ευθύνη απέναντι στα άτομα που (εξ)υπηρετούν (ομάδα στόχος) για τα κοινωνικά κυρίως αποτελέσματα που επιφέρει η δραστηριότητά τους.

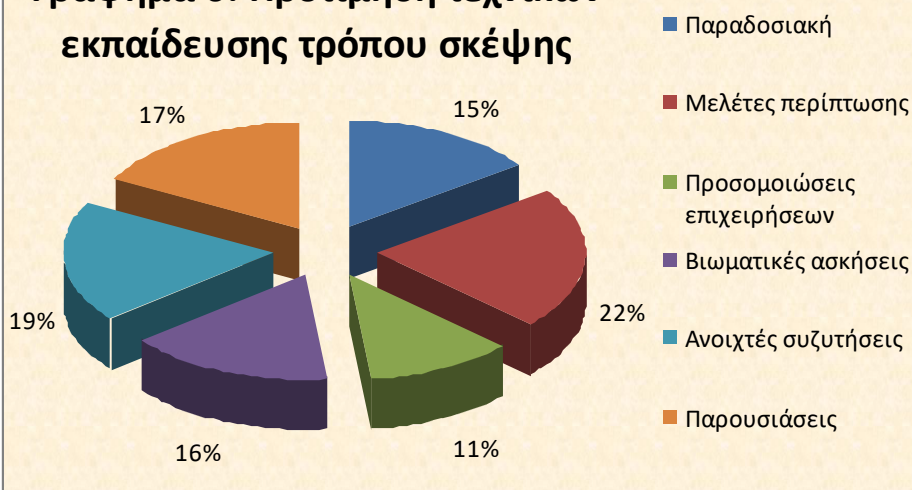
Η δεύτερη επιλογή σε σειρά προτεραιότητας είναι το όραμα ως κύριος μοχλός εκκίνησης. Κύριος λόγος για αυτό είναι ότι η αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων μέσα από την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρηματικών δράσεων, απαιτεί όραμα προκειμένου να σχηματιστεί και να πραγματοποιηθεί στη συνέχεια, αλλά και για να κινητοποιήσει κοινωνικές δυνάμεις και πόρους. Ακολουθούν η καινοτομία και η δημιουργικότητα ως βασικοί παράγοντες για τη βιωσιμότητα και ανταγωνιστικότητα. Άξιο προσοχής είναι το γεγονός ότι το χαρακτηριστικό του επιχειρηματικού πνεύματος έχει τοποθετηθεί τελευταίο στη σειρά προτεραιότητας των πέντε βασικών χαρακτηριστικών, παρόλο που συνολικά είναι το δεύτερο σε προτίμηση χαρακτηριστικό. Τέλος, σχεδόν κανείς από τους ερωτώμενους δε θεωρεί το χαρακτηριστικό της «προσοχής στη λεπτομέρεια» ως επιθυμητό τρόπο σκέψης.

Γράφημα 5: Χαρακτηριστικά τρόπου σκέψης

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά του τρόπου σκέψης, παρατηρούμε ότι προηγούνται οι προσομοιώσεις επιχειρήσεων και ακολουθούν οι ανοιχτές συζητήσεις. Αυτό σημαίνει ότι προτιμάται η παρουσίαση ενός καλού παραδείγματος ως η καλύτερη μέθοδος για την ανάπτυξη των βασικών χαρακτηριστικών τρόπου σκέψης καθώς και οι ανοιχτές συζητήσεις.

Γράφημα 6: Προτίμηση τεχνικών εκπαίδευσης τρόπου σκέψης

11. Συμπεράσματα της Έρευνας Πεδίου

Σύμφωνα με την ποιοτική και τις ποσοτικές έρευνες που διενεργήθηκαν στη διασυνοριακή περιοχή το 2018, για τη συγκεκριμένη μελέτη, οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις και οι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. στην ελληνική πλευρά της διασυνοριακής περιοχής, παρουσιάζουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στη συγκεκριμένη διασυνοριακή περιοχή της έρευνας αύξηση του αριθμού των κοινωνικών συνεταιριστικών επιχειρήσεων και των φορέων Κ.ΑΛ.Ο.

Οι περισσότεροι από τους συμμετέχοντες στην έρευνα φορείς Κ.ΑΛ.Ο. δραστηριοποιούνται στον τομέα των τροφίμων και της διατροφής και ακολουθούν οι τομείς του τουρισμού / αναψυχής, της μεταποίησης και της εκπαίδευσης κατάρτισης. Σημαντική είναι επίσης και η παρουσία του πρωτογενή τομέα και του τομέα της ανακύκλωσης και προστασίας του περιβάλλοντος.

Κύριο χαρακτηριστικό των συμμετεχόντων στην έρευνα φορέων Κ.ΑΛ.Ο. είναι ότι το μορφωτικό επίπεδο των μελών τους αλλά και των εργαζομένων τους είναι αρκετά υψηλό. Η πλειοψηφία όχι μόνο έχει ολοκληρώσει την Γ'βάθμια εκπαίδευση αλλά έχει αποκτήσει μεταπτυχιακό ή/και διδακτορικό τίτλο. Επομένως, οι περισσότεροι άνθρωποι που ασχολούνται με την κοινωνική επιχειρηματικότητα τείνουν να έχουν ολοκληρώσει σπουδές σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Οι περισσότεροι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. της έρευνας ανήκουν στην κατηγορία των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων (Κοιν.Σ.Επ.) και έχουν ως γενικό σκοπό τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης. Επίσης, αποσκοπούν περισσότερο στην αντιμετώπιση του οικονομικού αποκλεισμού, στην προώθηση της εκπαίδευσης και στην ενδυνάμωση / αναβάθμιση των γυναικών. Μικρότερη δραστηριότητα εμφανίζουν στον τομέα της βελτίωσης της υγείας και ευημερίας.

Όσον αφορά στο οικονομικό προφίλ τους, στην πλειοψηφία τους οι ενεργοί φορείς Κ.ΑΛ.Ο. των συμμετεχόντων στην έρευνα, δεν εμφανίζουν σημαντικά κέρδη ή σημαντικές ζημιές και ο κύκλος εργασιών τους είναι σχετικά μικρός. Είναι μάλιστα αρκετά μικρός έτσι ώστε να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας. Για αυτό το λόγο, παρατηρείται ότι όσοι φορείς μπορούν να ανταπεξέλθουν να καλύψουν μισθολογικά κόστη και να απασχολούν προσωπικό, το κάνουν με το καθεστώς της μερικής απασχόλησης. Ορισμένοι φορείς μάλιστα συμπεριλαμβάνουν στη δράση τους εθελοντές προκειμένου να εξυπηρετήσουν τον κοινωνικό τους σκοπό.

Οι περισσότεροι φορείς Κ.ΑΛ.Ο. των συμμετεχόντων στην έρευνα συνδέουν την κοινωνική οικονομία με την κοινωνική επιχειρηματικότητα και αποσκοπούν τόσο στην επίτευξη του κοινωνικού όσο και στην επίτευξη του οικονομικού τους σκοπού. Τα έσοδα τους προέρχονται κυρίως από συναλλαγές με ιδιώτες και λιγότερο από συναλλαγές με δημόσιους φορείς. Οι βασικότερες πηγές χρηματοδότησης είναι τα ίδια κεφάλαια και οι εισφορές των μελών. Ορισμένοι έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση από εθνικά ή ευρωπαϊκά κονδύλια ενώ η χρηματοδότηση τους από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα είναι ελάχιστη.

Ως βασικότερη στρατηγική ανάπτυξης τους θεωρείται η ανάπτυξη νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και η προσέλκυση νέων πελατών. Ακολουθεί η αύξηση πωλήσεων με υφιστάμενους πελάτες.

Όσον αφορά στην αξιολόγηση των ικανοτήτων τους για την περαιτέρω ανάπτυξη τους, οι περισσότεροι θεωρούν ότι υστερούν στην ανάπτυξη και υλοποίηση επιχειρηματικού σχεδιασμού και στρατηγικής, στην ανάπτυξη και εισαγωγή νέων προϊόντων ή υπηρεσιών και στην αποτελεσματική χρήση διαθέσιμης τεχνολογίας. Επομένως, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση και υποστήριξη στους παραπάνω τομείς.

Τέλος, αναφορικά με τα εμπόδια ανάπτυξης του τομέα, τα μεγαλύτερα εμπόδια είναι η απόκτηση εξωτερικής χρηματοδότησης, η υψηλή φορολογία και το ύψος του ΦΠΑ και η διατήρηση ταμειακών ροών (ρευστότητα). Τα τρία αυτά εμπόδια είναι άμεσα συνδεδεμένα μεταξύ τους και αντικατοπτρίζουν και τη δύσκολη οικονομική συγκυρία μέσα στην οποία προσπαθεί να αναπτυχθεί ο φορέας Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα.

Με βάση τα αποτελέσματα της ποσοτικής έρευνας, οι δυνητικοί κοινωνικοί επιχειρηματίες της ελληνικής πλευράς, είναι αρκετά εξοικειωμένοι με τους όρους της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Ωστόσο, δίνουν πολύ μεγάλη σπουδαιότητα και προτεραιότητα στην εκπαίδευση που σχετίζεται σχεδόν με όλες τις ακόλουθες θεματικές ενότητες: α) Εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα, β) Επιχειρηματική εκκίνηση κοινωνικής επιχείρησης και γ) Ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η θεματική «βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας» συγκέντρωσε τον υψηλότερο βαθμό σπουδαιότητας, η θεματική «εντοπισμός κοινωνικών αναγκών και επιχειρηματικής ευκαιρίας» και ο «ποιοτικός έλεγχος»

καταλαμβάνουν τη δεύτερη θέση, ενώ η θεματικές ενότητες «έρευνα αγοράς» και «εργασιακές σχέσεις» καταλαμβάνουν την τρίτη θέση.

Με βάση τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας, οι υφιστάμενοι κοινωνικοί επιχειρηματίες της ελληνικής πλευράς, προτιμούν ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα κοινωνικής επιχειρηματικότητας το οποίο να περιλαμβάνει τις θεματικές των βασικών αρχών και του θεσμικού πλαισίου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας αλλά και θεματικές που αφορούν στην ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων, μέτρησης κοινωνικού αντίκτυπου, βασικών αρχών διοίκησης και δικτύωσης.

Σύμφωνα με τους ερωτώμενους της ποιοτικής έρευνας, αναφορικά με τις δεξιότητες που θεωρούν απαραίτητες για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία, προηγείται η διάγνωση κοινωνικών αναγκών και ακολουθούν η προετοιμασία επιχειρηματικού σχεδίου, η αποτελεσματική στελέχωση και η ηγεσία. Τέλος, σε σχέση με τα βασικά χαρακτηριστικά του τρόπου σκέψης, η κοινωνική ευαισθητοποίηση, το όραμα και η καινοτομία είναι στο υψηλότερο σημείο της λίστας των προτιμήσεων και ακολουθούν η δημιουργικότητα και το επιχειρηματικό πνεύμα.

Όσον αφορά στον τρόπο εκπαίδευσης, σύμφωνα με τους ερωτώμενους της ποιοτικής έρευνας, παρατηρείται η προτίμηση της παραδοσιακής τεχνικής (διαλέξεις και μελέτη) σε παραδοσιακά θεωρητικές ενότητες, όπως οι βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας, το θεσμικό πλαίσιο, τα χρηματοοικονομικά, η ηγεσία και οι πωλήσεις, ενώ σε πρακτικές ενότητες όπως η έρευνα αγοράς και η μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου, προτιμούνται πιο σύγχρονες τεχνικές εκπαίδευσης, όπως οι μελέτες περίπτωσης και η βιωματική μάθηση. Οι σύγχρονες τεχνικές εκπαίδευσης αποτελούν προτεραιότητα για την ανάπτυξη δεξιοτήτων και ικανοτήτων για την ανάπτυξη του τρόπου σκέψης ενός κοινωνικού επιχειρηματία γιατί μέσω παραδειγμάτων (όπως οι μελέτες περίπτωσης, οι προσομοιώσεις επιχειρήσεων και οι παρουσιάσεις) επιτυγχάνεται καλύτερη κατανόηση και σωστή αντίληψη, ενώ μέσα από τις τεχνικές των ανοιχτών συζητήσεων και βιωματικών ασκήσεων, καλλιεργείται καλύτερα η ανάπτυξη αναγκαίων δεξιοτήτων. Επομένως, είναι εμφανής η προτίμηση στην ανάπτυξη του κοινωνικού προφίλ του επιχειρηματία μέσω παραδοσιακών μορφών εκπαίδευσης, ενώ γίνεται αποδεκτή η υστέρηση αλλά και η αναγκαιότητα για την ανάπτυξη του επιχειρηματικού προφίλ και δεξιοτήτων για τη διασφάλιση της βιωσιμότητας και της ανταγωνιστικότητας της κοινωνικής επιχείρησης.

Βιβλιογραφία

- Borzaga, C. and Defourny, J. (eds) (2001). *The Emergence of Social Enterprise*, Routledge, London.
- Borzaga, C. and Maiello, M. (1998). “The Development of Social Enterprises”, in: C. Borzaga and A. Santuari (eds), *Social Enterprises and New Employment in Europe*, Trento, Regione Autonoma Trentino-Alto Adige/European Commission, DG5:73-92.
- Γεώργιας Κ. (2013). «Η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη. Ορισμοί, εμπειρία και προοπτικές», στο: Κ. Γεώργιας (επιμ.), *Κοινωνική Οικονομία. Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα:13-44.
- Γεώργιας Κ. και Κώστας Α. (2018). Στο Θ. Σακελλαρόπουλος, Χ. Οικονόμου, Χρ. Σκαμνάκης, Μ. Αγγελάκη (επιμ.) (2018), *Κοινωνική Πολιτική*, Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα:461-480.
- Defourny, J. (2001). “Introduction: from third sector to social enterprise”, in C. Borzaga and J. Defourny (eds), *The Emergence of Social Enterprise*, Routledge, London and New York.
- EMES European Network (1999). The emergence of social enterprises in Europe: a short overview, DG XII, 1999, Brussels.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2013). «Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οδηγός για την Κοινωνική Ευρώπη», τόμος 4^{ος}, Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Κοινωνικής Ένταξης, Λουξεμβούργο.
- Κώστας, Α. (2014). *Κοινωνική Οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα. Η συμβολή τους στην Ενίσχυση της Απασχόλησης, την Τοπική Ανάπτυξη και ο ρόλος των Ευρωπαϊκών Θεσμών: Η περίπτωση του Δήμου Καβάλας*, Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- Κώστας Α., Τσουκαλίδης Ι., Χαϊνάς Ι. Ε. (2016). «Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Όραμα, φιλοσοφία, πρακτικές και εμπόδια», Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Κοινωνιολογικής Εταιρείας, Αθήνα.
- Μητροσύλη Μ. (2007). *Μελέτη του θεσμικού και νομικού πλαισίου του τομέα της Κοινωνικής - Αλληλέγγυας Οικονομίας*, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ), Αθήνα.
- Moulaert, F. and Ailenel, O. (2005). “Social Economy, third sector and solidarity relations: A conceptual synthesis from history to present”, *Urban Studies*, 42, 11, 2037-2053.

- N. 4430/2016 (2016). «Κοινωνική και Αλληλεγγύα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις».
- Νικολόπουλος Τ. και Καπογιάννης Δ. (2012). *Εισαγωγή στην Κοινωνική και Αλληλεγγύα Οικονομία. Το μετέωρο βήμα μιας δυνατότητας*, Οι εκδόσεις των Συναδέλφων, Αθήνα.
- Rimke H. (2000). “Governing citizens through self-help literature”, 14 (1):61-78, http://www.academia.edu/202760/Governing_Citizens_through_Self-Help_Literature.
- Σακελλαρόπουλος Θ. και Οικονόμου Χ. (2007). «Στοχευμένες Μελέτες Ανάπτυξης Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας», Αναπτυξιακή Σύμπραξη «Κοινωνικό Επιχειρείν», Κ.Π. EQUAL, β' κύκλος, Αθήνα.
- Στραβοσκούφης Θ. και Γεώργιας Κ. (2013). «Κοινωνική οικονομία και Κοινωνική Επιχειρηματικότητα», στο: Κ. Γεώργιας (επιμ.), *Κοινωνική Οικονομία. Θεωρία, Εμπειρία και Προοπτικές*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα:137-160.
- Salamon, L. and Anheier, H. (1994). *The Emerging Sector Revisited. An Overview*, The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore.
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2017β). Ετήσια Έκθεση 2017 «Σχέδιο δράσης για την ανάπτυξη του οικοσυστήματος της Κ.Α.Ο. 2017-2023», Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Αθήνα.
- Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (2017β). «Έκθεση για την Κ.Α.Ο. στην Ελλάδα», British Council, Αθήνα.
- Φεφές Μ. (2007). *Ευρωπαϊκοί Θεσμοί Κοινωνικής Οικονομίας, Ο Ευρωπαϊκός Συνεταιρισμός*, Σάκκουλας, Αθήνα.
- Χρυσάκης Μ., Ζιώμας Δ., Καραμητοπούλου Ντ., Χατζαντώνης Δ. (2002). *Προοπτικές Απασχόλησης στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας*, Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας, Σάκκουλας, Αθήνα.

Παράρτημα Α
Ερωτηματολόγιο 1:
Προφίλ Κοινωνικών Επιχειρήσεων

Αγαπητές/-οί,

Το έργο SoSEDEE αφορά την ανάπτυξη ενός εξ αποστάσεως προγράμματος σπουδών στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, το οποίο θα παρέχεται από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Παράλληλα, αποσκοπεί να προβεί σε μια χαρτογράφηση και συγκριτική ανάλυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδα - Βουλγαρία, προκειμένου να αναδείξει τα βασικά χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις.

Σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να μάθουμε περισσότερα για το προφίλ των κοινωνικών επιχειρήσεων στη διασυνοριακή περιοχή της Ελλάδας - Βουλγαρίας. Το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει κάποια γενικά στοιχεία όπως ο κλάδος δραστηριοποίησης και η νομική μορφή αλλά και στοιχεία που αφορούν τις βασικές προσεγγίσεις και στρατηγικές που ακολουθούνται καθώς και τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζονται.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γίνεται ανώνυμα και διαρκεί 8-10 λεπτά. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας και με απόλυτη εμπιστευτικότητα από την ερευνητική ομάδα.

Για ερωτήσεις ή και τυχόν προβλήματα παρακαλώ επικοινωνήστε μαζί μας με χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας!

ΔΟΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΚΕ, Ομονοίας 133, ΤΚ 65403, Καβάλα, E-mail: info@domikoinep.gr

Ερευνητική ομάδα: Δρ. Αντώνιος Κώστας, Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου, e-mail: antonios_kostas@yahoo.gr | Γεωργία Καραβαγγέλη, Οικονομολόγος - Διεθνολόγος, Μέλος της Κοιν.Σ.Επ. Θράκης Κίνητρο, e-mail: gkaravageli@gmail.com

Παρακαλούμε συμπληρώστε με **X** μέσα στα πλαίσια

ΜΕΡΟΣ Α: ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

A.1 ΘΕΣΗ

Ποια είναι η θέση σας στον οργανισμό;

Μέλος - μέτοχος - συνέταιρος - ιδιοκτήτης	
Διοίκηση - μέλος της διοικούσας επιτροπής / διοικητικού συμβουλίου	
Διευθυντής - Ανώτερος Υπάλληλος - Διαχειριστής	
Εργαζόμενος – Υπάλληλος	
Εθελοντής	
Άλλο	

A.2 ΚΛΑΔΟΣ

Ποιος είναι ο κλάδος δραστηριότητας σας;

Λιανεμπόριο	
Επιχειρηματική υποστήριξη / συμβουλευτική	
Πρωτογενής τομέας - γεωργία / κτηνοτροφία / αλιεία	
Εκπαίδευση – κατάρτιση	
Δημιουργικές βιομηχανίες - web, σχεδιασμός, εκτύπωση	
Ανάπτυξη δεξιοτήτων	
Φροντίδα υγείας	
Κοινωνική φροντίδα	

Πολιτισμός και αναψυχή	
Ενέργεια και καθαρή τεχνολογία	
Περιβαλλοντική ανακύκλωση / επαναχρησιμοποίηση / ευαισθητοποίηση	
Χρηματοδοτική υποστήριξη και υπηρεσίες	
Δασοκομία	
Τρόφιμα και διατροφή	
Δικαιοσύνη / ανθρώπινα δικαιώματα	
Νερό και αποχέτευση	
Τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών	
Τουρισμός / φιλοξενία	
Στέγαση	
Μεταποίηση	
Μεταφορά	
Άλλο	

Α.3 ΕΤΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ

Αριθμός ετών που ο οργανισμός σας λειτουργεί

Λιγότερο από ένα έτος	
1-2	
2-4	
4-6	
6-8	
8-10	
Περισσότερο από 10 έτη	
Δεν γνωρίζω / δεν είμαι σίγουρος/-η	

Α.4 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

α. Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης της πλειοψηφίας των εργαζομένων ή των συνεργατών/εθελοντών σας αν δεν υπάρχουν εργαζόμενοι;

Το Πρόγραμμα συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και Εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας.

Αβάθμια Εκπαίδευση (Δημοτικό-Γυμνάσιο)	
Ββάθμια Εκπαίδευση (Λύκειο)	
Ββάθμια Εκπαίδευση (Επαγγελματική Σχολή)	
Γβάθμια Εκπαίδευση (Πτυχίο Ανώτατης Εκπαίδευσης)	
Γβάθμια Εκπαίδευση (Μεταπτυχιακό - Διδακτορικό)	

β. Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης των μελών/μετόχων/ιδιοκτητών ή της ομάδας διοίκησης.

Γυμνάσιο	
Λύκειο	
Επαγγελματική Τεχνική Σχολή	
Πτυχίο Ανώτατης Εκπαίδευσης	
Μεταπτυχιακό – Διδακτορικό	

A.5 ΝΟΜΙΚΗ ΜΟΡΦΗ

Ποια είναι η νομική μορφή του οργανισμού σας;

Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (ΚΟΙΝ.Σ.ΕΠ.)	
Κοινωνικός Συνεταιρισμός Περιορισμένης Ευθύνης (ΚΟΙΣΠΕ)	
Συνεταιρισμός Εργαζομένων	
Κοινωνική Επιχείρηση Ένταξης	
Συνεταιρισμός	
Ένωση / Σωματείο (σύλλογος) / Ίδρυμα	
Μη κερδοσκοπική νομική οντότητα (ΜΚΟ, ΑΜΚΕ)	
Ατομική - Προσωπική επιχείρηση	
Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρεία-ΙΚΕ	
Ομόρρυθμη-ΟΕ, ετερόρρυθμη-ΕΕ επιχείρηση, εταιρεία Περιορισμένης Ευθύνης-ΕΠΕ	

Ανώνυμη Εταιρεία-ΑΕ	
Άλλη / δεν γνωρίζω	

A.6 ΚΥΚΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Ποιος ήταν ο κύκλος εργασιών σας (τζίρος) το προηγούμενο έτος;

Πάνω από 1 εκ. ευρώ	
250.001 έως 1 εκ. ευρώ	
100.001 έως 250.000 ευρώ	
50.001 έως 100.000 ευρώ	
40.001 έως 50.000 ευρώ	
30.001 έως 40.000 ευρώ	
20.001 έως 30.000 ευρώ	
10.001 έως 20.000 ευρώ	
0 έως 10.000 ευρώ	

A.7 ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ποια ήταν η κερδοφορία σας το προηγούμενο έτος;

Κέρδος 0 έως 1.000 ευρώ	
Κέρδος 1.000 έως 5.000 ευρώ	
Κέρδος 5.000 έως 10.000 ευρώ	
Κέρδος 10.000 + ευρώ	
Ζημιές	
0 ευρώ	

A.8 ΣΤΟΧΟΙ

Ποιοι είναι οι βασικοί στόχοι του οργανισμού σας; (μπορείτε να επιλέξετε περισσότερους από έναν)

Δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης	
----------------------------------	--

Βελτίωση της υγείας και της ευημερίας	
Αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού	
Υποστήριξη της γεωργίας και συναφών δραστηριοτήτων	
Προώθηση της εκπαίδευσης και της παιδείας	
Προστασία του περιβάλλοντος	
Αντιμετώπιση του οικονομικού αποκλεισμού	
Υποστήριξη ευάλωτων παιδιών και νέων	
Υποστήριξη άλλων κοινωνικών επιχειρήσεων και οργανισμών	
Ενδυνάμωση και αναβάθμιση των γυναικών	
Άλλο	

A.9 ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ

α. Πόσους εργαζομένους (οι οποίοι λαμβάνουν μισθό) έχετε;

1-5	
6-10	
11-50	
Περισσότερους από 50	
Δεν υπάρχουν εργαζόμενοι	

β. Ποιο είναι το καθεστώς εργασίας των εργαζομένων σας (κατά πλειοψηφία):

Πλήρους απασχόλησης	
Μερικής απασχόλησης	

Εποχιακής απασχόλησης	
Δεν υπάρχουν εργαζόμενοι	

γ. Πόσους εθελοντές έχετε;

1-5	
6-10	
11-50	
Περισσότερους από 50	
Δεν υπάρχουν εθελοντές	

ΜΕΡΟΣ Β: ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ, ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ, ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

B.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ποια από τις παρακάτω επιλογές αντιπροσωπεύει καλύτερα την ιδέα σας για την κοινωνική οικονομία; (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία)

Τρίτος τομέας	
Αλληλέγγυα Οικονομία	
Κοινωνική επιχειρηματικότητα	
Οικονομία για το κοινό καλό	
Κυκλική οικονομία	
Συνεργατική οικονομία	
Εταιρική κοινωνική ευθύνη	
Άλλο	

B.2. ΕΜΦΑΣΗ

Σε ποια από τις παρακάτω δηλώσεις ο οργανισμός σας δίνει μεγαλύτερη έμφαση;

Πρώτα το κέρδος - δίνουμε προτεραιότητα στη μεγιστοποίηση του κέρδους και προσπαθούμε να δημιουργήσουμε κοινωνική αξία όταν ευνοείται η κερδοφορία μας.	
--	--

Πρώτα η κοινωνική μας αποστολή - δίνουμε προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση κοινωνικών στόχων και μπορεί να μην είμαστε (πάντα) εμπορικά βιώσιμοι.	
Και τα δύο ταυτόχρονα - επιδιώκουμε την επίτευξη χρηματοοικονομικών και κοινωνικών στόχων στον ίδιο βαθμό.	

B.3. ΠΗΓΕΣ ΕΙΣΟΔΩΝ

Ποιες είναι οι βασικές πηγές εσόδων σας (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία);

Συναλλαγές με ιδιώτες	
Συναλλαγές με δημόσιους φορείς	
Συναλλαγές με άλλες οντότητες και φορείς κοινωνικής οικονομίας	
Συναλλαγές με διεθνείς οργανισμούς	
Συναλλαγές με δωρητές / φιλανθρωπικές οργανώσεις	
Άλλο	

B.4. ΠΗΓΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗΣ

Ποιες είναι οι βασικές πηγές χρηματοδότησης σας (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία);

Ιδιωτικά κεφάλαια / ιδία συνεισφορά / σε είδος εισφορά	
Δημόσια ταμεία (εθνικά προγράμματα)	
Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκά/Διεθνή προγράμματα)	
Δωρητές / φιλανθρωπικά ιδρύματα	
Δάνεια	
Άλλο	

B.5. ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Πως σκοπεύει ο οργανισμός να αναπτυχθεί το επόμενο έτος (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερες από μία);

Αύξηση πωλήσεων με υφιστάμενους πελάτες	
Επέκταση σε νέες γεωγραφικές περιοχές	
Ανάπτυξη νέων προϊόντων και υπηρεσιών	
Προσέλκυση νέων πελατών	
Νέο νομική οντότητα σε άλλη περιοχή ή δικαιόχρηση	
Προσέλκυση νέων επενδύσεων για επέκταση	
Συγχώνευση με έναν άλλο οργανισμό	
Εξαγορά άλλου οργανισμού	
Ανάπτυξη μέσω κοινοπραξίας / στρατηγικής συμμαχίας	
Δεν υπάρχει σχεδιασμός ανάπτυξης	
Άλλο	

B.6. ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ

Αξιολογήστε τις ικανότητες σας στους παρακάτω τομείς (5 υψηλή ικανότητα - 1 χαμηλή ικανότητα)

		Πολύ Χαμηλή	Χαμηλή ικανότητα	Μέτρια ικανότητα	Αρκετά υψηλή	Υψηλή ικανότητα
		1	2	3	4	5
B.6.1	Διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού					
B.6.2	Χρηματοοικονομική διαχείριση					
B.6.3	Ανάπτυξη και υλοποίηση επιχειρηματικού σχεδιασμού και στρατηγικής					
B.6.4	Ανάπτυξη και εισαγωγή νέων προϊόντων ή υπηρεσιών					
B.6.5	Ανταπόκριση σε νομικό /					

	θεσμικό πλαίσιο					
B.6.6	Αποτελεσματική χρήση διαθέσιμης τεχνολογίας					
B.6.7	Branding και προσωπικές σχέσεις					

B.7. ΕΜΠΟΔΙΑ

Ποια είναι τα σημαντικότερα εμπόδια που αντιμετωπίζει ο οργανισμός σας (Μπορείτε να επιλέξετε περισσότερα από ένα);

Έλλειψη πλάνου προώθησης / στρατηγικής μάρκετινγκ του προϊόντος / υπηρεσίας	
Απόκτηση εξωτερικής χρηματοδότησης	
Διατήρηση ταμειακών ροών (ρευστότητα)	
Εύρεση και πρόσληψη κατάλληλων στελεχών	
Εύρεση και πρόσληψη κατάλληλου προσωπικού	
Έλλειψη διοικητικών δεξιοτήτων	
Έλλειψη τεχνικών δεξιοτήτων	
Έλλειψη πρόσβασης σε τεχνική υποστήριξη και συμβουλευτικές υπηρεσίες	
Κατανόηση / συνειδητοποίηση της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από τράπεζες και άλλους οργανισμούς υποστήριξης	
Κατανόηση / συνειδητοποίηση της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από την κοινωνία / πελάτες	
Έλλειψη ζήτησης για προϊόν / υπηρεσία	
Οικονομικό κλίμα	
Πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες	
Φορολογία, ΦΠΑ	
Διαθεσιμότητα / κόστος κατάλληλων εγκαταστάσεων	
Καθυστερημένες πληρωμές	
Άλλο	

Παράρτημα Β

Ερωτηματολόγιο 2:

Δυνητικοί Κοινωνικοί Επιχειρηματίες

Αγαπητές/-οί,

Στο πλαίσιο του έργου Support of Social Enterprises Development and Enhancement of Employment (Υποστήριξη της ανάπτυξης των κοινωνικών επιχειρήσεων και ενίσχυση της απασχόλησης) με ακρωνύμιο SoSEDEE, το οποίο χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας «INTERREG Greece Bulgaria 2014 - 2020» επιθυμούμε τη συνδρομή σας στην παρακάτω έρευνα. Στο έργο συμμετέχουν ο Δήμος Gotse Delchev, το ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης μέσω του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων και τα Παιδικά Χωριά SOS Ελλάδος μέσω των Παιδικών Χωριών SOS Θράκης, Αρίστηνο Αλεξανδρούπολης.

Το έργο SoSEDEE αφορά την ανάπτυξη ενός εξ αποστάσεως προγράμματος σπουδών στον τομέα της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, το οποίο θα παρέχεται από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Παράλληλα, αποσκοπεί να προβεί σε μια χαρτογράφηση και συγκριτική ανάλυση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδα - Βουλγαρία, προκειμένου να αναδείξει τα βασικά χαρακτηριστικά και τις προκλήσεις.

Σκοπός του ερωτηματολογίου είναι να μάθουμε περισσότερα σχετικά με την εξοικείωσή σας με την κοινωνική οικονομία και την κοινωνική επιχειρηματικότητα καθώς και τις απόψεις σας σχετικά με την εκπαίδευση και την απόκτηση γνώσεων σε συγκεκριμένους τομείς που σχετίζονται με το κοινωνικό επιχειρείν.

Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου γίνεται ανώνυμα και διαρκεί περίπου 5-6 λεπτά. Τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά και μόνο για τους σκοπούς της έρευνας και με απόλυτη εμπιστευτικότητα από την ερευνητική ομάδα.

Για ερωτήσεις ή και τυχόν προβλήματα παρακαλώ επικοινωνήστε μαζί μας με χρήση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

Ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας!

ΔΟΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΙΚΕ, Ομονοίας 133, ΤΚ 65403, Καβάλα, E-mail: info@domikoinep.gr

Ερευνητική ομάδα: Δρ. Αντώνιος Κώστας, Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου, e-mail: antonios.kostas@yahoo.gr | Γεωργία Καραβαγγέλη, Οικονομολόγος - Διεθνολόγος, Μέλος της Κοιν.Σ.Επ. Θράκης Κίνητρο, e-mail: gkaravageli@gmail.com

ΜΕΡΟΣ Α: Δημογραφικά Στοιχεία

Α.1 ΦΥΛΟ

Ποιο είναι το φύλο σας;

Αντρας	
Γυναίκα	
Άλλο	

Α.2 ΗΛΙΚΙΑ

Ποια είναι η ηλικία σας;

18-24	
25-34	
35-44	
45-54	
55+	

Α.3 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ποιο είναι το επίπεδο εκπαίδευση σας; Αν είστε εγγεγραμμένοι ως φοιτητές, δηλώστε το επίπεδο εκπαίδευσης που έχετε ολοκληρώσει.

Απόφοιτος/-η Δημοτικού-Γυμνασίου	
Απόφοιτος/-η Λυκείου - Επαγγελματικής σχολής	
Ανώτερη Μόρφωση (π.χ. ΙΕΚ)	
Ανώτατη Μόρφωση (π.χ. Πανεπιστήμιο, ΤΕΙ)	
Μεταπτυχιακό / Διδακτορικό	

Α.4 ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Ποια είναι η εργασιακή σας κατάσταση σήμερα;

Μισθωτός/-η	
Αυτοαπασχολούμενος/-η – επιχειρηματίας	
Άνεργος/-η που αναζητεί εργασία	
Άνεργος/-η που δεν αναζητεί εργασία	
Οικιακά	
Φοιτητής/Φοιτήτρια	
Συνταξιούχος	
Μη ικανός για εργασία	
Άλλο	

ΜΕΡΟΣ Β: Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα

Β.1 Εξοικείωση

Πόσο καλά γνωρίζετε τους όρους «κοινωνική οικονομία» και «κοινωνική επιχειρηματικότητα»;

Δεν τους έχω ακουστά	
Είμαι ελάχιστα εξοικειωμένος με τους όρους	
Είμαι αρκετά εξοικειωμένος με τους όρους	
Ασχολούμαι ενεργά με την κοινωνική οικονομία ή/και κοινωνική επιχειρηματικότητα	

ΜΕΡΟΣ Γ: Εκπαιδευτικό περιεχόμενο

Γ.1 Εισαγωγή στην κοινωνική επιχειρηματικότητα

Σύμφωνα με την άποψη σας, προσδιορίστε πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση/γνώση κάθε μιας από τις παρακάτω διαστάσεις που σχετίζονται με την εισαγωγική εκπαίδευση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.

		Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ Σημαντι	Πάρα πολύ σημαντι
		1	2	3	4	5
Γ.1.1	Βασικές αρχές κοινωνικής επιχειρηματικότητας					
Γ.1.2	Νομικό πλαίσιο κοινωνικών επιχειρήσεων					
Γ.1.3	Βασικές αρχές διοίκησης					
Γ.1.4	Οικονομικά					

Γ.2 Επιχειρηματική εκκίνηση κοινωνικής επιχείρησης

Σύμφωνα με την άποψη σας, προσδιορίστε πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση/γνώση κάθε μιας από τις παρακάτω διαστάσεις που σχετίζονται με την επιχειρηματική εκκίνηση μιας κοινωνικής επιχείρησης.

		Καθόλου Σημαντι κή				Πολύ σημαντι κή
		1	2	3	4	5
Γ.2.1	Έρευνα αγοράς					
Γ.2.2	Ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων					
Γ.2.3	Εντοπισμός κοινωνικών αναγκών και επιχειρηματικής ευκαιρίας					
Γ.2.4	Αναγνώριση χρηματοδότησης και προσέλκυση επενδυτών					
Γ.2.5	Χρηματοοικονομική διοίκηση και λογιστική					
Γ.2.6	Στρατηγική σκέψη					
Γ.2.7	Συγκρότηση ιδρυτικής ομάδας και διαδικασίες λήψης αποφάσεων					

Γ.3 Ανάπτυξη κοινωνικής επιχείρησης

Σύμφωνα με την άποψη σας, προσδιορίστε πόσο σημαντική είναι η εκπαίδευση/γνώση κάθε μιας από τις παρακάτω διαστάσεις που σχετίζονται με την επιχειρηματική ανάπτυξη μιας κοινωνικής επιχείρησης.

		Καθόλου Σημαντι				Πολύ σημαντι κή
		1	2	3	4	5
Γ.3.1	Πλάνο υλοποίησης επιχειρηματικής ιδέας					
Γ.3.2	Διαχείριση ομάδων					
Γ.3.3	Δικτύωση (με άλλους φορείς του οικοσυστήματος)					
Γ.3.4	Μέτρηση κοινωνικών αποτελεσμάτων και δείκτες κοινωνικής απόδοσης					
Γ.3.5	Μάρκετινγκ - επικοινωνία επιχειρηματικής ιδέας					
Γ.3.6	Πωλήσεις					
Γ.3.7	Διαχείριση ανθρωπίνων πόρων					
Γ.3.8	Εργασιακές σχέσεις					
Γ.3.9	Εξυπηρέτηση πελατών					
Γ.3.10	Ηγεσία					
Γ.3.11	Εταιρική κοινωνική ευθύνη					
Γ.3.12	Λήψη αποφάσεων					
Γ.3.13	Ποιοτικός έλεγχος					

Παράρτημα Γ
Οδηγός Συνέντευξης

Οδηγός συνέντευξης αναγνώρισης εκπαιδευτικών αναγκών - αναγκών ανάπτυξης στην κοινωνική επιχειρηματικότητα		
<p>Προς: ιδιοκτήτες και στελέχη κοινωνικών επιχειρήσεων, συμβούλους κοινωνικής επιχειρηματικότητας, υπεύθυνους σχετικών φορέων</p> <p>Οδηγίες: Η ουσία μιας ποιοτικής συνέντευξης είναι να αφήσουμε τον ερωτώμενο να πει τη δική του ιστορία με τους δικούς του όρους. Οι ερωτήσεις αποτελούν βάση προς συζήτηση. Ερωτήσεις παρέχονται στην αριστερή πλευρά του οδηγού - πιθανές απαντήσεις και χώρος για σημειώσεις παρέχονται στη δεξιά πλευρά του οδηγού (είτε υπογραμμίστε τις απαντήσεις είτε γράψτε τις απαντήσεις των συνεντευξιζόμενων στην ενότητα «σημειώσεις».</p>		
Μέρος Α γενικές ερωτήσεις		
1.	Όνομα συνεντευξιζόμενου	Σημειώσεις:
2.	Ιδιότητα	Σημειώσεις:
3.	Οργανισμός	Σημειώσεις:
	Τομέας δραστηριοποίησης	Λιανεμπόριο Επιχειρηματική Υποστήριξη / Συμβουλευτική Γεωργία / Γεωργία / αλιεία / γαλακτοκομικά προϊόντα Εκπαίδευση Δημιουργικές βιομηχανίες - web, σχεδιασμός, εκτύπωση Ανάπτυξη δεξιοτήτων Φροντίδα υγείας Κοινωνική φροντίδα Πολιτισμός και αναψυχή Ενέργεια και καθαρή τεχνολογία Περιβαλλοντική ανακύκλωση / επαναχρησιμοποίηση / ευαισθητοποίηση Χρηματοδοτική υποστήριξη και υπηρεσίες Δασοκομία

		<p>Τρόφιμα και διατροφή Δικαιοσύνη / αποκατάσταση / ανθρώπινα δικαιώματα Νερό και αποχέτευση Τεχνολογία πληροφοριών και επικοινωνιών Τουρισμός / φιλοξενία Στέγαση Μεταποίηση Μεταφορά Άλλο</p>
4.	<p>Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης της πλειοψηφίας των εργαζομένων (των συνεργατών σας/εθελοντών σας αν δεν υπάρχουν εργαζόμενοι).</p>	<p>Σημειώσεις:</p>
5.	<p>Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης του ιδιοκτήτη ή της ομάδας διοίκησης.</p>	<p>Σημειώσεις:</p>
6.	<p>Σε ποια από τις παρακάτω δηλώσεις ο οργανισμός σας δίνει μεγαλύτερη έμφαση; (επιλέξτε μόνο μια):</p> <p>Παρακαλώ επεξηγήστε αναλυτικότερα τον τρόπο σκέψης σας</p>	<p>Υπογραμμίστε</p> <p>Πρώτα το κέρδος - δίνουμε προτεραιότητα στη μεγιστοποίηση του κέρδους και προσπαθούμε να δημιουργήσουμε κοινωνική αξία όταν ευνοείται η κερδοφορία μας.</p> <p>Πρώτα η κοινωνική μας αποστολή - δίνουμε προτεραιότητα στην εξυπηρέτηση κοινωνικών στόχων και μπορεί να μην είμαστε (πάντα) εμπορικά βιώσιμοι.</p> <p>Και τα δύο ταυτόχρονα - επιδιώκουμε την επίτευξη χρηματοοικονομικών και κοινωνικών στόχων στον ίδιο βαθμό.</p> <p>Σημειώσεις:</p>

Μέρος Β ερωτήματα εκπαίδευσης και ανάπτυξης

7.	Εκπαιδευτικό περιεχόμενο	Βασικές αρχές	κοινωνικής
----	---------------------------------	---------------	------------

	<p>Από τη συγκεκριμένη λίστα παρακαλούμε σημειώστε με σειρά προτεραιότητας 7 πεδία εκπαίδευσης τα οποία θεωρείτε ότι είναι πιο σημαντικά για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία (Οδηγίες: σημειώστε με αριθμούς προτεραιότητας 1 έως 7, στα αριστερά δίπλα από κάθε αντικείμενο. Αν κάποιο αντικείμενο έχει κατά την άποψή σας την ίδια αξία μπορείτε να το αριθμήσετε με την ίδια προτεραιότητα).</p> <p>Για τις πρώτες 2 επιλογές εξηγήστε γιατί θεωρείτε ότι είναι τόσο σημαντικές.</p>	<p>επιχειρηματικότητα Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη Έρευνα αγοράς Δικτύωση (με άλλους φορείς του οικοσυστήματος) Ανάπτυξη κοινωνικών επιχειρηματικών μοντέλων Αναγνώριση χρηματοδότησης και προσέλκυση επενδυτών Νομικό πλαίσιο κοινωνικών επιχειρήσεων Μέτρηση κοινωνικών αποτελεσμάτων και δείκτες κοινωνικής απόδοσης Χρηματοοικονομική διοίκηση Λογιστική Μάρκετινγκ Πωλήσεις Στρατηγική σκέψη Βασικές αρχές διοίκησης Διαχείριση Ανθρώπινου Δυναμικού Εργασιακές σχέσεις Οικονομικά Εξυπηρέτηση πελατών Ηγεσία Διαχείριση ομάδων Λήψη αποφάσεων Ποιοτικός έλεγχος</p> <p>Σημειώσεις:</p> <p>Επιλογή 1</p> <p>Επιλογή 2</p>
8.	<p>Για κάθε ένα από τα 7 πεδία που επιλέξατε, προτείνετε ποιες από τις παρακάτω τεχνικές εκπαίδευσης θεωρείτε ότι είναι οι</p>	<p>Υπογραμμίστε</p> <p>Πεδίο 1 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος</p>

	<p>καταλληλότερες (οδηγίες: μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μια) . Αν επιθυμείτε εξηγήστε γιατί.</p>	<p>(διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι Πεδίο 2 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι Πεδίο 3 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι Πεδίο 4 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι Πεδίο 5 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι Πεδίο 6</p>
--	---	---

		<p>Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι</p> <p>Πεδίο 7 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος (διαλέξεις και μελέτη) Μελέτες περίπτωσης Βίντεο Βιωματική μάθηση (ασκήσεις, προσομοιώσεις, πρακτική) Άλλες μέθοδοι</p> <p>Σημειώσεις: Γιατί:</p>
9.	<p>Δεξιότητες και συμπεριφορά Από τη συγκεκριμένη λίστα παρακαλούμε σημειώστε με σειρά προτεραιότητας 7 δεξιότητες οι οποίες θεωρείτε ότι είναι οι πιο σημαντικές για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία (Οδηγίες: σημειώστε με αριθμούς προτεραιότητας 1,2 έως 5, στα αριστερά δίπλα από κάθε δεξιότητα. Αν κάποια δεξιότητα έχει κατά την άποψη σας την ίδια αξία μπορείτε να την αριθμήσετε με την ίδια προτεραιότητα).</p> <p>Για τις πρώτες 2 επιλογές εξηγήστε γιατί θεωρείτε ότι είναι τόσο σημαντικές.</p>	<p>Δεξιότητες διάγνωσης κοινωνικών αναγκών</p> <p>Δεξιότητες προετοιμασίας επιχειρηματικού σχεδίου</p> <p>Δεξιότητες έμπνευσης και κινητοποίησης</p> <p>Δεξιότητες αποτελεσματικής στελέχωσης (e.g. need to hire local)</p> <p>Δεξιότητες κοινωνικής δικτύωσης</p> <p>Δεξιότητες ηγεσίας</p> <p>Δεξιότητες αποτελεσματικής προφορικής επικοινωνίας (e.g. communicate value objectively)</p> <p>Δεξιότητες αποτελεσματικής γραπτής επικοινωνίας</p> <p>Δεξιότητες διαχείρισης εργασιακών σχέσεων</p> <p>Δεξιότητες διαπραγματεύσεων</p> <p>Δεξιότητες λογικής σκέψης</p> <p>Δεξιότητες αναλυτικής σκέψης</p> <p>Δεξιότητες λήψης αποφάσεων</p>

		<p>Δεξιότητες στοχοθέτησης</p> <p>Σημειώσεις: Επιλογή 1: Επιλογή 2:</p>
10.	<p>Για κάθε μια από τις 7 δεξιότητες που επιλέξατε, προτείνετε ποιες από τις παρακάτω τεχνικές εκπαίδευσης θεωρείτε ότι είναι οι καταλληλότερες για την ανάπτυξη τους (οδηγίες: μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μια). Αν επιθυμείτε εξηγήστε γιατί.</p>	<p>Υπογραμμίστε</p> <p>Δεξιότητα 1 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 2 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 3 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 4 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων</p>

		<p>Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 5 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 6 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Δεξιότητα 7 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Σημειώσεις: Γιατί:</p>
11.	<p>Τρόπος σκέψης Από τη συγκεκριμένη λίστα παρακαλούμε σημειώστε με σειρά προτεραιότητας 5 χαρακτηριστικά τρόπου σκέψης</p>	<p>Κοινωνική ευαισθητοποίηση και κοινωνικός προβληματισμός Δημιουργικότητα Επιχειρηματικό πνεύμα Όραμα</p>

	<p>τα οποία θεωρείτε ότι είναι πιο σημαντικά για την ανάπτυξη ενός κοινωνικού επιχειρηματία (Οδηγίες: σημειώστε με αριθμούς προτεραιότητας 1 έως 5, στα αριστερά δίπλα από κάθε χαρακτηριστικό. Αν κάποιο χαρακτηριστικό έχει κατά την άποψη σας την ίδια αξία μπορείτε να το αριθμήσετε με την ίδια προτεραιότητα</p> <p>Για τις πρώτες 2 επιλογές εξηγήστε γιατί θεωρείτε ότι αυτά τα χαρακτηριστικά είναι τόσο σημαντικά.</p>	<p>Θετική σκέψη Ηθική και βιώσιμη σκέψη Αλληλεγγύη και ενδιαφέρον για τους άλλους Ενδιαφέρον για τους άλλους Συνεχής εξέλιξη / ανάπτυξη Καινοτομία Προσοχή στη λεπτομέρεια</p> <p>Σημειώσεις: Επιλογή 1: Επιλογή 2:</p>
12.	<p>Για κάθε ένα από τα 5 χαρακτηριστικά που επιλέξατε, προτείνετε ποιες από τις παρακάτω τεχνικές εκπαίδευσης θεωρείτε ότι είναι οι καταλληλότερες για την ανάπτυξη τους (οδηγίες: μπορείτε να επιλέξετε πάνω από μια) Αν επιθυμείτε εξηγήστε γιατί.</p>	<p>Υπογραμμίστε</p> <p>Χαρακτηριστικό 1 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Χαρακτηριστικό 2 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Χαρακτηριστικό 3</p>

		<p>Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Χαρακτηριστικό 4 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Χαρακτηριστικό5 Παραδοσιακή εκπαιδευτική μέθοδος Μελέτες περίπτωσης Προσομοιώσεις επιχειρήσεων Βιωματικές ασκήσεις Ανοιχτές συζητήσεις Παρουσιάσεις Άλλες μέθοδοι</p> <p>Σημειώσεις:</p> <p>Γιατί:</p>
	Κλείσιμο Συνέντευξης	
	Ευχαριστείτε τον συνεντευξιαζόμενο	
	Επιπλέον σημειώσεις αν χρειαστεί στο κλείσιμο:	

Παράρτημα Δ

Ποιοτική Έρευνα: Ερωτηματολόγιο για τους Εταίρους του Έργου

	Εταίρος 2 / Παιδικά Χωριά SOS
Νομοθεσία / έγγραφο πολιτικής	Νόμος 4430/2016 (ΦΕΚ 205/Α-31.10.2016) για την «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της»
Σκοπός του νόμου / έγγραφου πολιτικής	<p>Σκοπός του νόμου είναι η ανάπτυξη του τομέα της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, μέσω της δημιουργίας ενός ευνοϊκού περιβάλλοντος, που θα διευκολύνει τη συμμετοχή όλων των πολιτών σε όλες τις δυνατές παραγωγικές δραστηριότητες, μέσα σε ένα πλαίσιο δημοκρατίας, ισότητας, αλληλεγγύης, συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον.</p> <p>Ειδικότερα, σκοπός Ν.4430 είναι η δημιουργία του νομοθετικού πλαισίου για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΚΑΛΟ), ως μορφή εναλλακτικής οργάνωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων (αρθρ.1), η δημιουργία υποστηρικτικών μέτρων για τους φορείς ΚΑΛΟ (αρθρ.4-13) καθώς επίσης και η σύσταση και λειτουργία των φορέων ΚΑΛΟ.</p>
Ορισμός/σκοπός της Κοινωνικής Οικονομίας	Ως «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία» ορίζεται το σύνολο των οικονομικών δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε μία εναλλακτική μορφή οργάνωσης των σχέσεων παραγωγής, διανομής, κατανάλωσης και επανεπένδυσης, βασισμένη στις αρχές της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, καθώς και του σεβασμού στον άνθρωπο και το περιβάλλον (αρθρ.2.1).
Θεσμικές μορφές φορέων	<p>Οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο. βάσει του Ν. 4430 είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι Κοινωνικές Συνεταιριστικές Επιχειρήσεις (αρθρ. 14-23) • Οι Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης /

<p>κοινωνικής οικονομίας</p>	<p>Κοι.Σ.Π.Ε. (Ν. 2716/1999, αρθρ. 12)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων (αρθρ. 24-34) • και • οποιοδήποτε άλλο μη μονοπρόσωπο νομικό πρόσωπο, όπως αγροτικοί συνεταιρισμοί (Ν. 4384/2016), αστικοί συνεταιρισμοί (Ν.1667/1986) και κοινωνία των πολιτών (Αστικός Κώδικας, άρθρ. 741): <p>εφόσον σωρευτικά:</p> <p>i) Αναπτύσσει δραστηριότητες συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας,</p> <p>ii) Μεριμνά για την πληροφόρηση και τη συμμετοχή των μελών του και εφαρμόζει δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων, σύμφωνα με την αρχή ένα μέλος μία ψήφος, ανεξάρτητα από τη συνεισφορά κάθε μέλους.</p> <p>iii) Το καταστατικό του προβλέπει περιορισμούς στη διανομή κερδών (τουλάχιστον 5% διατίθεται για το σχηματισμό αποθεματικού, έως 35% αποδίδεται στους εργαζόμενους του φορέα ως κίνητρο παραγωγικότητας και το υπόλοιπο διατίθεται για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και τη διεύρυνση της παραγωγικής τους δραστηριότητας)</p> <p>iv) Εφαρμόζει σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας σύμφωνα με το οποίο με το οποίο ο ανώτατος καθαρός μισθός δεν μπορεί να υπερβαίνει το τριπλάσιο του ελάχιστου καθαρού μισθού, εκτός αν τα 2/3 των μελών της γενικής συνέλευσης αποφασίσουν διαφορετικά.</p> <p>v) Αποβλέπει στην ενδυνάμωση των οικονομικών δραστηριοτήτων του και τη μεγιστοποίηση της παραγόμενης κοινωνικής ωφέλειας μέσω της οριζόντιας και ισότιμης δικτύωσης με άλλους φορείς ΚΑΛΟ.</p> <p>vi) Δεν έχει ιδρυθεί και δεν διοικείται άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α΄ ή β΄ βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημόσιου τομέα.</p>
<p>Φορέας/υπηρεσία που εποπτεύει τους φορείς κοινωνικής οικονομίας / Επιτροπές που καθορίζουν τη στρατηγική</p>	<p>1) Εθνική Επιτροπή για την Κοινωνική Οικονομία. (αρθρ.12) Η Επιτροπή συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, αρμόδιου για την κοινωνική οικονομία και αποτελείται από εκπροσώπους της κυβέρνησης, των πανεπιστημίων, των οργανώσεων που εκπροσωπούν φορείς ΚΑΛΟ, άτομα ευπαθών κοινωνικών ομάδων,</p>

	<p>κα. Η αρμοδιότητα είναι η προώθηση του κοινωνικού διαλόγου για τη διαμόρφωση πολιτικών ανάπτυξης των δραστηριοτήτων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας και η γνωμοδότηση για την αναθεώρηση, την εξειδίκευση και την εφαρμογή της Εθνικού Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία</p> <p>2) Συντονιστική Επιτροπή για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (αρθρ.13), η οποία αποτελείται από εκπρόσωπους διαφορετικών υπουργείων. Γνωμοδοτεί για θέματα που σχετίζονται με την Εθνική Στρατηγική για την ΚΑΛΟ. Αξιολογεί, παρακολουθεί και επικαιροποιεί την εφαρμογή της εν λόγω στρατηγικής και υποβάλλει προτάσεις στο Υπουργείο Εργασίας για μελέτες και προγράμματα σχετικά με την προώθηση της εφαρμογής της Εθνικής Στρατηγικής για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.</p>
<p>Μητρώο Κοινωνικής Οικονομίας</p>	<p>Το Τμήμα Μητρώου Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΥΠΕΚΑΑ) είναι η αρμόδια διοικητική αρχή για τον έλεγχο νομιμότητας κατά τη σύσταση των Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων και των Συνεταιρισμών Εργαζομένων, για την εποπτεία και τον έλεγχο νομιμότητας αυτών και των υποχρεωτικώς καταχωριστέων στο Μητρώο πράξεών τους κατά τη λειτουργία τους, καθώς και για την απόδοση της ιδιότητας του Φορέα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.</p> <p>Το Γενικό Μητρώο Φορέων Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας είναι η βάση δεδομένων που τηρείται σε ηλεκτρονική μορφή από το Τμήμα Μητρώου, στην οποία εγγράφονται οι Φορείς ΚΑΛΟ.</p>
<p>Μέτρα / σχέδια δράσεις ΕΣΠΑ που προωθούν και υποστηρίζουν την κοινωνική οικονομία</p>	<p>Οι φορείς ΚΑΛΟ θα έχουν πρόσβαση στο Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας, το οποίο θα συσταθεί για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων και δράσεων για την ενίσχυση των Φορέων ΚΑΛΟ. Επίσης, έχουν πρόσβαση στα προγράμματα στήριξης που χρηματοδοτούνται από το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης. Επιπλέον, όσοι φορείς ΚΑΛΟ ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα μπορούν να εντάσσονται σε προγράμματα στήριξης της επιχειρηματικότητας και σε προγράμματα του Οργανισμού</p>

	<p>Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (Ο.Α.Ε.Δ.) για τη στήριξη της εργασίας, τα οποία χρηματοδοτούνται μέσα από το ΕΣΠΑ. Ένα ακόμη υποστηρικτικό μέτρο είναι ότι οι ΟΤΑ α' και β' βαθμού, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τα Ν.Π.Ι.Δ.- φορείς της Γενικής Κυβέρνησης μπορούν να παραχωρούν με απόφαση του διοικητικού τους οργάνου τη χρήση κινητής και ακίνητης περιουσίας τους σε Φορείς ΚΑΛΟ για την ενίσχυση δραστηριοτήτων συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας (αρθρ.5).</p> <p>Τέλος, οι Φορείς ΚΑΛΟ μπορούν να συνάπτουν προγραμματικές συμβάσεις για τη μελέτη και εκτέλεση έργων και προγραμμάτων κοινωνικής ωφέλειας που αναφέρονται στους καταστατικούς σκοπούς τους με αντισυμβαλλόμενους το Δημόσιο ή φορείς του ευρύτερου δημόσιου τομέα και τους Ο.Τ.Α. α' και β' βαθμού (αρθρ.6)</p>
<p>Δημοσιονομικό πλαίσιο ή φορολογικά ασφαλιστική κίνητρα (πχ μειωμένες εισφορές / δαπάνες κοινωνικής ασφάλισης, χαμηλότεροι φορολογικοί συντελεστές, φορολογικές ελαφρύνσεις, κ.λπ.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Οι Κοιν.Σ.Επ. και οι Συνεταιρισμοί Εργαζομένων απαλλάσσονται από την υποχρέωση καταβολής τέλους επιτηδεύματος για τα πρώτα πέντε έτη από την έναρξη λειτουργίας. Μετά την πενταετία καταβάλλουν τέλος επιτηδεύματος 500 ευρώ ετησίως ➤ Οι αμοιβές των μελών των Συνεταιρισμών Εργαζομένων εκκίπνουν από τα ακαθάριστα έσοδα του Συνεταιρισμού ➤ Το 35% των κερδών που διανέμονται στους εργαζομένους των φορέων Κ.Α.Λ.Ο., ανεξάρτητα αν αυτοί είναι μέλη ή όχι του φορέα δεν φορολογούνται ως εταιρικά κέρδη (29% και 100% προκαταβολή του φόρου για την επόμενη χρονιά) αλλά φορολογούνται στον εργαζόμενο με την κλίμακα του εισοδήματος από μισθωτή εργασία ➤ Όσοι ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες και εργάζονται σε Κοιν.Σ.Επ. ή σε Συνεταιρισμό Εργαζομένων συνεχίζουν να απολαμβάνουν όλα τα επιδόματα και τις κάθε είδους παροχές που λάμβαναν
<p>Πρόσβαση στη χρηματοδότηση – φορείς που τη διασφαλίζουν (δάνεια, ευρωπαϊκά προγράμματα, μικρο-χρηματοδοτήσεις κλπ)</p>	<p>Οι φορείς ΚΑΛΟ έχουν πρόσβαση σε μια σειρά μεγάλη λίστα εθνικών και ευρωπαϊκών προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους, για αυτό ο κάθε ενδιαφερόμενος πρέπει να παρακολουθεί τις ανακοινώσεις των ιστοσελίδων των αντίστοιχων προγραμμάτων. Οι περισσότερες ευκαιρίες χρηματοδότησης μπορούν να αναζητηθούν στα παρακάτω:</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 1) Προγράμματα χρηματοδοτούμενα από το ΕΣΠΑ, το Ταμείο Κοινωνικής Οικονομίας και το Εθνικό Ταμείο Επιχειρηματικότητας και Ανάπτυξης (www.espa.gr) 2) Προγράμματα της Ε.Ε. τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων κ.α. όπως είναι τα ακόλουθα: EaSI-PROGRESS, EURES, Progress Microfinance, Cooperation Programme INTERREG, ERASMUS+, Creative Europe, HORIZON 2020, LIFE, Humanitarian Aid, Environment, Justice και τα προγράμματα που αφορούν την κοινωνία των πολιτών 3) Μικροχρηματοδοτήσεις (μικροδάνεια και εγγυήσεις) μέσω συνεταιριστικών / ηθικών τραπεζών (Συνεταιριστική Τράπεζα Καρδίτσας, Παγκρήτια Τράπεζα, κ.λπ.) και από επενδυτές κοινωνικού κεφαλαίου 4) Crowdfunding-crowdsourcing (συμμετοχική χρηματοδότηση - πληθοπορισμός), ιδρύματα – δωρεές (Πράξις, Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας, ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, ίδρυμα Λάτση, ίδρυμα Μποδοσάκη κ.λπ.) 5) Στρατηγικές συνεργασίες με εταιρίες 6) Ανταλλακτική οικονομία
<p>Υφιστάμενα δίκτυα φορέων κοινωνικής οικονομίας (τύπος, ρόλος-σκοπός) με ιδιαίτερη αναφορά στη διασυνοριακή περιοχή</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης • Δίκτυο Κοινωνικών Συνεταιριστικών Επιχειρήσεων Κεντρικής Μακεδονίας • Πανελλήνια Ομοσπονδία ΚοιΣΠΕ, Ελλάδα • Πρωτοβουλία Συνεργασίας για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία (ΠΡΩ.Σ.ΚΑΛΟ), Θεσσαλονίκη • Φόρουμ Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, Ελλάδα
<p>Εκπαιδευτικά προγράμματα στον τομέα της κοινωνικής οικονομίας (τίτλος φορέα, τόπος, τίτλος προγράμματος-υπηρεσιών, σκοπός)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ανοιχτό Ελληνικό Πανεπιστήμιο, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία • Πανεπιστήμιο Μεσολογγίου, Μεσολόγγι, Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων, Κατεύθυνση σπουδών στον τομέα της Διοίκησης Επιχειρήσεων Κοινωνικής Οικονομίας • Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, Εκπαιδευτικό πρόγραμμα Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας

	<ul style="list-style-type: none"> • Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα, Εργαστήριο Αγροτικής πολιτικής και Συνεταιρισμών <p>Επίσης, πέραν των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, υπάρχουν αρκετά ιδρύματα και οργανισμοί στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής που διεξάγουν έρευνα και παρέχουν κατάρτιση-συμβουλευτική στην κοινωνική επιχειρηματικότητα. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι το British Council, το Ίδρυμα Heinrich Boell, το Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας, το Κέντρο «Εργάνη», το Ινστιτούτο Κοινωνικής Οικονομίας και το Δίκτυο Κοι.Σ.Επ. Κεντρική Μακεδονίας που έχουν έδρα στη Θεσσαλονίκη. Στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, η Δομή Ανάπτυξης ΙΚΕ (Καβάλα) και η Κοιν.Σ.Επ. Θράκης Κίνητρο (Κομοτηνή) παρέχουν ενημέρωση και άτυπη κατάρτιση μέσω του Δικτύου Κοιν.Σ.Επ. ΑΜΘ και των προγραμμάτων συνεργασίας που αναπτύσσουν και υλοποιούν.</p>
<p>Κύρια εμπόδια για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας με βάση τις εθνικές μελέτες και την επίσημη έρευνα-βιβλιογραφίας (αναφορά σχετικής βιβλιογραφίας)</p>	<p>Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ελλάδα (Υπουργείο Εργασίας, 2017) του και την Έκθεση Χαρτογράφησης της Κοινωνικής Οικονομίας στην Ελλάδα (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2014) τα κύρια εμπόδια για την ανάπτυξη του τομέα είναι τα ακόλουθα:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη κατανόησης και εξοικείωσης με τον τομέα της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας και έλλειψη ευαισθητοποίησης για την ανάγκη ενίσχυσης του τομέα τόσο από το ευρύ κοινό όσο και από φορείς του οικοσυστήματος της ΚΑΛΟ (εφορία, τράπεζες, ασφαλιστικά ταμεία, ΟΑΕΔ, πανεπιστήμια, τοπική αυτοδιοίκηση κ.λπ.) • Έλλειψη πρόσβασης σε κατάλληλη χρηματοδότηση και έλλειψη χρηματοδοτικών εργαλείων που να είναι ειδικά σχεδιασμένα για τον τομέα της ΚΑΛΟ και τις ανάγκες του • Έλλειψη εξειδικευμένης κατάρτισης και εκπαίδευσης για τον τομέα της ΚΑΛΟ και το ρόλο του στην τοπική ανάπτυξη και έλλειψη εξειδικευμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης για την ανάπτυξη δεξιοτήτων προσαρμοσμένων στις ανάγκες της ανάπτυξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας (δεξιότητες εκκίνησης, επικοινωνίας, λήψης αποφάσεων κ.λπ.) • Η πολυπλοκότητα του ρυθμιστικού και θεσμικού πλαισίου καθώς επίσης και η γραφειοκρατία που το χαρακτηρίζει <p>Σύμφωνα με την ποιοτική και ποσοτική έρευνα πεδίου που διεξήχθη</p>

	<p>στο ελληνικό τμήμα της διασυνοριακής περιοχής την περίοδο Αύγουστος 2018 -Φεβρουάριος 2019, τα βασικότερα εμπόδια ανάπτυξης του τομέα κατά σειρά προτεραιότητας είναι τα εξής:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Έλλειψη πρόσβασης σε κατάλληλη (δάνεια, επιχορηγήσεις κ.λπ.) • Διατήρηση ρευστότητας • Φορολογία - ΦΠΑ, • Έλλειψη διαθεσιμότητας και κόστος κατάλληλων εγκαταστάσεων, • Έλλειψη κατανόησης / συνειδητοποίησης της ύπαρξης κοινωνικών επιχειρήσεων από τράπεζες και άλλους οργανισμούς υποστήριξης, • Έλλειψη της ικανότητας διάγνωσης των κοινωνικών αναγκών
<p>Προτάσεις για την ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας με βάση τις εθνικές μελέτες και την επίσημη έρευνα-βιβλιογραφίας (αναφορά σχετικής βιβλιογραφίας)</p>	<p>Σύμφωνα με την Έκθεση για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ελλάδα (Υπουργείο Εργασίας, British Council 2017) οι κυριότερες συστάσεις για τη διευκόλυνση της ανάπτυξης του τομέα ΚΑΛΟ είναι:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ίδρυση ενός εθνικού κέντρου για την ΚΑΛΟ, το οποίο θα αναλαμβάνει τη διεξαγωγή ερευνών και θα συντονίζει / επικοινωνεί τις δράσεις του τομέα μεταξύ των υπουργείων και των ενεργών φορέων που υποστηρίζουν το πεδίο • Δημιουργία μιας στρατηγικής επικοινωνίας και διάχυσης προκειμένου να αυξηθεί η ευαισθητοποίηση γύρω από την ΚΑΛΟ • Δημιουργία ενός ανεξάρτητου ταμείου επιχορηγήσεων που θα αφορά το στάδιο εκκίνησης μιας κοινωνικής επιχείρησης (social enterprise pre-start grant fund), το οποίο θα μπορούσε ιδανικά να συνοδεύεται από συμβουλευτική και καθοδήγηση ενός σύντομου επιχειρηματικού σχεδίου • Σύγκληση μιας ομάδας δράσης κοινωνικής χρηματοδότησης (social finance task force) που θα εντοπίσει συγκεκριμένα χρηματοδοτικά κενά και θα αναπτύξει προτάσεις για πιθανές χρηματοδοτικές καινοτομίες προκειμένου να αποφασίσει αν θα ήταν βιώσιμες ή αποτελεσματικές στο ελληνικό περιβάλλον δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης (μικροδάνεια κ.λπ.) • Βελτίωση της προσβασιμότητας των φορέων της ΚΑΛΟ στα κύρια χρηματοδοτικά προγράμματα της ελληνικής κυβέρνησης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης • Βελτίωση της προσβασιμότητας στη χρηματοδότηση από ιδιωτικές / συνεταιριστικές τράπεζες μέσω της ευαισθητοποίησης και πληροφόρησης

- Ανάπτυξη και εισαγωγή ειδικά προσαρμοσμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και την ΚΑΛΟ, την ανάπτυξη ειδικών δεξιοτήτων και τη μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου με τη συνεργασία όλων των αρμόδιων φορέων (πανεπιστήμια, σχολεία, φορείς ΚΑΛΟ κ.λπ.)
- Εφαρμογή βιωματικής μάθησης με την υποστήριξη των δικτύων των φορέων ΚΑΛΟ
- Απλοποίηση του θεσμικού και ρυθμιστικού πλαισίου
- Προώθηση της εισαγωγής κοινωνικών ρητρών και της διάστασης της κοινωνικής αξίας στις προκηρύξεις των δημοσίων συμβάσεων και την ανάθεση έργων
- Δημιουργία φορολογικών κινήτρων και στοχευμένων επιδοτήσεων για τους φορείς της ΚΑΛΟ που επιτυγχάνουν κοινωνικό αντίκτυπο και αποτελέσματα.

Το Έργο χρηματοδοτείται κατά 85% από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και κατά 15% από εθνικούς πόρους της Ελλάδας και της Βουλγαρίας, στο πλαίσιο του διασυνοριακού Προγράμματος Συνεργασίας (ΠΣ) Interreg V-A Greece-Bulgaria 2014-2020.

Η παρούσα Έκθεση έχει εκπονηθεί με την οικονομική υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το περιεχόμενο της Έκθεσης αποτελεί αποκλειστική ευθύνη των ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ SOS ΕΛΛΑΔΟΣ και δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να εκληφθεί ότι εκφράζει τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των συμμετεχουσών χωρών, της Διαχειριστικής Αρχής και της Κοινής Γραμματείας.